

Abdurrahmân Hâlis Kerkûkî (k.s.)

KITÂBU'L-MEÂRIF

Fî Şerh-i Mesnevî-i Şerîf

www.halisiyye.com

Kitâbu'l-Meârif Fî Şerh-i Mesnevî-i Şerîf Tercümesi

Hâlis dîvânı / Hâlis dîvânî

1. GİRİŞ

Abdurrahmân Hâlis el-Kerkûkî'nin (k.s.) tercümesini yaptığımız *Kitâbü'l -Meârif fî Şerh-i Mesnevî-i Şerîf* adlı eseri, eski Bağdat vâlisi Reşîd Paşa'nın oğlu Rüşdi Bey mârifeti ile İstanbul Rızâ Efendi Matbaasında, 1284 yılı Zilhicce ayında basılmıştır. *Dîvân*, Hacı Molla Sâdık'ın oğlu Muhammed Ali'nin ta'lik yazısı ile yazılmıştır. Eserin ilk bölümü, *Celâluddîn-i Rûmî'nin (k.s.)*, *Mesnevisi'nin* özü mahiyetinde olan ve çok derin tasavvufî mânâlar içeren ilk 18 beytine nazmen yapılan Farsça şerhi içermektedir. 18 Beyt Şerhinin ardından, *Abdurrahmân Hâlis el-Kerkûkî'nin (k.s.)*, *Farsça Gazelleri, Muhammeslerin, rubâîlerini ve Türkçe şiirlerini içeren Dîvânı yer almaktadır*. Tercümemizde, müteber tasavvufî eserlerden de faydalanarak tasavvufî terimler için en uygun ve en kısa Türkçe anlamların verilmesine gayret sarf edilmiştir.

Tasavvufî şiirleri okurken yanlış anlam vermenin önüne geçmek için, bu şiirlerde, *îman, küfr, zâhid* gibi kelimelerin hangi anlamlarda kullanıldığına dâir genişçe bir mütâlaa yapmak gerekir.

Yukarıda belirtildiği gibi, sözlük anlamı *örtmek* olan *kâfir* kelimesi, tasavvuf edebiyatında, cem' makamından tefrika makamına gelenler için kullanılır. Bir nefes dahî olsun, Hak'tan gaflet içinde olmak da *küfr* tabiri ile tasavvufî metinlere geçer. Tasavvuf edebiyatında, *Zulmet-i küfr* yâni küfür karanlığı terimi, Hak'tan örtülü olma hali için kullanılır. *Küfr* sözlükte bir şeyi örtmek, gizlemek anlamına gelir. Arapçada çiftçilerin tohumu toprakla örtüp kapatması, denizin, büyük nehirlerin, büyük vâdilerin içlerindeki örtüp gizlemesi, *küfr* kelimesi ile ifâde edilir.

Tasavvuf edebiyatı terminolojisinde ise, *küfr* kelimesi, bütün bu temel anlamların yanında onlardan ayrı daha ince ve daha hassas bir mânâyı da ifâde etmektedir. Her ân Hak ile beraber olmak, Allah dostları için o kadar önemlidir ki, bir ân bile, gönül âleminin Allah Teâlâ'yı unutmaması, ondan gafil olması, gönül âleminin, Allah Teâlâ'nın huzurunda tecellî nûrları ile mest olurken yâni cem' makamında bulunuyorken, o makamdan, o lâhufî âleminden kopup, dünyâ âlemine döndürülmesi, o mukaddes nûrlardan perdeli ve örtülü kalması, nefsanî arzuların galebe çalması dahî bu kelime ile ifâde edilir. Nefsanî arzular da, kulun Hak'tan perdelenmesine sebep olur. Cem' makamında bulunma hâli için ise, *Müslümanlık*, o makamda bulunanlar için *Müslüman* terimleri kullanılır. Tasavvufî metinlerde *zâhid* kelimesi ile hitâp edilen kişi, bu gibi tasavvufî inceliklerden habersiz olup, Allah dostları hakkında sû-i zân ve sû-i edeb sahibi olan, ilâhî aşktan nasîbi olmayan kişiler için kullanılmıştır. Ve yukarıda açıklanan tasavvufî terimler gurubuna girer. Yoksa *zâhid* kelimesi, zühd ve takvâ sâhibi olmak anlamında, her mü'minde bulunması gereken ve Allah Teâlâ'nın râzı olduğu bir sıfattır ve *zühd* tenkîde mâruz kalacak bir haslet değildir, aksine evliyâullahın övdüğü bir ahvâl-i güzîde topluluğudur. Ârif, “*ben Allah Teâlâ'nın cemâlinden başka bir şey görmüyorum, onun zâtından başka bir şey bilmiyorum*” diyerek, yaratılışımızın ana gâyesi olan makama ulaştığını belirtmek istiyor. Bu makam, “*Ben cinleri ve insanları beni bilsinler diye yarattım*”(Zariyat-51/56) âyet-i celîlesinin sırrında gizlidir.

Kavramları birbirine karıştırmamak gerekir. Aksi halde, şuarâ-yı ârifân hakkında, sû-i edebde bulunmak muhtemeldir. Bu da, onların mânevî himmetlerinden istifâde etmenin yolunu kapatır ve sû-i zan günâhı ile okuyucuyu karşı karşıya bırakır.

Şarâp, aşk şarâbı, bade-i aşk gibi tasavvuf edebiyatı terimleri, sâlikin kalbinde ilâhî nurların parıltısı, ilâhî aşk, sâliki Allah Teâlâ dışında bütün varlıklardan uzaklaştıran, onu mest ü

hayrân bırakan rabbânî tecellîler, cilveler, Allah Teâlâ'nın aşkı, Rasûlullah'ın (a.s.) aşkı gibi mânâlar için kullanılır. *Şarap* kelimesi bu mânaları ifâde edince, *sâkî ve pîr-i mugan* kelimeleri de ilâhî aşk şarabını sunan, dağıtan kâmil insanlar için kullanılmıştır. Kâmil insanın kalbi de, *peymâne, cam, kadeh, sürâhî, sagar* ve buna benzer terimlerle ifade edilmiştir. Kâmil insanın sohbet ettiği yer, yani dergahlar için, *meyhane, meygede, harabat* gibi terimler kullanılmış, kâmilin sohbetinde bulunan, Hak yolunun sâlikleri de, ilâhî aşk şarabından mest olup kendilerinden geçmeleri, iç alemlerindeki Allah Teâlâ'dan başka bütün bağılıkları koparıp atmaları sebebiyle, *sarhoş, sekran, medhuş, hayrân, mestân, rind, şeydâ, şûrîde* gibi tabirler ile tasavvufî metinlere geçmiştir.

Muhammeslerde geçen *Serhûş* kelimesi, tasavvuf edebiyâtında, Allah Teâlâ'dan gelen bir cezbe ve hâl ile kendinden geçen, mest olan ârifler için kullanılır. *Dildâr*, Allah Teâlâ'nın Zât-ı Akdesidir. Gerçek sevgili, Allah Teâlâ ve Tekaddes Hazretleridir. *Hummâr'ın hânesinden* maksad, renksizlik makamıdır, yaratılmışların yani renk âleminin bağlarından kopma hâlidir. *Bût-i ayyâr*, gerçek sevgili, matlûb, maksûd anlamındadır. *Zülf*, akledilip, hissedilebilen âlemlerin ve yaratılmışların bulunduğu mertebeden kinâyedir. Bu yaratılmış olan mükevvenat bir yönü ile, Allah Teâlâ'nın yakınlığına perde ve hicâb oldukları cihetten, tasavvuf edebiyâtında, *zulmet-i küfürden* kinâyeye olarak da istimal edilir. *Zünnâr bağlamak*'dan murad, Allah dostlarının, Dîn-i Mubîn-i İslâm'a hizmet etmesi ve gerçek sevgili olan Allah Teâlâ'ya her mertebede kulluk ve tâatte bulunmasıdır. *Şah-ı aşkdan* murad, Allah Teâlâ ve Tekaddes Hazretleridir. *Alem*, Allah Teâlâ'nın kudret nişânıdır. *İmkân âlemi* ile yaratılmış olan mevcûdâtın bulunduğu âlem kastedilmiştir. İnsân-ı kâmil, *neye* benzetilmiştir. Bu mükevvenâtın nûru, insan-ı kâmil vasıtası ile dir. Allah Teâlâ, insân-ı kâmil vâsıtası ile âleme nazar eder, âlemi nurlandırır. Tasavvufî düşüncede, insan-ı kâmilin varlığı olmasa, mükevvenâtın da varlığının olmayacağı teması hâkimdir.

Edebiyatta, sevgili sembolleri için de bazı isimler isti'mâl edilmiştir. Bunlardan birisi, Farsça'da *Leylâ* olduğu, Arapça'da *Suâd, Selmâ*, kelimeleri bunlardandır. Hâfız'ın gazelinde geçen, *Süleymâ, Selmacık, Selmâ*'nın küçültülmüş ismidir. Ârifân-ı kirâm, aşkı, *mecâzî aşk* ve *hakikî aşk* olarak iki kısma ayırmışlardır. *Mecâzî aşk*, Mecnûn'un *Leylâ*'ya olan aşkı gibidir ki, geçici bir haldir. *Leylâ* kendisine âşık olunan mâşuku temsil eder. Ancak bu mecâzî aşk sahrasından geçerek ilâhî aşka yönelen ârifler, kendilerine Hakk'a giden yolu gösteren kâmil insanlardan başlamak üzere, sırası ile Rasûlullah'ın (a.s.) ve Allah Teâlâ'nın muhabbetinde varlıklarını ve benliklerini eritip, gerçek aşkı bulmuşlardır ve onlar için *Leylâ* kelimesi artık, âşık oldukları zâtı, tasavvuf edebiyatı dilinde ifâde eden bir sembol hâline gelmiştir. *Süleymâ* kelimesini de bu şekilde düşünebiliriz.

Dîbâce

Bismillâhirrahmânirrahîm. Hamd, kuds ve azametinin idrâkinden bilginlerin akıllarının âciz kaldığı Allahu Teâlâ'ya mahsûstur. Salât ve selâm, yaratılışlarının gayesi Allahu Teâlâ'ya kulluk olan bütün insanlara ve cinlere gönderilmiş efendimiz Muhammed'in ve tertemiz olan âilesinin üzerine olsun ki onlar, Resûlullah'ın sohbetinin ve ünsiyetinin bereketinden güzel ahlâkı kendilerinde topladılar. En güzel ses, âriflerin bülbüllerinin en güzel şakıyanlarının, aslî vatanlarına duydukları özlem ve şevkin sırrından, beyân ilminin gül bahçesinde çıkardıkları sestir. En hoş nevâ, Allahu Teâlâ'nın birlik sıfatının bahçesinde kanat çırpan o saf ruhların işâretlerindedir.

Övgü o Pâdişah'a, hamd o Şâhlar Şahi'na mahsûstur ki, âlemin bütün zerreleri baştanbaşa onun güzellik ve azamet sıfatının nûrundan parlamakta ve onun varlık nûrlarının parıltıları, her zerrede ışık saçmaktadır: *Allah, arzın ve semâvâtın nûrudur.* Ve onun birlik âyetlerinin şimşekleri, yaratılmışların hakikatlerinin levhalarında çakmaktadırlar. Şi'r: *Onun için her şeyde bir âyet vardır. O âyetler, onun vâhid olduğuna delalet eder.* Âlim olan o Allah ki kendi kendine nazar buyurdu, mutlak birliğini ve sonsuz tecellî yerindeki kemâl sıfatını ve güzel isimlerini olduğu gibi müşâhade etti ki: *Allah kendisinden başka ilâh olmadığına şâhiddir.* Kâdir olan O Allah, kendisine has rahmeti sebebiyle hiçbir şeyi, yaratılanların şekil perdelerinin varlığı ile mahrûm ve perdeli bırakmadı ki: *Rahmetim her şeyi kuşatmıştır.*

Sonsuz salât ve selâm, Allahu Teâlâ'nın Mukaddes Zâtı'nın nûrunun tecellî yeri ve Allahu Teâlâ'nın bütün sıfat ve isimlerinin aynası olan, peygamberlerin sonuncusu Muhammed Mustafâ Sallelahu Aleyhi ve Sellem'in ve âilesinin ve kendisine tabi olanların ve o'nun safında yer alanların üzerine olsun ki, her biri Resûlullah Aleyhisselâm ile yüz yüze olduklarından velâyet ayları, nübüvvet güneşinin ışığından nurlarını alıp kemâl derecesine ulaştılar ve velâyet bayrağını yükselttiler.

Bundan sonra bil ki: Kerkük'ün Tâlibân beldesinden, Yüce Kâdiriyye yolu'nun hizmetçisi Şeyh Mahmud'un oğlu Şeyh Ahmed'in oğlu, işlerini Allahu Teâlâ'ya havâle eden, kendi nefsinin her şeyden aşağıda gören, Allahu Teâlâ'nın lutûf, kerem ve rahmetine muhtaç Abdurrahmân Hâlis, Ezel Meclisi'nden dünya hayatına, dünya hayatından âhiret hayatına kadar, kalbinde dervişlerin muhabbet ateşini, başında onların Mevlâsı'nın sevdâsını taşımakta, onların risâle ve kitaplarından manevi bilgiler araştırıp mânâlarından istifâde etmekte idi. Ve velîlerin sultânı Hazret-i Gavsü'l-Âzam Muhyi'd-Dîn Abdu'l-Kâdir Cîlî'nin (Allahu Teâlâ sırrını mukaddes kılsın ve ondan razı olsun) dergâhındaki dervişlerinin gönüllerinin yönelmesi bereketi ile marifetler ortaya çıkıyor, o mânâlar, lafız bulutlarından şimşek gibi parlayıp, yüz gösteriyor, çehre açıyordu. Hazret-i Gavsü'l-Âzam Muhyi'd-Dîn Abdu'l-Kâdir Cîlî'nin (Allahu Teâlâ sırrını mukaddes kılsın ve ondan razı olsun) kudsîlik kokusu taşıyan sözleri, onun mânevi derecesinin yüceliğinden ve her durumda mülk ve melekût âlemindeki tasarrufundan haber veriyor. Şi'r: *Evvelkilerin güneşi battı kayboldu, bizim güneşimiz ebedi olarak yüce felekler üzerinde kalacak ve batmayacak.*

1250 (hicrî, kamerî) yılının bahâr mevsiminde, cennet huylu dervişlerin meclislerinde, Mesnevî-i Mânevi'den söz geçti ki, o Mesnevî'nin, Farsça'da Kur'ân olduğunu şöyle buyurdular: *Mevlâna'nın Mesnevî-i Mânevi'si, Farsça'da Kur'ân'dır. Ben o yüce şahsiyetin peygamber olduğunu söylemiyorum, fakat kitap sahibidir.*

Ve her biri bu fakîr ve hakîre emrettiler ki; *çün, herkes onun mârifetlerinin gül bahçesinden bir gül dermiş, bir koku almıştır, sana da onların himmetlerinin bereketi ile, o gülden bir*

yaprak, o külâhtan bir dilim ulaşmıştır. Eğer onun mânâlarının bâkirlerini, gizlilik ve saklılık halvethânesinden açıklık sahasına çıkarırsan, ibrişim üzerinde dizilmiş, mânâları kapalı düğümler gibi olan o beyitlere manzûm şerh yazmaya uygun vakit gelmiştir. Her ne kadar benim mevkî ve gücümün derecesi bu büyük işe ve bu şerefli işe başlamak için kusurlu ve eksikli göründü ise de, onların emrine uyararak ve işâretlerine itâat ederek yine onların himmetinin güçlendirip yön verdiği dirâyetimle, Mesnevî'nin birinci cildinin evvelindeki 18 beyti şerh ettim ve başlamadan önce bir mukaddime yazdım. O mukaddime, *neyin yanıp yakılmasını, ilâhî feyizlerin coşkunluğunu anlatmaktadır.* Başarı Allah'dandır

Mukaddimetü Mevkûfun Aleyh:

Bismillâhirrahmânirrahîm. *Yâr*, ezelde biz ve bensiz *Zât*'ı ile var idi. Aşk, kendi Mukaddes *Zât*'ına tecellî ediyordu. Onun *Zâtı*'nın âşıkı ve mâşuku yine kendisi idi. Onun *Zât*'ı üzerinde onun *Zâtı*'ndan başkası tecellî sâhibi değildi. *Aşk*, onun kendi güzelliği ile vardı. Bakışı sürekli olarak kendi *Zâtı*'na idi. Onun *Zâtı*'na, kendi *Zâtı*'ndan başkası istekli değildi. Güzelliğine kendi *Zâtı*'ndan başkası râğbet edici değildi. Bilinmekliğini istemenin gayretinden bir *ses* var etti. Bu âhengin bir perdesini, *mukaddes nefesi* ile sırdaş kıldı. O perdenin sesini ortaya çıkarınca, âlem yokluk uykusundan uyandı. Her iki âlem, o tek bir sestem meydana gelen bir görünüştür. Bütün bu *fitne* ve *kavga*, o görünüşten meydana gelmiştir. Âlemin bütün zerrelere baştanbaşa her biri diğer bir misline tutuldu. *Renk* ile *renksiz* sırdaş olunca bu ve o, yekdiğerinden ayırt edilir oldu. *Renksiz* olanın görünüşü, onlara bir *renk* verdi. Her biri kendi yeteneklerine uygunluk üzere oldu. *Renk*, *renksiz*in çekiciliğine kapıldı. Cihânda bazan barış bazan savaş oldu. Onların yokluk renginin karanlığı ne zaman ki ortaya çıktı. Görünmeyen varlığın rengini bilmediler. Gerçi *renksiz* olan, iç âlemde kendine çekicidir. Lâkin *renk*, görünen rengi ister. Pek çok yetenekleri sebebiyle yerlerinde duramayıp her biri kendi işinde hayrân kalmıştır. Güneş, yıldız, ay, felek, insan, cin ve melek, her ne varsa hepsi, itaat ettiler. Her biri hareketlerinde ve duruşlarında şaşkın ve tutkun olup kendilerine cibri seçtiler. Biz hepimiz bu rengin ve her yönü üzerimize yokluk seddi olan bu kalenin mahpûsuyuz. Bu dünyâdan olan göz, akıl ve benliğimiz bu ve onun rengine tutkun olarak gezerler. Biz o aydınlığı kör gibi inkâr ederiz. Yokluk karanlıklarından başka bir şey görmüyoruz. Değirmen taşı gibi dönüyoruz. Amma bizi döndüren cân suyunun ve *Şim*'in kudretinden habersiziz. Rüzgârımızın tozu gibiyiz, pervâneden habersiz olarak dönüp duruyoruz. Biz hep *ne kadar ve nasıl* kaydı ile mahpûsuz, *Nasıl ve nice* sorularının olmadığı makâma giden yolu nasıl ve nerede arayacağız. Biz imkân kayıtları içindeyiz. *Mutlak Şâh* tarafına giden yoldan uzağız. Bizim için benlik tuzağını yırtmaya yüceliklere kanat çırpmaya bir kuvvet yoktur. Yaratılmışların her biri kendi hâlinde hayrân olup biri geri gelmekte, diğeri ileri gitmektedir. *İmkân karanlığı*, varlığın perdesi oldu. Varlık, akıl yolu için ayak bağı oldu. Biz hepimiz, benliğimizin arzularına hapsolmuşuz. Benliğimizin tuzağının halkasına ayağımızı bağlanmış. Bizim zevkimiz, fikir yürütüşümüz, aklımız, gözümüz, kulağımız, bu mahpûsatın bendidirler ve hislerinden dolayı şaşkın ve tutkun olup o sırdan mahrûm kaldılar. Bu mahrûm oluş, bir kişiden başkası içindir ki, ezeli yardım, o merd kulu için bu zincir ve kaydı keser. Ayıplardan temizler. Sırdan imkân perdesini yırtar. Yokluk karanlığından uzak eyler ve ezeli görünüşlerden nurlandırır. O'nun damlası denize ulaşır veya ki deniz onun damlasında hâsıl olur. O'nun zerresi güneş ile karşı karşıya gelir. Güneş, o'nun için nûr ve aydınlık sağlar. O'nun *cüzi*, *Rabbimiz*'in yardımı ile *Küll* olur. Onun yolunun dikenleri baştanbaşa gül olur. Ne zaman ki *parça*, kendi *bütününe* ulaştı. *Parçanın* şekil ve sıfatından kurtuldu. *Bütünün* hükmü her bir *parçaya* olgunluk ve doğruluk verir ki o, Allahu Teâlâ'nın hükmü ile *bütününe* ulaşır. *Enbiyâ* ve *evliyânın* cânı gibi ki onların işi ve sözü *mukaddes feyz* ile dir. Şüphesiz onlar, kendi asıllarına ulaştılar. Her biri kendi *bütünleri* sebebiyle olgunlaştılar. Lâkin bu tene bağlı olmakla mahpûs oldukları için, ayrılık ateşiyle, *ayrılıktan elamân* diyerek feryâd

ediyorlar. İmkân çizgisi araya perde olarak girince, *cân*, *bütüne* ulaşmaktan âciz kalır. Gerçi *imkân çizgisi*, *Allahu Teâlâ*'nın öncesi bulunmamak sıfatının nûru ile mahvolmuştur, lâkin görünüşte kalmıştır. *İmkân rengi* görünüşte kaldığı için *renksizin* yüzü üzerinde perde oldu. *Bütün* daima kendi *parçası* için çekicidir. *Parça* da sürekli olarak *bütünü* ister. Yani her bir *parça* ki *bütünü*nden ayrılmıştır, kendi aslı yönüne doğru, hasret ateşiyle, *hasretten el-Amân* diyerek yönelmektedir. Özellikle bir *parça* ki onun için *bütün* gerektir, *bütün* kendi vaslından ona bir *yansıma* gösterir. O'nun aşkının ateşi *câna* düşer. Varlık ve benlik evini vîrân eder. O'nun gözyaşı dökmesine ve ağlayıp sızlamasına sebep olur. Her an o'nu dertli ve gamlı yapar. *Bütün* bu sevinçli olmak, kavuşmak, ayrılık, gam, her an ortaya çıkan aşkın işlerindedir. Her yerde bir *renge* kendini gösterir. Aşka gam, sevgiliye güzellik ve yücelik verir. Her nerede bir *coşkunluk* ve *taşkınlık* ortaya çıktı ise orada baş gösteren *aşk neşesidir*. *Aşk şarâbındaki heyecânı*, *neydeki iniltiyi* *aşk* yaptı. Ölüleri, baştanbaşa diri yapan da *aştır*. *Aşk*ı ayrıntıları ile açıklamayı bilmiyorum. Ben ki kendimden geçmişim ve tutkunum, onun detaylı açıklamasını nasıl söyleyeyim? Bu ayrılık acısını, gam ve derdi, bu hasreti, bu *aşk* ateşini, bu âhenkli sesi ve bu *neyin* etkisini, sesini, iniltisini, bu *aşk şarâbının harâret ve heyecânının coşkunluğunu* nasıl açıklayayım? Eğer ders okumak istiyorsan git *Mevlânâ Celâluddin*'den sor! Bunlar, kendi ayrılık ve *aşk* hallerinden işâretlerdir. Kendisi gibilerin kavuşma ve ayrılığında işâretlerdir. Bu hikâyeye *neyin* dilinden senin ve benim hakkımda anlatılmıştır. *Neyin* feryâd edişinin gizli olan sırrını açığa çıkarıp ârif olan kişiye söyledi ki:

Bişnev ez ney çün hikâyet mîkûned Ez cüdâyîhâ şikâyet mîkûned Kez neyistân tâ merâ bübrîde end Der nefirem merd u zen nâlide end

Aşk, ne zaman ki *neyde*, âhenkli güzel bir ses oluşturdu, *neyin* dilinden söz söylemeye başladı. Onun güzel âhenkli sesi her ne kadar *neyden* çıkıyorsa da, bu güzel sesi çıkararak aslında *aşk neyzenidir*, *ney* değildir. *Neyden* dinle! Tâ ki ne söylüyor aklet! Gaflet pamuğunu kulağından çıkart! Kulak ne oluyor! Akli şaşkın hâle getir! Şaşkın olmadıktan sonra sırrı çözemersin. Ne zaman ki kendi aklından uzaklaştın, o zaman *neyin* sesini ve inleyişini hissedersin. Her kim ki kendi benliğini terk etti, kendi aklından kurtuldu, o, bu sözün sırrını kesin olarak bildi. *Ney* kimdir? Bu ayrılık kimdendir? Bu şikâyet ve bu anlatışlar nedendir? *Neyistân* neresidir? Bu koparıma neredendir? O'nun sesinden erkek ve kadın niçin inlemektedir? Ey oğul! *Ney* kendi nefesinden boşalan ve temizlenen insan vasfındadır. Her kim ki *ney* gibi, benlik sıfatından uzaklaştı, onun iç âleminde, *dirilik* sıfatı açığa çıktı. *Şah*, onda, sözsüz *neyzen* oldu. Onun nağmeleri, *Mevlâ*'nın sırrı oldu. Perdesinden ve âhenkli sesinden, derdinden, özleminden, ayrılığında, ayrılığın verdiği gam ve kavuşmanın verdiği zevkten, *aşkın celâlinden* ve *cemâlin nurundan* her ne söylerse, hepsi *neyzendendir*, *neyden* değildir. Sanki *ney* hiç yokmuş gibi, *ney* hiçbir şey değilmiş gibi. *Neyde* makam ve perdeden her ne varsa, *neyzenin* eli ve nefesinden hâsıl olur. *Neyin* açılmış kısımları, *neyzenin* eli altındadır, onlar bazen kapanır bazen açılır. *Neyzenin* el ve nefesinden sırlar söyler ve hayret verici perdeler çıkarır. *Neyzen*, o *neyi*, *neyistandan* kopardı, onda sesin çıkacağı perdeler açtı ve ona üfledi. Perdeler, yarılar, âhenkli ve düzenli sesler, nâğmeler ve sırlar. Bunları *neyden* dinleyen onun açığa çıkan sesini işitir, görünen *neydir*, *neyzeni* görmez. Nerde o kulak ki, *ney* misâl *evliyânın* ağzından *Hüdâ*'nın sırlarını duyar. Nerde o akıl ki bu acâib sırları nûş eder. Bu ses, bu *âvâz u harf* kimdendir bilir? O şeyi ki, *Mevlânâ-yı Rûmi* söyledi, hakikat sırlarının incisini deldi. Sonra *neyzenin* nefesinden gelen hayret verici sırları açıkladı ve dedi ki:

Sîne hâhem şerha şerha ez firâk Tâ-be- gûyem şerh-i derd-i iştiyâk Her kesî kû dûr mând ez asl-hîş Bâz cûyed rûzgâr-ı vasl-ı hîş

Neyistândan ayrı kalan *ney*, âhenkli ses çıkarmak için parça parça oldu. Mâdem ki *neyistan*, neyin aslıdır ve asıl yeridir. Meskeni ve ulaşacağı yerdir. O *ney*, ayrılık ve uzaklığı sebebiyle nasıl karar tutabilir, kavuşma ümidi ile zâr zâr ağlar. Eğer bir kişi kendi aslından uzak düşerse, kendisinin ayrılık haline çok ağlar. Kendi kavuşma günlerini bekler. Işık misâli, aslının tarafına doğru gider. Bu *ney* ve bu *neyistândan* maksadımız, eğri kalblilerin gözlerindeki örtü içindir. *Neyden*, ahenkli sestem, ayrılıktan, asıl vatanı arzulamaktan, *yâri* aramaktan, kavuşmaktan, sevgilinin uzak oluşundan ki bahsediyoruz, bunların hepsi şekildir, *mânâ* ayrıdır, hepsi *Hakk'*ın mert kullarının vasıflarıdır. *Ney* nedir? Onların hayâlinin şeklidir. *Neyistan*, onların ruhlarının âlemidir. Onların asılları, *deniz*, kendileri *damla* gibidir. Asılları güneş kendileri zerre gibidir. Her biri, *bütün* olan asıllarından birer *parça*dırlar. Lâkin tâ ki bu toprağa bağlanıp mahpus oldular, kendi asıllarına kavuşmak için feryâd ederler. Bu duruma bir an bile tahammül edemezler. *Damla*, dâima *deryâyı* ister. *Deryânın* aşkı, *damlanın* varlığını kaplamıştır. *Zerre* de, *güneşini* arayıcı olmuştur. *Güneşi* de *zerrenin* iç âlemini aydınlatıcı olmuştur. *Parça*, kendi *bütününün* tarafına doğru arayıştadır. Özellikle de, *bütünün* nûrunun aksettiği *parça*. Bu misâl ve benzetmeler eksik kalır veya o sırdan olan şeyler benzersizdir. *Renksiz* üzerine bu karşılaştırma ve *renk* benzetmesi, noksandır. Ben söylemiyorum, lâkin aşk, cihân içinde kendisini her şekilde belli eder. Gâh *güneş*, gâh *yıldız* olur, gâh *derya* gâh *gevher* olur. Bazan ışık, bazan zerre olur. Bazan *dalga*, bazan *damla* olur. Bazan *parça*, bazan *bütün* olur. Bazan dikenin aslı, bazan gül olur. Gâh *mânâ* gâh *şekil* olur, bütün bunlar hayretin özünün sırrıdır. Bu söylenenler, hem onda ve hem bunda olan oluşları anlatmak için kullanılan sözlerdir, bunu anla! Yoksa o, bir şey ile kayıtlı olmaktan veya bir şey ile kayıtlı olmamaktan, iç âlemde ve dış âlemde olmaktan yücedir ve mekânda sâkin değildir. Onun ululuğunun nûrunu cihân nasıl tutar? Çâresiz âşık arayış içindedir, Her an onun izinden koşar. Bâzan onu güzellik ve tatlılıkta arar, bazen ona *nutk* ve *fesahat* der. Ona bâzan *deryâ*, bazan *damla*, bâzan *güneş*, bâzan *zerre* diyor. Bâzan *cem-i mahfel* tarafına gider, gözlerinden yağmur gibi gözyaşı akar. Bâzen *sahrâya*, bâzan *dağa*. O her nereye giderse, inler. *Mevlânâ* gibi aşktan dolayı faryâd eder. *Mevlânâ*, hâlini, aşktan dolayı hâli güzel olanlara söyledi ve dedi ki:

Men be-her cem'iyeti nâlân şudem Cüft-i bed hâlân u hoş hâlân şudem Her kesî ez zann-ı hod şud yâr-ı men Ez derûn-ı men necust esrâr-ı men

Aşk, âşıkta ne zaman ki kendini gösterir, âşığın varlığını ve evini barkını, ehlini, ıyâlini harâp eder. Kendinden geçenlerde, *aşk şarâbının* çoşkunluğu çok olur. *Aşk*, varlığı baştanbaşa yakar. *Âşık*, benliğinden kurtulunca, inleyişi ve rızkı bütün ziynetlenir. Kendi hâlini açıklamaktan, kendi emsâlinin kavuşma ve ayrılık hallerinden her ne söylerse, o söylediği aşkın nağmeleridir, *ney* de kendisidir. Söylenen *neyzenin* sözleridir, *neyin* sesi değildir. Eğer inler, zâri zâri ağlarsa, bu âşıkın elinde değildir. O hasların bulunduğu toplulukta ve normal insanların meclisinde her yer ve her makânda inler ve ağlar. O ki iyi hallidir, *hâl* nedir, bu ses nereden geliyor bilir. O sesin tarafına doğru koşar, o haykırışa ve sese tâlib olur. O ki kötü hallidir ve bilmez, o, merkep misâli nefsinin arzuları ile neşe içindedir. *Neyin* sesine nasıl akıl getirsin, çünkü onu, diğer sadâlar gibi fikreder. Allahu Teâlâ'nın merd kullarının sesini, kendi kötü asıllı söz ve sesi ile karşılaştırır. Hak, onların ön ve arkaları arasında sed çekmiştir. Tâ ki *irşâd* ve *rüşd* yolunu görmesinler. Öyle ki, *sermedî* olanı inkâr edenler, *Ahmedî* mucizelere, *mekr* dediler. Âyetlerinin sûret ve mânâsını, *Nebî Aleyhisselâm*'ın sözüne hasr ettiler. Bozuk fikirleri, cehilleri, körlükleri sebebiyle, *Hüdâ*'nın *Kur'ân-ı Kerîmi*'ne *hezl* dediler. *Hakk'*ın *kelâmını*, *Hak*'tan işitmediler. Bu sebepten ebedî olarak yollarını şaşırılmışlardan oldular. *Evliyâ*, *enbiyânın* vekilleridir, ne söylerlerse *Hüdâ*'nın sırlarındandır. Onların bütün sözleri *Hakk'*ın sırlarındandır, *Hakk'tan değildir* diyenler, ahmaktır. Onların gözü, kulağı ve sözleri, *Hakk'*ın sırlarından işâret taşır. Git, *bî-yubsır* ve *bî-yentik* olandan, dinle! Tâ ki kulağın

sağırılıkta kalmasın. Onların sözleri, onun sırrından iniltileri ki dışa vurur, o iniltilerin hepsi, 'Hû'nun sırlarından işaretlerdir. Benim cânım! Bu gözü ve kulağı ört! Bu hislerin ve aklın gözüne toprak dök! Başka bir göz ve başka bir kulak hâzır et, başka bir his ve başka bir akıl sana yâr olsun. *Cânın cânının* sırrından uyanık ol ki, onun sözünün sırlarını gönülde işitebilesin. Yoksa bu saf olmayan his ve gözle, *evliyânın* sırrı nasıl idrâk edilebilir. *Mevlevî* bu sırlardan bir *remz* söyledi. Sözüyle, bu *mânâ incisini* deldi:

Sırr-ı men ez nâle-i men dûr nîst Lîk çeşm-i gûş râ ân nûr nîst Ten zi cân u cân zi ten mestûr nîst Lîk kes râ dâd-i cân destûr nîst

Cihânda, ten candan örtülü olmadı. Lâkin, kişi, bir şekli gördüğü gibi cânı göremez. *Mânâ âlemi* nerede, göz nerede? Bunun gibi, tendeki *nasıl ve niçin* sorularının sorulamadığı *cân* nerede? Gerçi biri diğerinden gizli değildir, lâkin *cân*, bir şekil gibi bakışla görülemez. Âlemin bütün halkı ten üzerine dokurlar. İşleri, *tene* nispet ederler. Bunu bilmezler ki, o *ten* yok olucudur, kaybolucudur, âlet gibidir, işi yapan, onun içindeki *cândır*. Özellikle de o *parça* ki beden kaydından ve ten kirliliğinden eteği temiz olur. *Cân* için, gizliden, cânın cânına bağlılık vardır. Bu bağlılık, *bî kem u keyf u nişândır*, yânî, kemiyetsiz, keyfiyetsiz ve nişânsızdır. *Can letîfesi* için, *ne kadar ve nasıl* hazînesi yoktur. *Nasıl* sözü, onun beyânına nasıl tâkat getirebilirsin? *Mustafâ Aleyhisselâm*, kendisine soru soranlara, cevabında, *Hüdâ'*nın vahy etmesi ile buyurdular ki, *ruh Yaraticı Rabbinin emrindedir*, can sırrından bu kadar açtı. Onlar, cevâba teslim olunca, *Nebî Aleyhisselâm'a* başka soru sormadılar. Bu cevâbın anlamını herkes anlayamaz, *cânın* şerhi, mücmel remzî iştir. Lâkin ârifler ve sâdıklar indinde onun şerhi bundan daha açık değildir. Her kim ki âşık ve sâdık, bu buluşun zevki, özellikle ona lâyıktır. Bu *Emri* görmek, aşk ve hâlin sırrıdır. Ne hayâl, ne söz, ne de dedikodudur. Her kim ki, onu aşkının ateşi yakmadı, gözünü varlık ve benliğini görmekten alıkoymadı. Varlık tozunu, kendi kökünden süpürmedi. Yokluk mağarasının kapısında uyumadı, beyninden benlik kirliliği çıkmadı, sonsuza kadar benlik kaydında kaldı. Bir kişiyi ki, aşk âteşi yakmadı. O, damarından kiri söküp atamaz. O kişi, *cânın cânı* ile sonsuza dek mânevî yakınlık içinde bulunmaya nasıl güç getirebilir, *cân meclisinin şarâbını* sunmaya nasıl güç getirebilir. Gör ki, aşkın âteşi, *Mevlânâ'da* parladı. Baştanbaşa, *varlık çöpünü* yaktı. Benliğinden sıyrıldı, benliksiz kaldı. *Neyzenin* sesini, büsbütün ateş olarak adlandırdı. *Neyin sesinin* sırlarının dergâhını açtı ve bu mânâyı şu beyitlerle dile getirdi:

Âteşest in bang-i nây u nîst bâd Her ki in âteş nedâred nîst bâd Âteş-i 'ışkest ki ender ney fütâd Cûş-i 'ışkest ki ender mey fütâd

Güle düşen aşkın görüntüsüdür, *bülbüle* düşen aşkın taşkınlığı, coşkunluğu ve heyecânıdır. Âleme düşen aşkın gölgesidir, *Âdem'e* düşen aşkın özü ve aslıdır. Felek, *aşktan* dolayı döner. Toprak, *aşktan* dolayı yerinde sabit durur. Ateşin parlaması, *aşk* ateşindedir. Pervânenin yanıp yakılması da *aşkın* heyecanı ve coşkunluğundandır. Deniz, *aşktan* ağlar. Bağ, *aşktan* güler ve sevinçli olur. *Aşk* her yerde, bir *renkte* baş gösterir, zıtların şeklini ortaya çıkarır. *Cilveger* olan *aşkın* gayretidir. Her şekilde, bir *renk* ile ortaya çıkar. Görünen ve görünmeyen, içte ve dışta ne varsa bütün *aşktır* *aşk!* Önce ve son bütün *aşktır* *aşk!* Her nerede ki bir taşkınlık, coşkunluk ve heyecân görürsen, *aşk* belle, her nerede ki bir şenlik görürsen, *aşk* belle! Eğer bir ses işitirsen *aşktan* bil, bir kişiyi çok sevip bağlanırsan onu da *aşktan* bil! *Neyden* aşkın sesinin nağmesini dinle, tâ ki ne söylüyor, *aşkın* sırrının şerhinden neler anlatıyor? *Ney*, sevgilinin ayrılığını âhenkli bir sesle anlatır. *Ney*, *cânın* aşkının şevkini seslendirir. *Ney*, *bînevâ* olan âşıkların, *Hüdâ'ya* vâsıl olmuş, saf temiz arkadaşıdır. *Ney*, *Hüdâ'ya* âşinâ olanların dostudur. *Ney*, *Hüdâ'yı* tanıtıyor. Yola gidenlere, yol gösteriyor. *Ney*,

yârinden ayrı düşen herkesin yoldaşdır. *Ney*, sıkıntıdan dolayı perîşan olan herkese merhametli ve şefkatlidir. *Neyin* perdeleri, gamı arttırır, âşıkların perdesini yırtar kaldırır

Ney harîf-i her ki ez yârî berîd Perdehâyeş perdehâ-yi mâ derîd Hemçü ney zehrî vü tiryâkî ki did Hemçü ney demsâz u müştâkî ki did

Ney gibi yanan ve dost olanı kim gördü, *ney* gibi can yakan ve can dostu olanı kim gördü? *Ney*, cânın *nevâsını* âşikâr eyler. *Ney*, dostun *nevâsını* ortaya çıkarır. *Ney*, aşk neyzeninden *makam* getirir. *Ney*, âşıkların perdesini yırtar kaldırır. *Ney*, *aşk* şarâbından mest eyler. *Ney*, *Elest Bezmi*'nin kadehinden coşkunluk verir. Tâ kıyâmete kadar eğer *neyi* şerh etsem, onun vasfı nasıl son kabul eder? Bundan önce, *neyin*, ne olduğunu şerh ettim, Onun kim olduğunu *neyzenin* sesinden söyledim. Sırlara mahrem olana, bir işâret yeter. *Hânede bir kişi varsa bir söz yeter*. Kişi, hemen kulağını sevgiliden gayrısına kapatmalı, benliğinden uzaklaşmalıdır. Yoksa kişi, bahs, cidâl ve dedikodu ile hâl zevkinin safâsını bulamaz. Bahs ve cidâlin kaynağı akıldır, dedikodunun kaynağı da bir haberin nakledilmesinden ibârettir. Akıl ve nakil, din yolunda, aşk zevkinin önünü kesen, pusuda bekleyen yol kesicilerdir. *Aşk*, kendinden geçmenin cezbesinde bulunmaktır. *Aşk*, bu meydana, ondan başkasına yabancılıktır. O ki kendinden geçme yolunu tutar, kendi kanında âşinalığı zevk bilir. Ölümde, dirilik pınarını bulur, yokluk aynasından ebedîliği görür. *Ney*, kan içici aşkın coşku dolu yolunda, aşkın dikenleri ile dolu gam sahrasında, *aşkın* makâmından, *aşkın* menzîlinden, *aşkın* mevkî ve yerinden bahseder. Her tarafta, yüzlerce kan ırmağı akmış. Kendi benliğinden ve varlığından geçmemiş, aşk sarhoşu olmamış olan kişi bu yolu yürümeye nasıl güç getirebilir. *Ney*, *nasılsızlığın* sırrından nişân verir. Akıllılara, mecnûnluk taşkınlığını, coşkunluğunu ve heyecânını verir:

Ney hadîs-i râh-ı pür-hûn mîküned Kıssahâ-yı 'ışk-ı Mecnûn mîküned Mahrem-i in hûş cüz' bî- hûş nîst Mer zebân râ müştêrî cüz' gûş nîst

Akıllı ve uyanık olana, sevgilinin *aşk*ında kendinden geçmek, kulak sahiplerine, kalbini sevgiliden uzaklaştıracak sözlerden sağırlık lâzımdır. Kulak, tâ ki kendi aklından geçti, akıldan uzak olan lisandan *nûş* eder. Ey *Hakk* yolunda yoldaşım! Bunlar ters işlerdir. Bu yolda bulmak, kaybolmaktan olur. Bu şuûr, harâplık ve mestlik içinde olur. Rif'ât, sefillik ve zilletedir. Dirilik ve ebedîlik, ölümdedir. Kaybetmek, almak ve kazanmanın tâ kendisidir. Hakkın yaratması, yoklukta tecellî eder. Onun lütûf gözü, yokluk üzerine nazar eder. Her nerede ki yokluk daha fazla oldu, *Hakk*'ın yaratmasının *tecellî* ettiği yer, onda gizlenir. Önce, binâları yapanı gör! Aşağı bir yer ve düz bir durak arar. Önce enkâzı vîran eder, ondan sonra, üzerine binâyı örer. *Aşk*, elde etme ve artırma işinin üstâdıdır, cümle âlem, işi ondan öğrenir. Bir kişi akıllı ve uyanık olmak isterse, gam ve vîrânelik ile yâr olur, kendi tarafına doğru benliksiz yol alır, kendi tarafına doğru süratle çektirilir. Mâzi ve müstakbelini, şimdiki zamana getirir, şimdiki zamanını da, şimdiki zamanın hâli içinde kaybeder. Onun yanışı, günleri vakitte yakar. Vakit, vakitsizlikte onun günüdür. Onun vakti, zamana, zamansızlıkta sahip olur. Yolu, yolsuzluğa yönelir. Bazan vakitsizliğinin içinde hayrân olur, onun günü ve günsüzlüğü bir ve beraber olur. Biz ki sevgilinin gamından dolayı kendimizden geçmişiz, zaman ve mekâna yabancıyız. *Aşk* ateşi, tâ ki cân üzerinde parladı, o günkü yanış, bizi cümle yaktı bitirdi.

Der gam-ı mâ rûzhâ bî-gâh şud Rûzhâ bâ sûzhâ hem-râh şud Rûzhâ ger reft kû rev bâk nîst Tû bemân ey ânki çün tû pâk nîst

Ten parça parça olursa, gün ne ola ki! O *Tertemizin* yolunda hiç korku olur mu? *Rabbimin katında sabah yok akşam yok* hükmü gereğince, gece ve gündüz, onun önünde yok olup fenâ bulmuştur. *Hakk* yolunun yolcusunun düşüncesinde, gündüz ve gece fikri kaldığı müddetçe, *Rabb*'in yoluna nasıl yüz koyup yönelebilir. *Hakk* yolunun yolcusu, ayak bağı ile dolu olan bu âlemden, yokluk hâline ulaştığı zaman, *cem-i bekâdan* ebedîlik bulur. Kalb gözünü, cihândan çevirmek, sevgiliden gayri olan ne varsa yakmak gerektir. Sâlikin evvelki seyri, *ilellahtır*, *Allahu Teâlâ*'ya doğrudur. Onda şart olan, görünen bu varlık âlemini mahv etmektir. Bu varlık âlemi ve *Allahu Teâlâ*'dan gayri olan her şeyden geçmeden, *Hakk* yolunun yolcusunun seyri, *Allahu Teâlâ*'nın muhabbetinde yok olma mertebesine nasıl ulaşır? Tâ bu yere kadar, *Hakk* yolunun yolcusunun seyri, yokluk hâlinedir. Bundan sonra onun seyri, *bekâda me'allahtır*, *Allahu Teâlâ*'nın yakınlığında ebedi kalmaktır. O zaman ki sâlik, zamandan boş olur, hal ve sıfatlarının durumu bütün yücelik olur. Onun *damlası*, *deryâya* gark olur. *Deryâ* ile *katrenin* vücûdu bir olur. Onun sıfatı, hadden ve sayı kavramlarından dışarı çıkar, *med ve cezir* içinde *deryâ* ile bir olur. *Deryânın* kuşatıcılığı ile kuşatıcı olur. *Allahu Teâlâ*'nın *Besît* sıfatının tecellisi içinde, genişler. Onun *cüzilik vasfı*, yaratılışından gider, onun *rutubetçiği*, *deryâda* baştanbaşa kaybolur. Cümle âlem, *Zât denizi*'nden bir *dalga* gibidir, zuhûr ederler ve hayat bulurlar. Her biri, kismet denizinden, başlarına yazılan kendi kismetlerini götürüp yerler. Seyredenler, yâni keşif ve kerâmete kanâat edip balık misâli *aşk* denizinde yüzmeyenler tok olurlar. Hayret makamına ulaşan âşıklar ise, balığın denizde suya doymaması gibi, *aşk* denizinde, *aşka* doymazlar. Her kimi ki, *Allahu Teâlâ*, kendi *aşkına* çağırırdı, o kişi, balık gibi *deryâda* suya doymamış kaldı. Bu esrârı ve bu hayret verici râzı, âriflere şerh etmek için, Mevlevî şu beyti söyledi:

Her ki cüz' mâhî zi âbeş sîr şud Her ki birûzist rûzeş dîr şud Der neyâbed hâl-i puhte hiç hâm Pes sühan kûtâh bâyed ve'sselâm

Pişmiş odur ki, kendi cismini yok etti, kendini, kendinden, yabancı eyledi. İçini doldurdu ve kabuğu attı, nefsinden, boş oldu, *dost* ile dolu oldu. *Ham* odur ki, dik kafalı oldu. Merkez gibi, hayâlinde yulaftan başka bir şey bulunmadı. Nefsinin arzuları ve yulaf meyli ile, elindeki *mânâ hazînesi* telef oldu. *Ham*, anadan doğma kör gibidir, bil! O, *pişmişlerin* hâlinin rengini, ne bilir. Köre, ayın güzelliğini şerh eylesen, o, beyazı veya siyahı nereden bilecek? *Hâm* ve *pişmiş*, her ikisi, ümîd ve korku ile, *Rabblerin* tarafına giden doğru yolu tutarlar. Bu niçin *ham* ve o niçin *pişmiş* diye, bu meselede kim *Hakk*'a söz söyleyebilir? Baştanbaşa bütün âlemde, zerre zerre, iyi ve fenâ, her ne ki var, sonsuza kadar, cümlesi, *mâlûldür ammâ bî-illertirler*. (Cümlesini, *Allahu Teâlâ* yoktan yaratmıştır. Onların öncesi yokluktur, onların meydana getiren herhangi bir maddî sebep yoktur. *Allahu Teâlâ*'nın ol demesi ile yokluktan varlık âlemine gelmişlerdir.) Her biri, bir hikmet üzere yaratılmıştır, herbiri hikmetin kendisidir. Onların yaratılışında hiç farklılık yoktur. Eğer aralarında farklılık görürsen, bu farklılık, dünyânın gerektirdiği bir şeydir. Sırlarını anlayabilecek bir mahrem bulsam, bu âlemin şerhinden söz ederdim. Herkes bu sırrı anlayamaz. Sözü kısa tutmak gerektir, vesselam.

Hâtimedede der ki:

Onun yâdı ile aşktan söz ettim. Mesnevî üzerine küçük bir şerh yazdım. Şahlığın mâdeni ve kadri yüce olan o Şâh, gizlide, fakirlik ve fakirler iledir. Sultân iken, fakr ile hallenmiştir. Ârifdir ve âriflerle hemdemdir. Gerçi, dış görünüşünde hüküm sâhibidir, lâkin iç âleminde fakirlik sıfatı ile sıfatlanmıştır. Dışarıdan çokluk ve bollukla muttasıf ve önde görünür, iç âlemde ise fakirlik ve dervişlikle muttasıftır.

Ey Hakîm olan Rabbim! Onun saltanatı, ebedî olsun. Âdil olarak anılan ismiyle sonsuza dek yaşasın! Yâ Rabbi! Senin yüce ismin, o'nun rûhu üzerine gölge olsun! Onun, görüşü için, akıl, sermâye olsun! Onun adâlet köşkû cihânda mâmur olsun, Onun bayrağı, azgınlar üzerine gâlip gelsin!

Ya Râb! O'na şahlık elbisesi içinde fakirlik bahşeyle! Aşk şu'ûnunda, ona uyanıklık bahşeyle! Benlik ve bizlik şirkinden, temizle, onu kendine dost yapıp, birlik sırlarını ona bildir!

Hâlis her sabah ve akşam dua eder, Hüdâ'dan, onun bekâsının mutluluğunu diler ve gösterişsiz olarak dâima şu duayı okur. '*Ey, hiçbir varlığa muhtâç olmayan, kullarının bütün ihtiyâcını karşılayan ve mutlak zengin olan ihsân sâhibi Rabbim, duâmızı kabûl et!*'

Dîvân

**Ve lehû min kelâmi şeyhi'ş-Şüyûh Abdurrahmân Kuddise Sırrahû
Bismillâhirrahmânirrahîm**

Ziyâuddîn Abdurrahmân Hâlis Kitâbu'l-Meârif Fî Şerh-i Mesnevî-yi Şerif Adlı, Celâluddîn-i Rûmî'nin Mesnevîsinin ilk 18 Beytine yazdığı Farsça Manzûm şerh, o'nun Dîvânı ile birlikte basılmıştır. Dîvânı, basılı kitabın 26. sayfasından başlamaktadır. *Şeyhlerin şeyhi, Abdurrahmân Kuddise Sirrahu'nun Kelâmından* başlığı ile Dîvâna giriş yapılmıştır. Dîvânda, Farsça gazeller, Farsça Muhammesler, Farsça Rubâiler, Türkçe Gazeller, Türkçe Muhammesler bulunmaktadır.

Ziyâuddîn Abdurrahmân Hâlis bulunduğu, Hakk'ı bilme yolunun süslenme sebebi ve belki de tamamlayıcısı olan şiir sanatında dahî, son derece güçlü idi. Şiirlerinin toplandığı, *Hâlis Dîvânı* adlı kitabın okunup incelenmesinden de anlaşılacağı gibi, şiir sanatında en çok, *Mevlânâ Celâluddîn-i Rûmî*, *Nur Ali* ve *Mağribî* gibi tasavvuf ehli şairlerin en büyüklerinin tuttukları yola bağlı kalmayı daha çok tercih etmiş olduklarından dolayı, inciler saçan şiirleri baştan başa hakîkatin manevî hazzı ile doludur. (Necâtî, 1985)

Ziyâuddîn Abdurrahmân Hâlis Kerkûkî, bütün şiirlerinde ilâhî aşkı ve tevhîdi konu edinmiştir. Tevhîdin aslı, insanın gönlünde, Allahu Sübhânehu ve Teâlâ'dan gayrı, matlûb, mahbûb, maksûd, mevcûd ve mâbud bulunmamasıdır. Bütün kâinat ve içindekiler, Allahu Teâlâ'nın *ol* emri ile yokluktan varlık âlemine çıkmış, yine *yok ol* emri ile fenâyâ mahkûm olmuşlardır. Bâkî olan ancak Allahu Teâlâ'nın vechidir. Bu sebepten, ârifler, yok olması mukadder olan, yaratılmışlara bir varlık atfetmemiş, onların gözünde, yok olmaya mahkûm olan her şey şimdiden yok hükmüne girmiştir. Onların basîret gözü, Allahu Teâlâ'nın vechinden başkasının mevcûdiyyetini bir serap olarak kabullenmiştir. Güneş doğunca, yıldızların parlaklığı yok olup gittiği ve gözden kaybolduğu gibi, Allahu Teâlâ, onların kalb aynalarına tecellî buyurunca, görünürdeki bütün yaratılmışlar, onların kalb aynalarından silinmiş, gerçek sevgili ile baş başa kalmışlardır.

Ziyâuddîn Abdurrahmân Hâlis, bir gazelinde şöyle der:

*Hak ki, o'nun nûr-i vasfî, âlemde cemâl gösterir.
O, güneştir ve bütün âlem o'nun için bir gölgedir.
Güneş ve gölge, hakîkatte tek bir şeydirler.
Her ne kadar senin görüşüne göre farklı olsalar da, misâl olarak.
Lâkin her bir gölgede, bir renk ile cilveger oldu.
Birinde cemâlinin nûru zâhir oldu, diğerinde celâl.
Ey şer'îatta yüksek mevkî sahibi! Sana bir iki nükte sormak isterim.
Eğer sahrâ-yı vücûdda olan, senin vücûdunsa,
Pes, Vücûd-ı Hak bu sahranın neresinde?
Vücûd-ı mutlakta var olan, Hakk'ın kendisidir, ondan gayrısı hiçtir.
Bu gizli şirke artık son ver, bu kıl u kâlî kısa kes!
Hâlis, ihlâsından, gönülde her dem şu nükteyi söyler:
Kevnde Hak'tan gayrısı yoktur, ondan başkası, resmu'l-Hayâldir*

(el-Kerkûkî, 28-29)

Allahu Teâlâ ve Tekaddes Hazretleri, kullarının bütün yaşantılarında ve ibadetlerinde *ihlâs* sâhibi olmalarını emretmektedir. Genel bir ifâde ile *ihlâs*, yapılan bütün işlerde Allahu Teâlâ'nın rızâsını gözetmektir. Karşılığı ondan beklemektir. Bütün tâat ve ibâdâtı bütün dünyevî ve uhrevî çalışmaları sırf Allahu Teâlâ'nın vechi için yapmaktır. Kalbin tam bir *ihlâs* sâhibi olabilmesi için, Allahu Teâlâ'yı sevmek ve bütün varlığını benliğini o'nun (c.c.) varlığında eritip yok etmek gerekir. Ehl-i hakîkat bu hâli, fenâ (yok olma) hâli olarak isimlendirmektedir. *Fenâfillâh* demek, o'nun (c.c.) râzı olduğu şeylerde fâni olmak yâni hep o'nun (c.c.) sevdiği şeyleri sevmek demektir. *Seyr-i ilellah* gidilmedikçe, *seyr-i fillâh* hâsıl olmadıkça tam ihlâs elde edilemez. Sâlik hiçbir şeyi gâye edinmemeli, onun tek gâyesi, kalbini Allahu Teâlâ'nın gayrısından boşaltıp yalnız o'nunla (c.c.) meşgûl olmak, o'na (c.c.) ibâdet edip hamd ü senâda bulunmak, o'na (c.c.) aşkla bağlanmak, o'nun (c.c.) aşkını sevgisini yakınlığını arzu etmek, o'na (c.c.) kavuşmak, sevmek, sevilmek ve ihlâs olmalıdır. Rasûlullah'a (a.s.) uymak, iki cihanda mutluluğun sebebidir. O'na (a.s.) uymak, iki şeyi yapmakla mümkündür. Birincisi, *ehl-i sünnet ve'l-Cemâat* âlimlerinin Kur'ân-ı Kerîm ve sünnet-i Nebeviyye'den çıkardıkları itikâdla ilgili hükümlere göre inancını düzenlemek, ikincisi, yine onların, Kur'ân-ı Kerîm ve sünnet-i Nebeviyye'den çıkardıkları farz, vâcib, sünnet, mübâh, müstehâb, haram, helâl hükümlerine göre ibâdet ve muâmelâtını îfâ etmektir. Bu âlimlerin başında, dört mezhebin sâhibleri olan, *Îmâm Âzâm Ebû Hanîfe*, *Îmâm Mâlik*, *Îmâm Şâfi*, *Îmâm Ahmed* gelmektedir. Bu iki ana vazîfenin Hakkı'n rızâsına uygun olarak yerine getirilmesi için *ihlâs* gerekir. *Ihlâs* da, ulemânın Kur'ân-ı Kerîm ve sünnet-i Nebeviyye'den çıkardığı ana hükümlerden biridir. Bu adı geçen *ihlâs*, *nefs-i nâtıkaya* hâl edindirmenin şartları ise ahlâk ilmi olan *ilm-i tasavvufun*, konusudur.

Sultânü'l-Evliyâ Abdulkâdir Geylânî, Fethu'r-Rabbânî adlı eşsiz eserinde itminâna ulaşmanın ve nefs-i nâtikanın tezkiye ve tasfiye edilmesinin yollarını gösterir.

Allahu Teâlâ'nın her şeyi yarattığını görmek, her şeyi o'nun (c.c.) yaptığını anlamak gerekir. O'nu (c.c.) zikredip ondan istedikçe, o'na (c.c.) yakınlık evine girilir. O'nunla (c.c.) ülfet peydâ olur. Yakınlık derecen her an artar. Kalb o'nun (c.c.) nûru ile dolar. Rabbim! Kalbimizi varlığına ilet. (Geylânî, 1988)

Ziyâuddîn Abdurrahmân Hâlis, Abdulkâdir Geylânî'ye aşkla bağlıdır ve Hâlisiyye kolunun pîri olarak, o'nun yolunu neşre sa'y etmiştir. Babası, Şeyh Ahmed'in emri ile, Abdulkâdir Geylânî'nin menkıbelerini içeren Behcetü'l-Esrâr adlı Arapça eseri, kendine has edebî üslûbu ile Türkçeye çevirmiştir. Hâlis Dîvânında bulunan şu gazeli, Abdulkâdir Geylânî'yi vasfetmektedir.

Burası, evliyâ burçlarının *ayı* olan *Abdulkâdir Geylânî'nin menzîli ve makâmıdır*. Burası, *Hüdâ'nın Zâtı'nın* kudret güneşinin nurlarından *lâmi'*dir.

Abdulkâdir Geylânî, Îsâ gibi *Rûhu'l-Kuds* ile müeyyedir dersen bu söz uzak olmaz. Çünkü *Abdulkâdir Geylânî, Mustafâ Aleyhisselâm*'in dîninin güçlendiricisidir.

O'nun *pertev-i irşâdı, imkân karanlığının* gecesinde, sâlikler için, *kıdem nûrları* tarafına, *menhecnümâdır*.

O'nun hükümdarlık *mâhı*, sonsuza dek, tutulmaz. Çünkü o *mâh, âftâb-ı hassa-i hayri'l-Verâ*'dan *rûşendir*.

O, kudret elinin *bâzıdır*. Kuvveti, *Kâdir*'dendir. Âlem, o'nun elinin kabzasında, kanatsız ve ayaksız serçe kuşu gibidir.

Ne zaman ki onun *güneşi, velâyet burcundan* doğdu, her velînin keşif *ayı*, o güneşin *pertevinde süha yıldızı* gibi kaybolup görünmez oldu.

Onun kerâmetleri *tevâtür* derecesine ulaştığından, her kim ki onu inkâr ederse, *enbiyâyı* inkâr etmiş gibi olur.

O'nun fermânı yolunda, *Hâkan, kemîne* bir *bendedir*. O'nun ihsânının kapısında, *Kayser, hakîr* ve *bînevâdır*.

O'nun cömertlik sofrası her *mustmend'e münbesittir*. O'nun himmetinin *bârgâhı, şâh* ve *gedânın melceidir*.

Celâl tecellisinin nûruna, o'nun rûhundan başkası güç getiremez ki, o'nun *te'yîdi, Mustafâ Aleyhisselâm*'in *feyzindendir*.

Süt emme çağında oruçlu bulunması, akıl sâhipleri nezdinde, o'nun şânının yüceliğine, son derece parlak bir delildir.

Ey *Pâdişâh!* Senin lütûf feyzini *Hâlis*'in gönlüne dök! Her ne varsa, sizin *dergâhınızın* hâs bendelerindedir.

(el -Kerkûkî, 1284: 32-33).

Cenâb-ı Hak Sübhânehu ve Teâlâ, Tur Dağında Musâ'ya (a.s.) tecelli buyurmuş, Musâ (a.s.) tecellînin ağırlığından bayılıp kalmıştır. Cenâb-ı Hak, *Tûr dağında* Musâ'ya (a.s.), tecelli buyurmayı murad ettiği gibi, istediği her yerde tecellîsini izhâr edebilir. O'nun (c.c.) tecellîsi için bir mekân tahsîs edilemez. Evliyânın gönül aynası, her zerreyi, *Tûr dağı* misâli, o'nun (c.c.) tecellî mekânı olarak görür. Her zerrede o'nun (c.c.) nûrunu temâşâ eder, her zerrede o'nun (c.c.) varlığının işâretlerini bulur. Ol Zât-ı Akdes, verâların verâsıdır ancak, ilmi ile nûru ile her varlığı kuşatmış, ihâta etmiştir. O (c.c.) kuluna, tecellîsi ile şah damarından yakındır ancak, kulun nefs-i nâtikasının ahlâk-ı zemîmesi arada perde olduğu için, kul, Rabbini kendinden uzak sanmaktadır.

Ziyâuddîn Abdurrahmân Hâlis, bir gazelinde şöyle der:

Cilve-i cânân âşıkların gözüne *mestûr* değildir, lâkin onu, *halk-ı cihâna izhâr* etmeye *destûr* yoktur.

Âşıklar için, *çephe-i her zerre*, bir *Tûr* olur. *Cilvegâh-ı hüsn-i cânân*, *Tûr Dağı*'na *hâs* değildir.

O'nun Zâtı ve *vasfı*, *huşîd-i cihân* ve *pertev* gibidir. Gerçi, kendisi uzaktır amma, o'nun *pertevi*, uzak değildir.

Aşkın sırrı, *vîrâne* gönülde karar kılar. Gizli hazîne, *mâmûr* bir hânenin içinde bulunucu değildir.

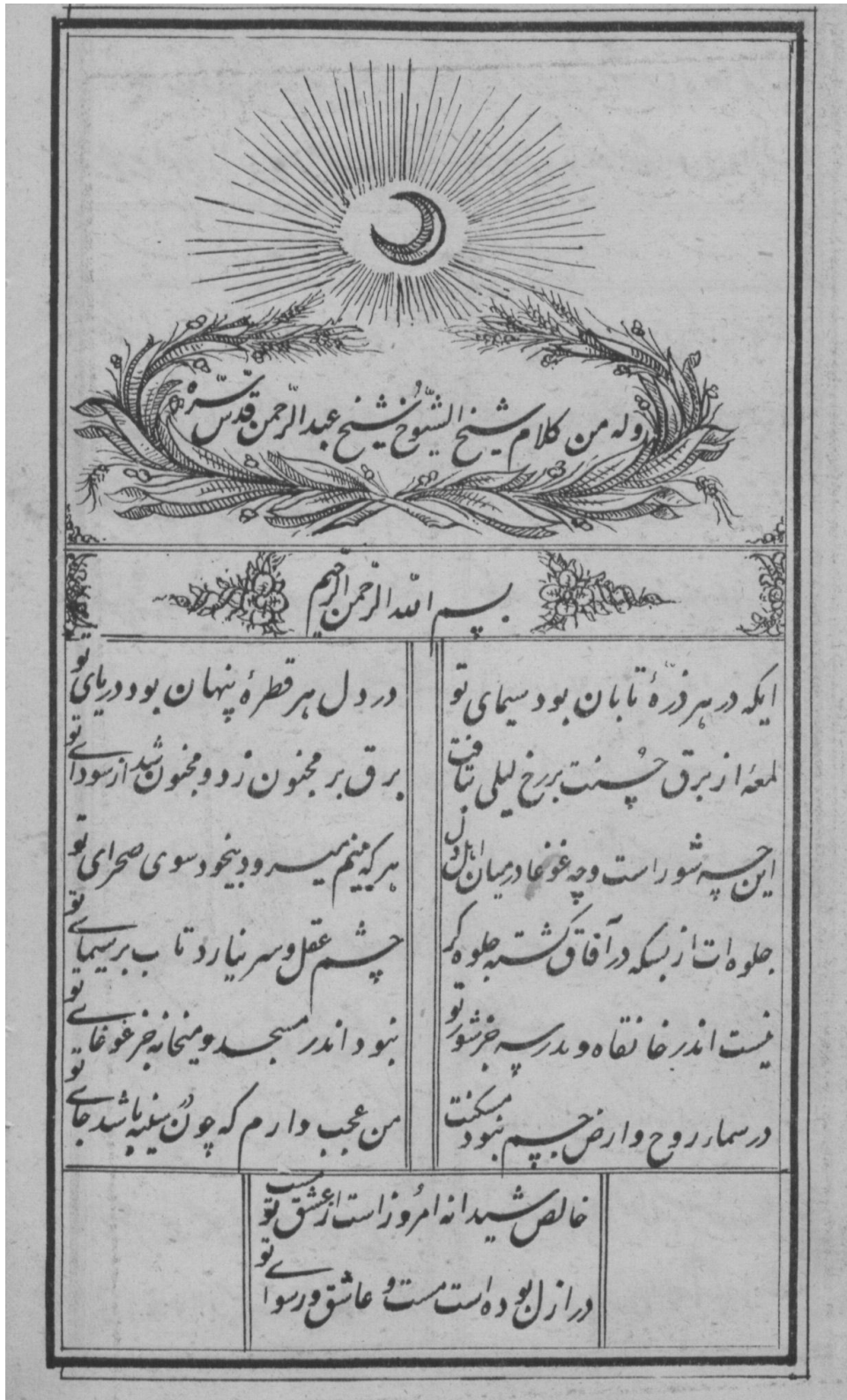
Reh-i cânânda, nice âşıklar canları ile oynadı. O'nun yoluna baş koyan, sâdece *Mansûr* değildir.

Her kim ki onun *sahbâ-yı aşkından* bir *cur'a*, *nûş* eder, *ruh-i Gilmâna* ve *hüsn-i hûra* iltifât edici değildir.

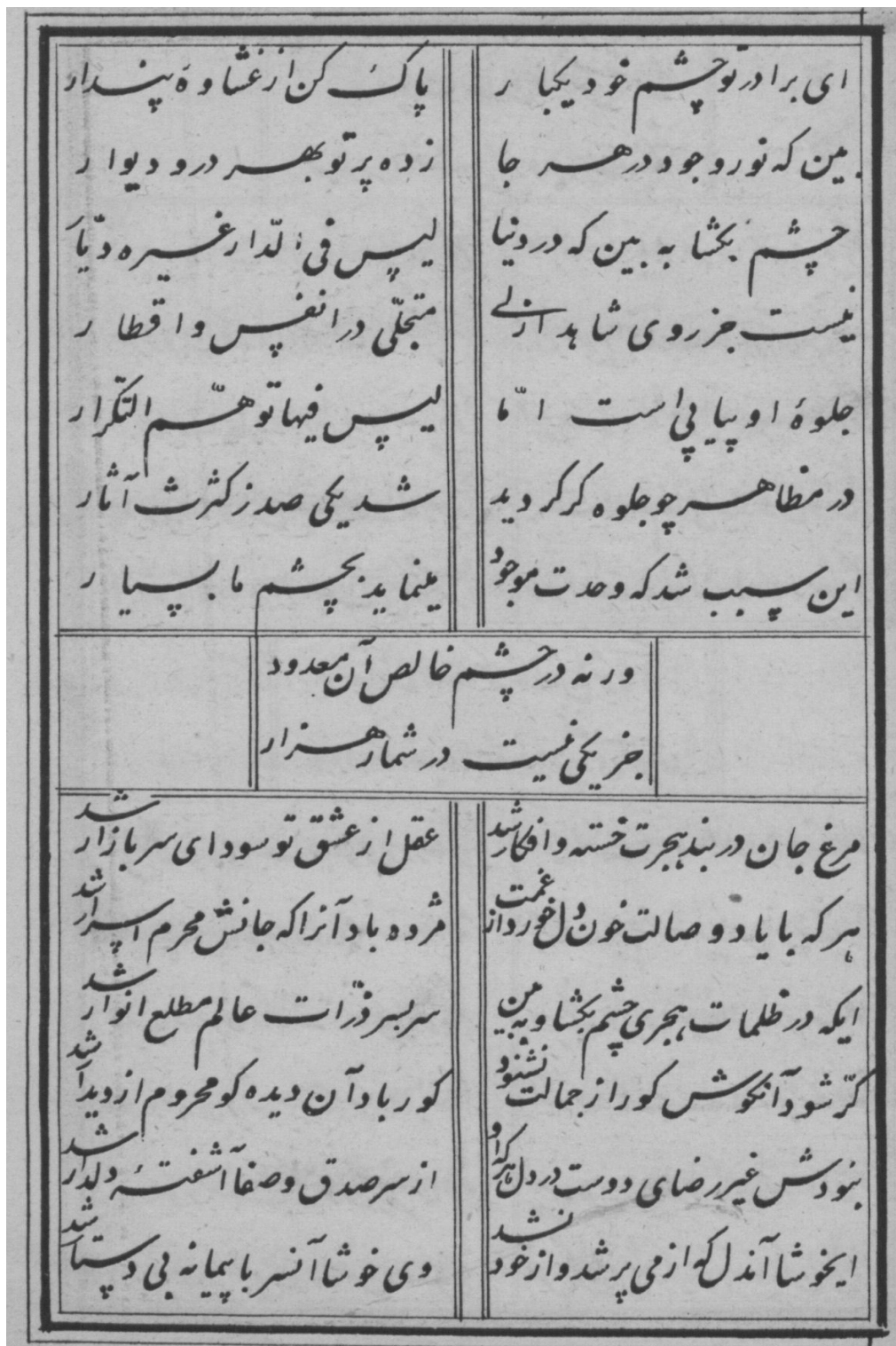
Hâlis, kendi kendine *cân* ve *cânân* arasında perdedir, yoksa ne *cânânı cân*dan ve ne de *câmı* ondan uzak değildir.

(el-Kerkûkî, 36-37)

Resim 1. (Dîvân, 26)

Resim 2. (Dîvân, 27)

Ey her bir zerrede, *simâsı tâbân* olan sen!
 Her bir *katrenin* özünde *deryâsı* gizli olan sen!
Berk-i Hüsnünden, *Leylâ'nın* yüzünde, bir ışıltı parladı,
 Şimşek, *Mecnûn'a* vurdu ve o, senin sevdândan *mecnûn* oldu.
Ehl-i dil arasında bu ne *şûr* bu ne *kavgadır!*
 Her kimi ki görürüm, kendinden geçmiş bir halde senin sahran yönüne koşar.
Cilven, *âfâkta* o kadar çok *cilvegîr* ki, senin *sîmâna*, baş ve akıl gözü güç getiremez.
Hankâh ve *medresede* senin *şûrundan* başka bir şey yok.
Mescîd ve *dergâhta* senin *kavgandan* başka bir şey bulunmaz.
 Cisim arzında ve rûh semâsında, senin meskenin olmadı,
 Ben hayretteyim ki, *sîne* nasıl senin yerin oldu.
 Şeyda *Hâlis*, senin aşkından, bu gün *mest* olmadı,
 Ezelde *mest* oldu ve senin *âşık u rüsvân* oldu.

(el-Kerkükî, 1284: 26)

Bizim viranemizi temaşaya gelirsene , kaşanemizin yokluktan muammer olduğunu görürsün.
 Bütün alem 'Hu' manasının kelimeleridir.Bu bizim mekteb-i şahanemizde ders budur.
 Eğer aşıkların ser menziline içeri girersen, bizim bu divane gönlümüzün, rifa't ve menziline görürsün.
 Bizim halkamızın zemzemesi ölüleri diriltir.Bizim bu menzil-i viranemizde olan , sur nefhasıdır.
 Bizim dergahımızın halvethanesine mahrem olursan , saki , mıtrap, hammar.. hepsini bir görürsün.
 Halis , O'nun Cemalî'nin Tecellisi'nin nurundan yandı.
 Bizim bu divane gönlümüz daima ah çekip, 'hu' ile onu zikreder.

(Bu şiir divanda yoktur, Halis'in(ks) Hücresinin üst kısmında yazılıdır.)

Ey birâder! Sen bir kerre, *benlik gözünü* zan ve böbürlenme perdesinden pâk eyle!
Vücûd nûrunun her yerde olduğunu gör!
 O *nûr*, her *der u dîvârda* aksetmiştir.
 Gözünü aç da bak! Dünyâda, *evde mülk sâhibinden başka kimse olmadığını* gör!
Enfûs ü ektârda, *rû-yi şâhid-i ezelîden* başkası *mütecellî* değildir.
 O'nun *cilvesi* birbiri ardınca gelir amma, onda *tevvehhümü't-Tekrâr* yoktur.
 O, *mezâhirde* öyle *cilvegerdir* ki, *kesret-i âsârdan*, *bir iken yüz* oldu.
 Bu sebepten oldu ki, *vahdet-i vücûd* bizim gözümüze ziyâde göründü.
 Yoksa, *Hâlis*'in gözünde binlerce sayılı şeyler, *birden başka* değildir.

(el-Kerkükî, 1284: 27)

Can kuşu, *hicret bendinde*, *haste vü efkâr* oldu.
 Akıl, senin aşkından, *sevdâ-yı ser-i bâzâr* oldu.
 Her kim ki, senin *visâlinin* yâdı ile, senin gamından, gönül kanını içerse, o kişiye müjde olsun ki, onun *cânı*, *esrâra mahrem* oldu.
 Ey ayrılık karanlığında kalan, gözünü aç ve bak!
 Âlemin zerreleri baştan başa, *nûrların doğuş yeri* oldu.
 O kulak sağırdır ki, senin *cemâlinin* sırrını işitmedi.
 O göz kör olsa daha iyidir ki, senin *dîdârından* mahrûm oldu.
 Her kimin ki gönlünde, dostun *rızâsından* gayrısı olmadı, o *sıdk u safâ* sırrından, *dildârın âşûftesi* oldu.
 Ne hoş gönüldür ki, benlikten boşalmış, *mey* ile dolmuştur.
 Ne hoş serdir ki, *destârsız* olarak, *peymâne* iledir.
Hâlis, seni arayarak, *harâbât-ı muğân* içre, *halka-yı zünnârda*, hırkayı yaktı.

(el-Kerkükî, 1284: 27-28)

Ya Râbb! *Sahrâ-yı Necef*'e nasıl varayım, *Necef'in Seyyidi*'nin dergâhında murâdımı nasıl bulayım?

Necef'in âlemârâ olan âftâbı doğmadan, varlık karanlıklarından kurtulmak zordur.

Eğer bir kişi *Necef deryâsının* suyunun feyzinden bir *cur'a* bulursa, *Hızır* gibi *hayat-ı câvidânda* kalır.

O başa, cân fedâ olsun ki, aşk sevdâsı sebebiyle, *zevk u temennâ-yı Necef*'ten bir an bile hâli değildir.

Necef'in *muallâ* dergâhının toprağına baş koyan, matlûbundan nasıl mahrûm olur?

Halis! *Pây-i sahrâ-yı Necef*'te, *Ali*'nin yakınlığı ile *şeydâ* ve *hayrette* olduğun o ân, ne sevinçli ândır.

(el-Kerkükî, 1284: 28)

*Hak ki, o'nun nûr-i vasfî, âlemde cemâl gösterir.
 O, güneştir ve bütün âlem o'nun için bir gölgedir.
 Güneş ve gölge, hakîkatte tek bir şeydirler.
 Her ne kadar senin görüşüne göre farklı olsalar da, misâl olarak.
 Lâkin her bir gölgede, bir renk ile cilveger oldu.
 Birinde cemâlinin nûru zâhir oldu, diğesinde celâl.
 Ey şer'îatta yüksek mevkî sahibi! Sana bir iki nükte sormak isterim.
 Eğer sahrâ-yı vücûdda olan, senin vücûdunsa,
 Pes, Vücûd-ı Hak bu sahranın neresinde?
 Vücûd-ı mutlakta var olan, Hakk'ın kendisidir, ondan gayrısı hiçtir.
 Bu gizli şirke artık son ver, bu kıl u kâlî kısa kes!
 Hâlis, ihlâsından, gönülde her dem şu nükteyi söyler:
 Kevnde Hak'tan gayrısı yoktur, ondan başkası, resmu'l-Hayâldir*

(el-Kerkükî, 1284: 28-29)

Cânâ! Senin aşkının gamından, bütün gece tâ sehere kadar *nâle vü feryâd* ediyor, ciğer kanı içiyorum.

Senin ayrılığının çölünde o kadar çok *şeydâ* gezdim ki, *mecnûnluğum*, her taşın özünde eser bıraktı.

Ey *cânâ!* Ben *miskîne* olan *cevrinin* şerhi ve beyânı, iki yüz yılda sona ermez.

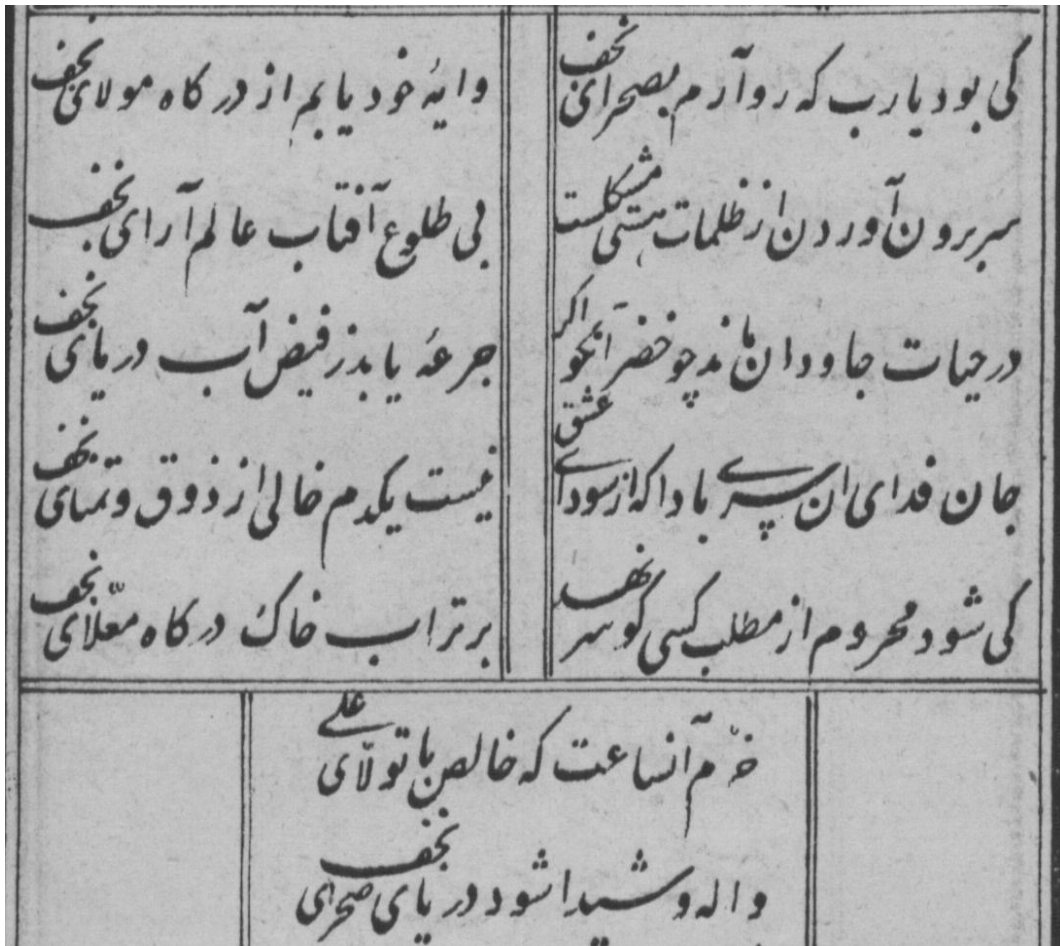
Tâ ki *vîrâne* gönlümde, senin gam *hazînen* makam tuttu. Gerçekten gönül, *yâkut* ve *güherle* doldu.

Ey *ârif-i hoşyâr!* *Seferî der vatan* ol! *Seferin* sıkıntısını çekmezsen *hazîne* bulunmaz.

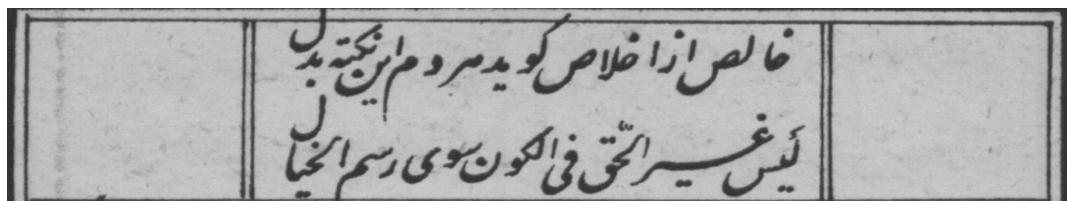
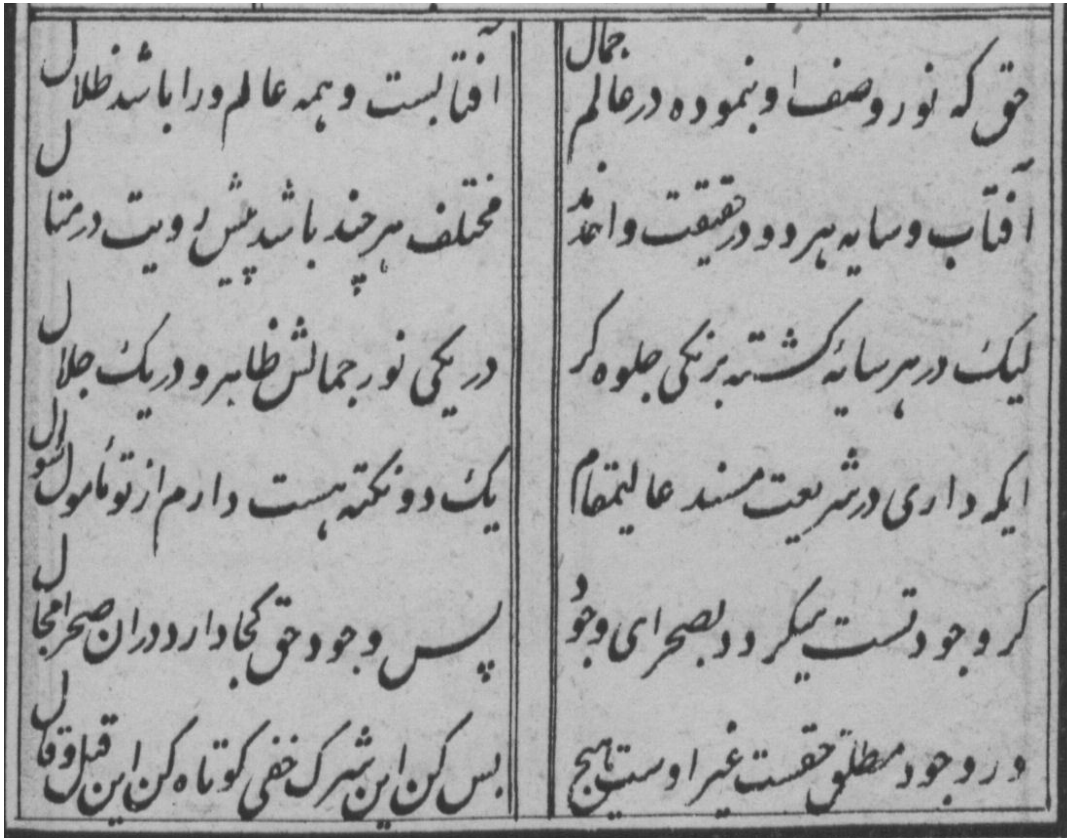
Hâlis, senin aşkından *rusvâ-yı cihân* oldu ve henüz senin *sevdâ-yı lebinden* gayrı, başta hiç bir şey taşıyor.

(el-Kerkükî, 1284: 29)

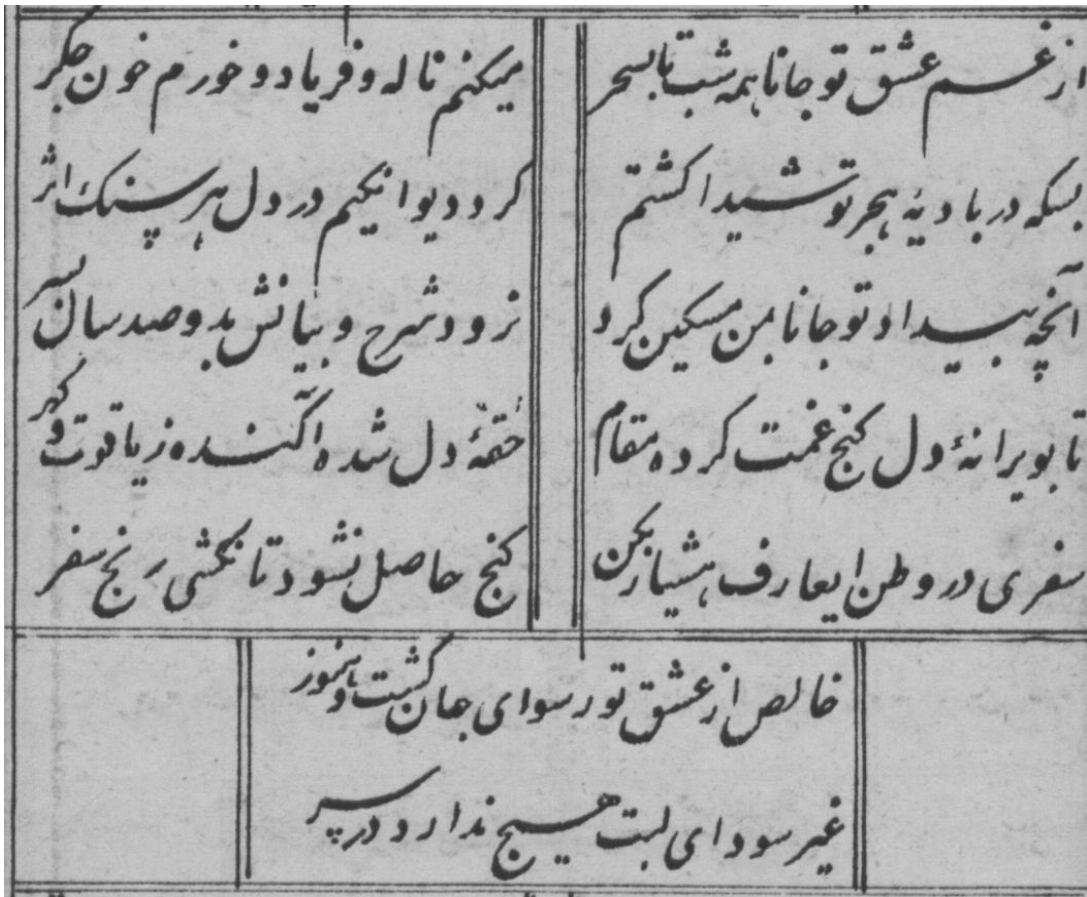
Resim 3. (Divân, 28)

Resim 4 (Divân, 28)

Resim 5. (Dîvân, 29)

Bizim *mâşûkumuz*, başkasının nazarından *nihândır*.
Ciğer-sûz âşıkların *didesinde* âyândır.
 Her nerede olsam senin *cemâlinin pertevini* görürüm.
Güneşin yüzünün aydınlığı, beyâna ne muhtaçtır.
 Senin aşkının *meyinden* mest olan, *gılmâna* meyl etmez.
 O kıyâmet sabahına kadar, senin *cemâlîne* bakıcıdır.
 Eğer âşıklığın ve aşkın lezzetinden bilmişsen,
 O biliş, *nazar sâhiplerinin* sana *himmetindendir*.
 Senin aşkının *endîşesine*, herkesin gönlü takat getiremez,
 Senin *evzâ'-ı hayâlîn*, *dilhûnîn-i ciğerândır*.
 Âşıkın biçare karanlık gönlünün *misbâhı*,
Hâlis, *pîr-i muğânın şua-ı nazarındandır*. (el-Kerkükî, 1284: 29)

Âriflerin gönüllerindeki aydınlık, kâmil insanın o gönle Hak nazarı ile yönelişinin semeresidir. Kâmilin insanın, teveccüh ettiği, gönül aynası, kötü ahlâklardan arınıp güzel ahlâk ile ahlâklanarak, Cenâb-ı Hakk'ın nûrunu hissetmeye kabiliyet kazanır. Kâmillerin gönlü, mânâ kıblesidir. Cenâb-ı Hakk'ın feyzini almak için, kalb aynası, o kibleye çevrilir. Gönül kâbesi, ilâhî bir nefhadır, taştan, çamurdan değildir. Gönlün parçalanmaması için, onu dağınık düşüncelerden kurtarıp, tek bir sevgiliye bağlamak gerekir. Gerçek sevgili, Cenâb-ı Vâcibulvücûddur. Ancak o hakîki mahbûba gönlü ulaştırmak için, geçilmesi gereken mânevî konaklar vardır. Bu konakların ilki, kâmil insanın sevgisinde benliği eritmek, ikincisi, Rasûlullah'ın (a.s.) muhabbetinde yok olmaktır. Butün bu haller yaşandıktan sonra, gerçek sevgilinin tecellisi gönülde zuhûr eder. Katre, ummanda yok olur. Katre olduğunu dahi unuttur. Ne kendi katreligini, ne de başka milyonlarca katrenin varlığını görür. Onun tek bildiği, karışıp yok olduğu ummandır. Bütün bu halleri yaşamaktan maksad, Allahu Teâlâ'nın af ummânına gark olmak, ebedî rızâyı kazanmaya çalışmaktır. Ziyâuddîn Abdurrahmân Hâlis, rubâilerinde, bu mânâyı çok özlü olarak dile getirmiştir:

Ey *Pâdişah*, ey *Münezzeh*, ey *Settâr*,
 Senin vasfın konusunda dem vurmağa bizim ne gücümüz var.
 Bu hiçbir şey olan *katre*, bu mahdût olan,
 Nasıl, hadsiz olan *deryâya*, hudûd koysun.

Ya Rabb! Senin *Hazretinden* başkasına bir yol yoktur.
 Senin *dergâhından* başka sığınılacak *dergâh* yoktur.
 Her ne kadar benim günâhım *Kafdağı* kadar olsa da,
 Senin *atâ-yı rahmetin* önünde saman çöpü kadar değildir.

Ey her *tefrîkaya teveccüh* eden,
 Gönül gözün her şeye yöneliyor.
 Gönlünü *tefrîkadan* beri kıl,
 Bir *dildâr* ara ki, yek dile sahip olasın

Ey azîz ömrü elliden iki aşan.
 Vakit sermâyesi *câh* endîşesi ile geçti.
 Daha ne zamana kadar gaflet uykusundan uyanmayacaksın,
 Uyan, sonunda, bir dem saltanatın geçti.

Eğer bir gönül sâhibi isen, gönül kâbesini tavâf eyle.
 Kâbenin mânâsı gönüldür, sen niçin toprak sanıyorsun.
 Yürüyerek bin hac yapsan, bir nefes,
 Bir biçare gönlü ele getirmene erişmez. (el-Kerkükî, 46, 56,57)

Müslümânlar! Bu ne hâldir, kendi halimden, kendi işimden *hayret* ve *şaşkınlık* içindeyim. Ne *kuru bir zühd* yolunda, ne *tefrîka* makâmında ne de *cem* ' makamındayım.
 Bazen âşkta *şeydâ*, bazen da *mecnûn-ı rüsvâyım*.
 Bazen *bîcây* bir derviş, bazan da *sultân-ı devrânım*.
 Tâ ki âşk şarabını içtim, *fenâfillah* hâlim oldu.
 Aşktan başka *mezheb u millet* bilmiyorum. Hiçbir *hâsıl*ım yok.
 Ey *zâhid*, git! Bizi, kuru bir zühd yoluna çağırma ki ben *mest-i mey-i aşkım*, âşk şarâbının sarhoşuyum. Bundan başkasını da bilmiyorum.
Kuru zühd külâhından külliye fariğ oldum.
 Allah'a hamd ve minnet olsun ki ben *bâde* içenlerlerdenim.
 Ben, *kûh-i vahdette*, *lâf-ı Vâhidi*, söylüyorum.
 Ne *şeh-i devrândan*, ne de *hırka giyenlerden* korkum yok!
 Çün *âşk* perdeden başını çıkarıp canımıza *alem* dikti,
 Hem o *sultan* tende tecellî etti ve hem de *dîn u îmânım* oldu.
 İster *âşkta fenâ* bulayım, ister *dîn* yolunda *âbid* olayım, daha ilk günümünden yaptılar, ben ne buyum ne oyum.
 Çün, feyz, senin *yârin* olan *Gavsü'l-Âzam Abdülkâdir Geylânî*'den gelmekte, o halde ey *Hâlis* sana lâyük olan, her dem, *sek-i dergâh-ı sultânım* sözünü âleme *fâş* etmektir.

(el-Kerkükî, 1284: 30)

Ziyâuddîn Abdurrahmân Hâlis, yukarıda geçen Farsça gazelinde ifâde ettiği *fenâfillah* hâlini, bir başka gazelinde Türkçe olarak şöyle terennüm etmiştir:

Aşk olup rûz-i ezelden sâkî-i peymânemiz
 Âlemi kavgâya salmış na'ra-i mestânemiz
 Âlem-i candan şarâb-ı vasldan mest olmuşuz
 Sırr-ı vahdettir hemîşe bâde-i meyhânemiz
 Mazhar-ı nûr-i cemâlin kıbledir âşıklara
 Ol cemâlin pertevinden ka'bedir büthânemiz
 Matla'-ı her zerreden tâbân olup ol âfitâb
 Aşk çeşmiyle temâşâ eyleriz cânânemiz
 Rind ü rüsvâ-yı kalender meşreb olduk aşktan
 Âlemi baştanbaşa tutmuş bizim efsânemiz
 Şem u gül çünkü mazharlardır ol cânâneye
 Gönlümüz bülbül olup canlar olup pervânemiz
 Dâm-ı zülfün dane-i hâlin olup zincîrimiz
 Yoksa yoktur 'âlem-i dünyâda âb ü dânemiz
 Nice yıllardır ki *Hâlis* hicr ile zulmettedir
 Şimdi feyz-i vasldan rûşen olup kâşânemiz

(el-Kerkükî, 1284: 58)

Ey *dîdârî* arzulayan bülbül, *dîldâra* kavuşmaktan uzak olmayasın!
 Kalbin sevinç dolu, zevkin *ferah* ile olsun ki senin ateşin, âşıkları uyanık kıldı.
Aşk semtinde, *mest* olanların *hây u hûyları*, kalb sâhiplerini, sırlardan *âgâh* eder.
 Terennüm ederken, *muğannîye* ne oldu ki, akıllı *mest* oldu, *mest* olan *hûşyâr* oldu.
Îlâhî aşk şarâbını dağıtan *sâkî*, o *şarâbı kadehe* dökünce, her iki âlem, ondan *sermest* ve *hummâr* oldu.
 O *cemâl*, heyecân dolu olarak binlerce nakş ile *sahrâda* ve *pazarda tecellî* etti.
 Kimisi *aşktan sahrâya* düştü, kimisi, onun *pazarında* alıcı oldu.
Hâlis, o'nun *mührünü* zerrede bulunca, *dudağına*, *duvar* misâli, o'nun *mühründen*, *mühür* vurdu.

(el-Kerkükî, 1284: 30-31)

Ziyâuddîn Abdurrahmân Hâlis, Tevhîdi ve ilâhî aşkı, Farsça ve Türkçe şu iki gazelinde dile getirmiştir. Bu âlemdeki bütün güzellikler, o ilâhî güzelliğin eşyâya yansımalarıdır. Bunu anlamak için gönül aynasını, aşk cilâsı ile cilâlamak gerekir. O aşk cilâsı ise, evliyânın yardımı ile zuhûr eder. Aşk yolu, akıl ve ilimle gidilmez.

Ey yüzünün nûru, her zerrenin özünde zuhûr eden! Gören göz, her yerde o *dîdârı* görmüştür. Senin zuhûrun, görünen her şeyde apaçıktır. Sadece körün bakışında açığa çıkmaz. Senin her şeyi kuşatan *deryân*, âleme *dalga* vurunca, *sahrânın* şekli, *ikilik gözünde* zâhir oldu. *Güneş* tektir, onun aydınlığı ve parıltısı tektir, lâkin tecelli sebebiyle, *renksizden* olan onun parıltısı, *renk* ile görünür oldu. Her *hüsn ü melâhata* konulan, tek bir *hüsündür*. Her çehrede *tecellî* eden tek bir *yüzdür*. *Mecnûn*'un gözünden bakan, *Leylâ*'nın yanağında güzellikten yana görünen hep o *tecellîdir*. Bu *damla* ve bu *dalga* ki *âlem* diye isimlendirildi, *hakikat önünde*, *deryânın* özünden başka bir şey değildir. Dönen her *kesretin*, varlık dâiresinin, başlangıcı, sondandır, başı ve sonu tek bir yerde olup, *ittisal* hâlinedirler. Amma nihâyetinde varlık dâiresi tektir. Evvel ve âhirden tecellî eden biricik *Vâhiddir*. *Hâlis*, *Pîr Abdulkâdir Geylânî*'nin yardımı sâyesinde, gönül aynasını *aşk cilâsı* ile cilâla ki o gönül *Mevlâ*'nın *tecellîsinin* ortaya çıktığı yer olsun.

(el-Kerkükî, 1284: 31)

Hûblar rûyinde hüsnün âşikâr eylemiş
 Âşıkın çeşminden öz hüsnün temâşâ eylemiş
 Rûyin üzre zülf-i meşkînin selâsil bağlayıp
 Âlemi divâne-i zincîr-i sevdâ eylemiş
 Mevkıb-ı hüsnün sığınmaz âlem-i âfâkta
 Ben acep kaldım gönülde nice me'vâ eylemiş
 Mâh-veşler sûretinden gösterir ruhsârını
 Her bakan 'âşıkları mecnûnu u rüsvâ eylemiş
 Aşk sevdâsında *Hâlis* ilm ü aklından geçip
 Âferîn olsun bu kânûna ki inşâ eylemiş

(el-Kerkükî, 1284: 61)

Gönüllerde, *sadrnişîn* olan, *aşk pâdişâhından* başkası değildir. Onun *cemâli* her zerrenin özünde zuhûr etmiştir.

Her kim ki *benliğinden* geçmedi, o, senin aşkının lezzetini bulmadı. Şu sebepten ki, *ikilik*, senin yakınlığından uzaktır.

Herkeste senin *hüsnünün pertevinin*, *cilvesi* vardır. Bütün âleme, *şâdî vu sûr u sürûru* atan odur.

Dudağının bâde-i la'lini, bir kişinin *hâtırı* tatmışsa, o kişi, *hevânın* verdiği *sarhoşluk* ve *huzûrun* çokluğu sebebiyle *sen*'de yok olur.

Bu yol, birlik yoludur, benliğinden soyul! Bu yolda, ikilik ayağı ile gidilmez.

Aşkımın sâkisi, *dudağının mey-i la'lini*, bana verdiğinden beri, gönül, *cennetler* ve *hûrîlerin* tarafını arzulamıyor.

Cân u dil haremінде, *aşkımın hâtifi* şöyle dedi: *Kâinatı aydınlatan*, onun *nûrundan başka bir nûr yoktur*.

Pertev-i envâr-ı yâr, *tûr-i dil* üzerine vurduğundan beri, *cânbâhte Hâlis*, *Tûr dağı* gibi yandı.

(el -Kerkükî, 1284: 31-32)

Burası, evliyâ burçlarının ayı olan *Abdulkâdir Geylânî*'nin *menzîli* ve *makâmıdır*. Burası, *Hüdâ'nın Zâtı*'nin kudret güneşinin nurlarından *lâmi*'dir.

Abdulkâdir Geylânî, *Îsâ* gibi *Rûhu'l-Kuds* ile müeyyedir dersen bu söz uzak olmaz. Çünkü *Abdulkâdir Geylânî*, *Mustafâ Aleyhisselâm*'ın dîninin güçlendiricisidir.

O'nun *pertev-i irşâdı*, *imkân karanlığının* gecesinde, sâlikler için, *kıdem nûrları* tarafına, *menhecümâdır*.

O'nun hükümdarlık *mâhı*, sonsuza dek, tutulmaz. Çünkü o *mâh*, *âftâb-ı hassa-i hayri'l-Verâ*'dan *rûşendir*.

O, kudret elinin *bâzıdır*. Kuvveti, *Kâdir*'dendir. Âlem, o'nun elinin kabzasında, kanatsız ve ayaksız serçe kuşu gibidir.

Ne zaman ki onun *güneşi*, *velâyet burcundan* doğdu, her velînin keşif ayı, o güneşin *pertevinde süha yıldızı* gibi kaybolup görünmez oldu.

Onun kerâmetleri *tevâtür* derecesine ulaştığından, her kim ki onu inkâr ederse, *enbiyâyı* inkâr etmiş gibi olur.

O'nun fermânı yolunda, *Hâkan*, *kemîne* bir *bendedir*. O'nun ihsânının kapısında, *Kayser*, *hakîr* ve *bînevâdır*.

O'nun cömertlik sofrası her *mustmend*'e *münbesittir*. O'nun himmetinin *bârgâhı*, *şâh* ve *gedânın melceidir*.

Celâl tecellisinin nûruna, o'nun rûhundan başkası güç getiremez ki, o'nun *te'yîdi*, *Mustafâ Aleyhisselâm*'ın *feyzindendir*.

Süt emme çağında oruçlu bulunması, akıl sâhipleri nezdinde, o'nun şânının yüceliğine, son derece parlak bir delildir.

Ey *Pâdişâh*! Senin lütûf feyzini *Hâlis*'in gönlüne dök! Her ne varsa, sizin *dergâhınızın* hâs bendelerindendir.

Ziyâuddîn Abdurrahmân Hâlis, Kâdirî topluluğunun, aşk yolunda kerâmet sâhibi olduğunu belirterek, ilâhî aşk kâsesini, Hak yolunun yolcularına sunan Pîr Abdülkâdir Geylânî'den yardım istemekte, ilâhî aşkı tatmayanların gerçek insan-ı kâmil olamayacağını söylemektedir:

Şâh -1 iklim-i velâyettir gürûh-1 Kâdirî
 Râh-1 aşkta, zü'l-kerâmettir gürûh-1 Kâdirî
 Cümle erbâb-1 tarikat bülbül-i şûrîdedir
 Anlara bâğ-1 letâfettir gürûh-1 Kâdirî
 Dâmenin tutmuş bular Sultân Abdülkâdir'in
 Mazhar-1 lutf u hidâyettir gürûh-1 Kâdirî
 Gavs-1 Muhyiddîn ihyâ eylemiş dîn-i nebîyi
 Revnâk-1 dîn-i risâlettir gürûh-1 Kâdirî
 Küntü kenzen kapısını men aref miftâh ile
 Feth iden şâh-1 velâyettir gürûh-1 Kâdirî
 Dâhil ol var ol gürûha bî-teemmül Hâlisâ
 Sâhib-i emn ü emânettir gürûh-1 Kâdirî (el-Kerkûkî, 1284: 64)

Kâdirî topluluğu velâyet ülkesinin şâhididir. *Kâdirî* topluluğu aşk yolunda kerâmet sâhibidir. Cümle tasavvuf ehli, aşk elinden hâli perişân bülbüllerdir. *Kâdirî* topluluğu onlar için hoş bir bağıdır. Bunlar *Sultan Abdülkâdir*'in (k.s.) eteğini tutmuşlar. *Kâdirî* topluluğu hidâyet lütfuna erişmişlerdir. *Gavs Muhyi'd-Dîn* (k.s.), *Nebi'nin* (a.s.) dînini ihyâ eylemiştir. *Kâdirî* topluluğu, risâlet dîninini parıltısıdır. *Kâdirî* topluluğu, 'Küntü kenzen' kapısını, 'Men aref' anahtarı ile açan velâyetin şâhididir. Ey *Hâlis*! Hiç düşünmeden, o topluluğa var dâhil ol! *Kâdirî* topluluğu emîndir ve emânete sâhiptir

SÂKÎNÂME

Ey sâkî! *Bulut örtüsü, gül bahçesi* üzerinde çadır kurdu, *mutrib, çeng ü rubâb* ile aşk şarkısını söyledi.
Sahrânın yüzünde, *lâle* ve *gül*den cennet misâli koku gelmekte, *lâleden çiğ tanesi teri, gül*den *gülsuyu* damlamaktadır.
Bâde içenler *hurûş* içinde, *ârifler, vecd ve cûş* içindedirler. *Altın giysili* o *şâhid*, yüzünden *nikâbı* kaldırdı.
 Âşıkların inleyişi, *mutribin* yanışı, *neyin* sesi, *şeyhi*, gençlik günlerindeki gibi *raksa* getirdi.
 Ey *sâkî*! Bu vakitten daha iyi, daha güzel fırsat olmaz, *nevâl-i kereminden* bir lutuf göster!
 Benim için, *câm-ı şarâbı* doldur!
 Ey *Hâlis*! Bir kişi ki böyle bir *fasılda*, *bâde nûş* etmedi, gerçi insandır, lâkin hayvandan da aşağıdır.

Ey *sâkî*! Bayramdır, nevrûzdur, bahar günleridir. Nehir kenarında her tarafta *gûl* saf tuttu. *Nisan bulutu*, yeşil örtü üstünde kurulmuş çadır gibi. *Yâr*, *zümürüt taht* üzerinde, *şâh* gibi oturmuş.

Mutrib, *çeng*, *muğannî*, hepsi *cûş u hurûşta*. *Mey* küpü kaynıyor. *Cân bîsabr*, *hâtır bîkarar*. Her taraftan, *ravza-i huld-i berîn* görünüyor. Onun *nesîm-i cânfezâsından*, *hûşyâr mest* olmuş. *Câm-ı meyi* eline al ve *bezm-i rindândan bâde* sun! Bîçare *Hâlis* için, o *câm-ı meyden*, bir *tortu* getir!

(el-Kerkûkî, 1284: 34)

Rûy-i mihr-i âsmâna, nûr bahşeden, peydâdır, o kimdir? Suret-i hüsn-i bûtânda cilveger olan peydâdır, o kimdir?

Bir *dilber* ki, her nazardan, gönlü bir renke çevirir. *Ârifin* nezdinde, *dilberler* arasında *peydâdır*, o kimdir?

Haddinden aşan her şey, zıddında *mün'akis* olur. O ki, *fert-ı zuhûrundan*, *nihânpeydâdır*. O, kimdir?

O ki, hem uzaktır ve hem de her bir zerreden daha yakındır, *hûrşîd-i felek* gibi, cihânda *peydâdır*, o kimdir?

Gerçi, *nişânsızlık içinde nişândan* iz yoktur. O ki, *bânişân* ve *bînişân* *peydâdır*, o kimdir?

Leylâ vü Mecnûn'un sûreti, hayâlden başka bir şey değildir. Bunda *nâzır* olan ve onda *menzûr* olan, *peydâdır*, o kimdir?

Ey *Hâlis*! Senin gözlerin *kerd u ğubâr-ı kesret* ile doludur, yoksa her yerde *hüveydâ* ve *âyân* *peydâdır*, o kimdir?

(el-Kerkûkî, 1284: 34)

Kalbim, *hevâ* yolunda *âli* ve *mürtefi* iken, *hevânın ifrâdından fâik* oldu.
Dudağının temennisinde, nice *ehl-i dil*, *ehl-i kerbelâ* gibi canlarını *bezl* ettiler.
Eğer senin *şûrengîz aşkın* olmasaydı, *bâlû'l-Muhib*, belâ ile *mübtelâ* olmazdı.
Beni senden uzaklaştırma, çünkü ezelde, kalbim senin *hevânda* yakınlık buldu.
Eğer *dildârın*, *tîr-i gamze* ile vurursa, aşkta, o'nun darılmasından korkma!
Aşk gönülde *müncelî* olmayınca, o gönül, *celâya müste'id* olmaz.
Ey *Hâlis*, belâda, *belî* de! Çünkü *yâr*, *bâlû'l-Muhibbi* belâ ile çok sınar.

(el-Kerkûkî, 1284: 34-35)

*Aşk, dilden, ben ve bizlik ağırlığını kaldırdı. Sonunda, bana rüsvâilik rütbesini verdi.
Ne zaman ki ayağımı serkûce-i aşka koydum, sabır sermâyesi benden çıktı.
Benim dîvâne gönüm kâm nedir, bilmez. Sevdâlı gönlün nasîbi, cünûndan başkası değildir.
Neyzenin eli ve nefesi onun üzerinde olmasa, ney, nerede nağme vurur, kendine yol nasıl
bulur?
İyi ve kötü, cünûn sahrasına, yol bulamazlar. Güzel ve çirkin orada birbirinin aynıdır.
Senden başka, her cây-i ceybîde ve o mûtemedde, şâhid-i hercâîye itibar edilmez.
Hâlis! Her kim ki kendi Yusuf'unun gamı ile mûnis olursa, o, yalnızlık vahşetini iki âleme
vermez.*

(el-Kerkûkî, 1284: 35)

Ey *şüyûh-ı hüsnünü*, *cefâ* için binâ eden! Uzaklığını, *varak-ı mihr u vefâ* için dürüp bükmüş olan!

Keman kaşın, halkın gönlüne, *kirpikten*, çok *kazâ okları* attı.

Bu dert ile inlersem hiç şaşkırtıcı olmaz, bu tabiblerin devâsını bilmediği bir derttir.

Sonunda senin aşkından *serkeşte* ve *şeydâ* oldum. *Başsız ayaksız ben gamzedeyi* anla!

Halis, sen eğer dostu talep etme yolunda yürümekte isen, *safâ sâhiplerinin* eteğini elden bırakma!

(el-Kerkûkî, 1284: 36)

Mağribî'nin bir gazelinde ve Hâlis (k.s.), Mağribî'nin gazeline yazdığı muhammesde, Allahu Teâlâ'nın hüsnü şu şekilde terennüm edilir:

Ya Rabbî! Her nereye baksam, asıl maksadım senin cemâlindir. Fakat, yaşla dolu iki gözümde, hayâlisten başka bir şey bulamam. İster Mescîd-i Aksâ'da isterse deyr-i ruhbân'da olayım, hangi toprağa ibâdet kasdı ile alnımı koysam, taptığım ve maksadım sen, varlığım ve secde ettiğim sensin.

Allah Teâlâ'nın hüsnü, zât tecellisi ile ve yaratılan varlıklardaki tecelli ile açığa çıktı. Onun hüsnünden, gönülde çok azamet nûrları buldum. Hakkın hüsn ü cemâlisten, gönül âleminde ilâhî azamet nûrları parladı. Şimdi, gönül mülkünde hüküm süren, Allah Teâlâ'nın yâdından başka bir şey değildir. Bir ân bile onun, cemâl ve celâl sıfatının tecellisinden boş değilim. Bazen bu cemâlin hayrânı ve medhûsu, bazen da o celâlin mecnûnu ve muhtacıyım.

Ey göz açıl! *Perde-i pindârı* yırt ve bak! Her yerden *âyân* olan *cilve-i dildârı* seyret!
Pertev-i ruhsâr-ı cânân her tarafta *cilve* vurur. *Der u dîvâr* için, o'nun *tecellisinde* fark yoktur.

Varlık karanlığından daha ne zamana kadar dışarı çıkmayacaksın? Varlık karanlığından dışarı çık ki, her yerde *pertev-i envârı* açıkça bulabilesin.

İmkân tozları, gönül aynasının safvetini kaplamaz ise *cemâl-i yâri*, şüphesiz kendinde görürsün.

Aşkımın gayreti, dili, o'nun sırlarının şerhinden alıkoydu, yoksa, o'nun sırlarını her yerde açıklardım.

Aşık, her nerede, dünyâ evine bakışını çevirse, *der u dîvârda*, *dildârından* başkasını görmez.

Ey Hâlis! *Girye vü zârî* ile *feryâd* eyle ki, dost, *çeşm-i pür eşki* ve *dil-i efkârı* dost edindir.

(el-Kerkûkî, 1284: 36)

Cilve-i cânân âşıkların gözüne *mestûr* değildir, lâkin onu, *halk-ı cihâna izhâr* etmeye *destûr* yoktur.

Âşıklar için, *çephe-i her zerre*, bir *Tûr* olur. *Cilvegâh-ı hüsn-i cânân*, *Tûr Dağı*'na *hâs* değildir.

O'nun Zâtı ve *vasfı*, *huşîd-i cihân* ve *pertev* gibidir. Gerçi, kendisi uzaktır amma, o'nun *pertevi*, uzak değildir.

Aşkın sırrı, *vîrâne* gönülde karar kılar. Gizli hazîne, *mâmûr* bir hânenin içinde bulunucu değildir.

Reh-i cânânda, nice âşıklar canları ile oynadı. O'nun yoluna baş koyan, sâdece *Mansûr* değildir.

Her kim ki onun *sahbâ-yı aşkı*ndan bir *cur'a*, *nûş* eder, *ruh-i Gilmâna* ve *hüsn-i hûra* iltifât edici değildir.

Hâlis, kendi kendine *cân* ve *cânân* arasında perdedir, yoksa ne *cânânı cândan* ve ne de *cânı* ondan uzak değildir.

(el-Kerkûkî, 1284: 36-37)

Yârim, deyrden dışarı çıktı. Nikâbını attı. Zülf âşüfte, sermest ve elinde câm-ı şarâb. Yüzü parlıyor ve cilve yaparak geliyordu. Gözü arbede, dudağı, nâz ü itâb arıyordu. Çeşm-i mesti, mestâna nazar etti. Dudağının neşesi ise, herkesi tâ ebede kadar harâb etti. Her nereye gitmeyi dilese, nâz ve edâ ile yürür, cân askerleri arkasından telâşla koşar. Bezm-i uşşâk, o'nun yâd-ı lebi ile ferâh, sevinçli ve şen olur, özellikle de, bizim mutribımız, çeng ü rebâb çaldığı zaman. Ey Hâlis! Yaş dolu göz, gönül yanıklığı ve gece yarısında inlemek, muhabbet erbâbının âdetidir.

(el-Kerkûkî, 1284: 42)

Biz Sultânın mahremiyiz, hey hey cebelî kalk! Kalk! Biz Dîvân sâhibiyiz, hey hey cebelî kalk! Kalk!

Tarîkat deryâsı ve hakikat incileri için, biz galtan gevheriyiz, hey hey cebelî kalk! Kalk!

Cismâni âlemde, rûhânî zümrede, biz mazhar-ı cânânız, hey hey cebelî kalk! Kalk!

Hurşîd-i hakikat için, biz matla'-ı envârız, biz pertev-i tâbânız, hey hey cebelî kalk! Kalk!

Bahr-ı kidemden akarız, o değiliz, hem oyuz. Bu hâdiseden dolayı hayrânız, hey hey cebelî kalk! Kalk!

Meygede-i kesrette, mey-i vahdeti içtik. Biz zümre-i mestânız, hey hey cebelî kalk! Kalk!

Biz, Hâlis-i nâsûtuz, mest-i mey-i lâhûtuz, hem sûret-i rahmânız, hey hey cebelî kalk! Kalk!

(el-Kerkûkî, 1284: 44)

(Kerkük'teki Hâlisiyye dergâhı civarında çalışan Hak âşıkları, sert ve büyük bir kayaya (cebel) tesâdüf ettiler ancak bunu çalışma alanından kaldıramadılar. Abdurrahman Hâlis'e durumu arz ettiklerinde, Hâlis, kudûmu eline aldı ve âhenkli bir şekilde bu şiiri îrad etti, o anda taş kendiliğinden parça parça oldu.)

Hakk nazarı ile bakan göze, Hak'tan gayrısı serâp gibi görünür.

Her kim ki *ben* ve *bizlik* kaydından kurtulursa azabdan kurtulur.

Cân u cânân arasında, *ruh-i lâmi* üzerinde bulunan, senin nakşındır. Varlık çizgini pâk et ki *cânândan behreyâb* olasın.

Asl, *kuyûdât-ı şüûndan mutlak* olan tek bir *deryâdır*. O, *sûret-i mevc u hubâb* ile nasıl *mukayyed* olur?

Kesrette kaldığın sürece, *kesrette vahdeti* bulamazsın. Kendinden *fânî* ol ve *kuyudât-ı hesaptan* da *mutlak* ol!

Vahdet sırrının şarabından içerek, benliksiz ve mest olarak, nefsinden yok ol! Ben *seylâb-ı şarâptan*, *kesret çizgisini* mahv ettim.

Dün gece, *bezm-i rindânda*, *Pirimiz* şu sözü söyledi: *Sırr-ı Hakk'ı, zâhidân-ı dilharâbdan gizli tutun*

Hâlis'in cânı, gece gündüz, *vahdet denizinde* nükte söylemektedir. Sudaki balık gibi, sabır ve dinlenme nedir bilmez.

(el-Kerkûkî, 1284: 44)

O *şûh-i bîvefâ*, gönlümü, elimden aldı. O'nun *tîr-i gamzesi*, *cânı* da elimizden götürdü.
Kûce-i muhabbette, *nakd-i cândan* geçtik. Bu *gedânın* hallerine artık lütf eyle!
Mahbes-i muğandayım. *Sâki*, bir *câm* getir! Ey *mutrip*! *Yâd-ı rûy-i cânân* ile *nevâyı* söyle!
Zâhidândan, *esrâr-ı âşıkânı* sormayın. *Ahvâl-i âşinâyı*, *âşinâdan* sorun.
Âyine-yi cemâlin, *matlabnüimâ-yı cândır*. Göster ki, gözüm onda *Hüda* 'yı görsün.
Hûbrûlar geleneğinde, *bîvefâlık* âdettir. *Hûbrûdan*, *vefâ* nasıl *teemmül* edilebilir.
Hâlis! *Aşk-ı hûbânda* belâ çekmek gerekir, *aşk-ı bîbelâyı* hiç kimse görmemiş ve işitmemiştir.

(el-Kerkûkî, 1284: 45)

Ey *cân-ı cihân*, nişândan o kadar çok *münezzehsin* ki, o'sun diye her ne tasavvur edilip benzetilse, hayâl edilse, sen, o değilsin.

Âyet-i âfâkî ile *âyine-i enfûsda*, her lâhza, yeni bir *sereyân* ve *cevelândasın*.

Dünyâ gözü ile bakıldığında halkın gözünden gizlisin, *sır* gözüyle bakılırsa bütün her yerde âyânsın.

Mirât-ı cihân, senin yüzünün nûrlarının *mazhârıdır*. Sana nasıl nazar edeyim, çünkü onun ne dışında ne içindesin.

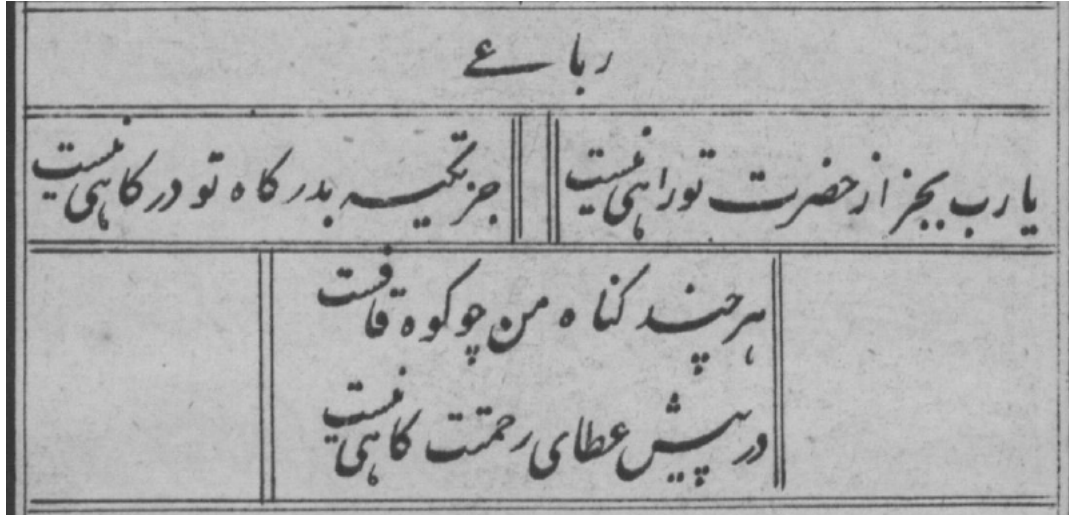
İmkân sahasında sensiz bir mekân olmadığı halde, şundan hayretteyim ki, senin yerin ve mekânın yoktur.

Sen bir kayd ile *ıtlaktan* da *takyîdden* de *münezzehsin*. *İtlakda bıkayd*, hem *busun* hem *O*.

Hâlis! Evvel ve âhir dâiresinin başı bir oldu. Sen daha ne diye *şitâb* ve *deverân* içindesin!

(el-Kerkûkî, 1284: 45)

Resim 6: Divan, 57

Ya Rab! Senin hazretinden başkasına bir yol yoktur, senin dergahından başka sığınılacak dergâh yoktur, her ne kadar benim günahım kaf dağı kadar olsa da senin rahmetin ve ihsanının önünde saman çöpü kadar değildir.” şeklinde tercüme ettiğimiz rubâî, divânın 46. ve 57. sayfalarında bir kelime farkı ile mükerrerdir. 46. sayfadaki rubâînin 4. mısrasında kullanılan “neval” kelimesinin yerine, 57. sayfada aynı rubâînin 4. mısrasında “atâ” kelimesi kullanılmıştır. Tamlamalar “pîş-i nevâl-i rahmet” ve “pîş-i atâ-yı rahmet” şeklindedir. (Kerkûkî, Kitabu'l-Meârif, 46-57)

RUBÂÎ

Ey Pâdişah, ey Münezzeh, ey Settâr,
Senin vasfın konusunda dem vurmağa bizim ne gücümüz var.
Bu hiçbir şey olan *katre*, bu mahdût olan,
Nasıl, hadsiz olan *deryâya*, hudûd koysun.

RUBÂÎ

Ya Rabb! Senin Hazretinden başkasına bir yol yoktur.
Senin *dergâhından* başka sığınılacak *dergâh* yoktur.
Her ne kadar benim günâhım *Kafdağı* kadar olsa da,
Senin *atâ-yı rahmetin* önünde saman çöpü kadar değildir.

RUBÂÎ

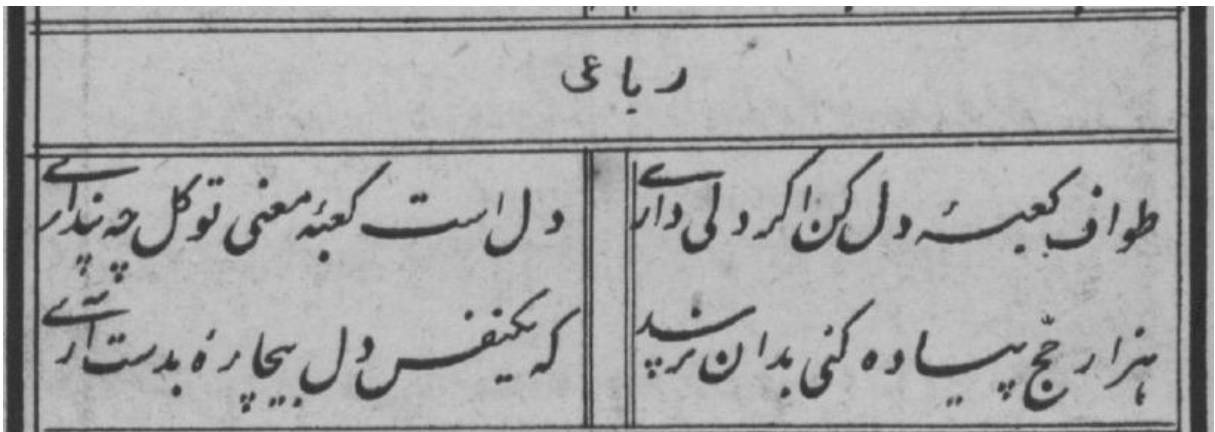
Ey her *tefrîkaya teveccüh* eden,
Gönül gözün her şeye yöneliyor.
Gönlünü *tefrîkadan* beri kıl,
Bir *dildâr* ara ki, yek dile sahip olasın

RUBÂÎ

Ey azîz ömrü elliden iki aşan.
Vakit sermâyesi *câh* endîşesi ile geçti.
Daha ne zamana kadar gaflet uykusundan uyanmayacaksın,
Uyan, sonunda, bir dem saltanatın geçti.

RUBÂÎ

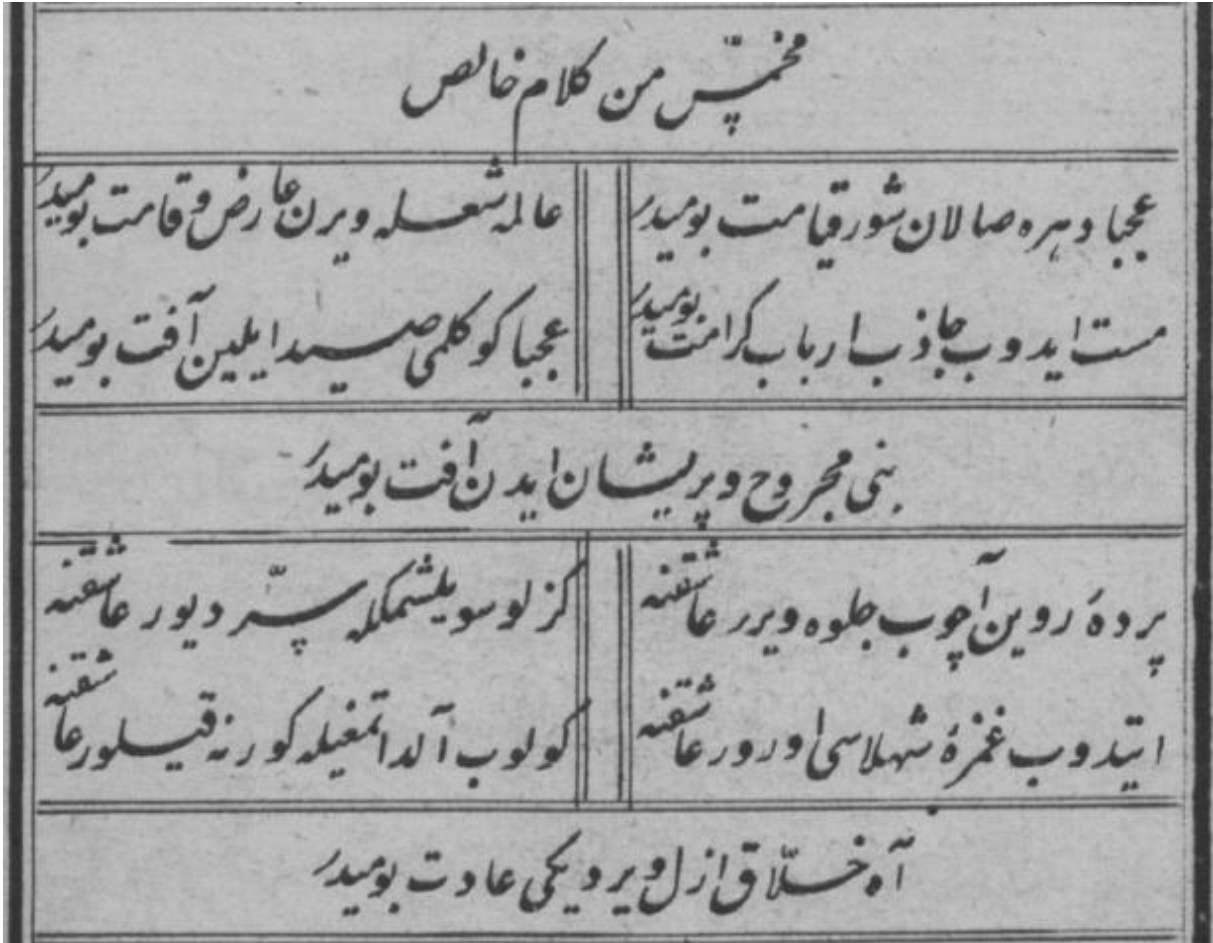
Eğer bir gönül sâhibi isen, gönül kâbesini tavâf eyle.
Kâbenin mânâsı gönüldür, sen niçin toprak sanıyorsun.
Yürüyerek bin hac yapsan, bir nefes,
Bir biçâre gönlü ele getirmene erişmez. (el-Kerkûkî, 1284: 46,56,57)

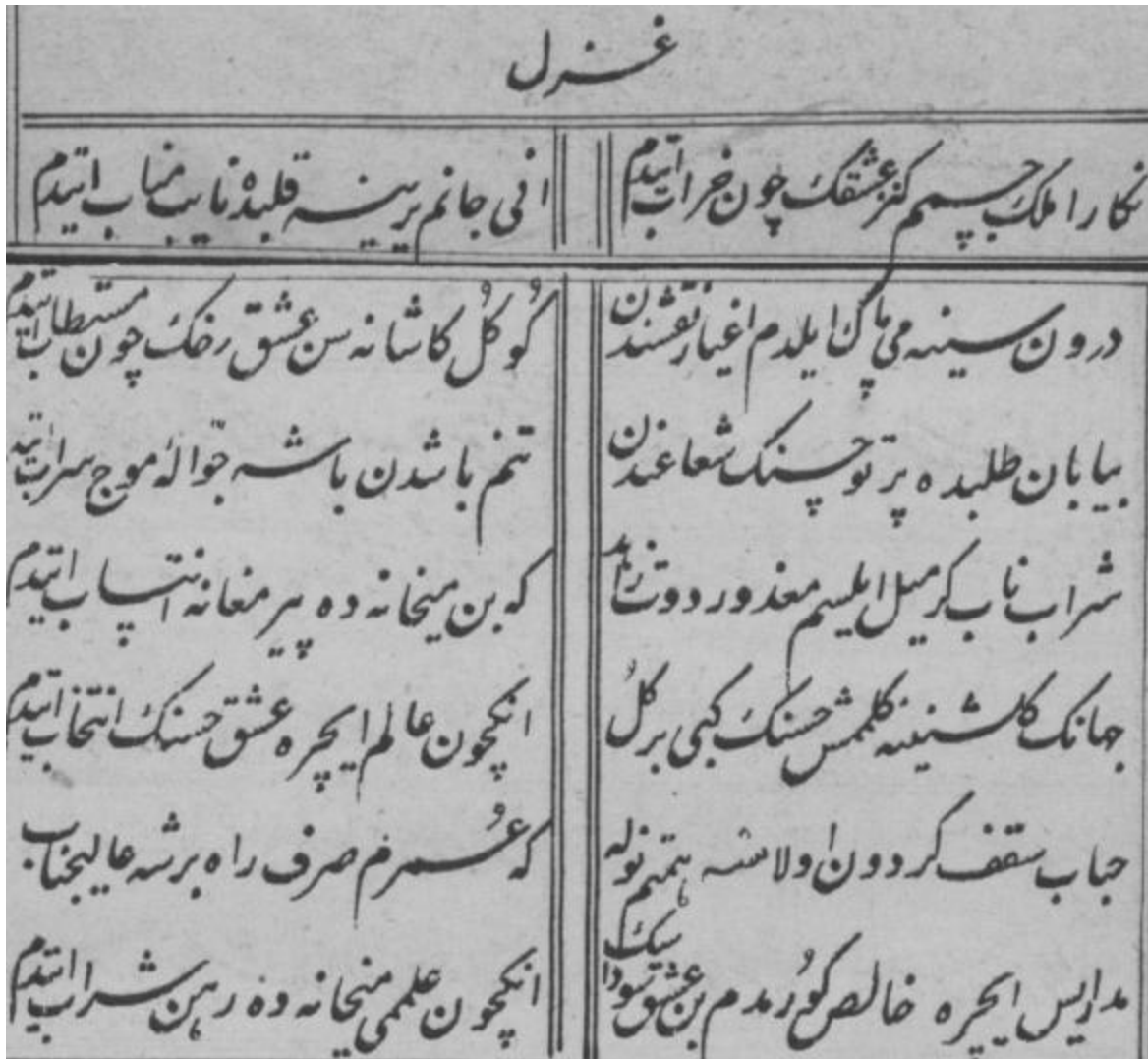

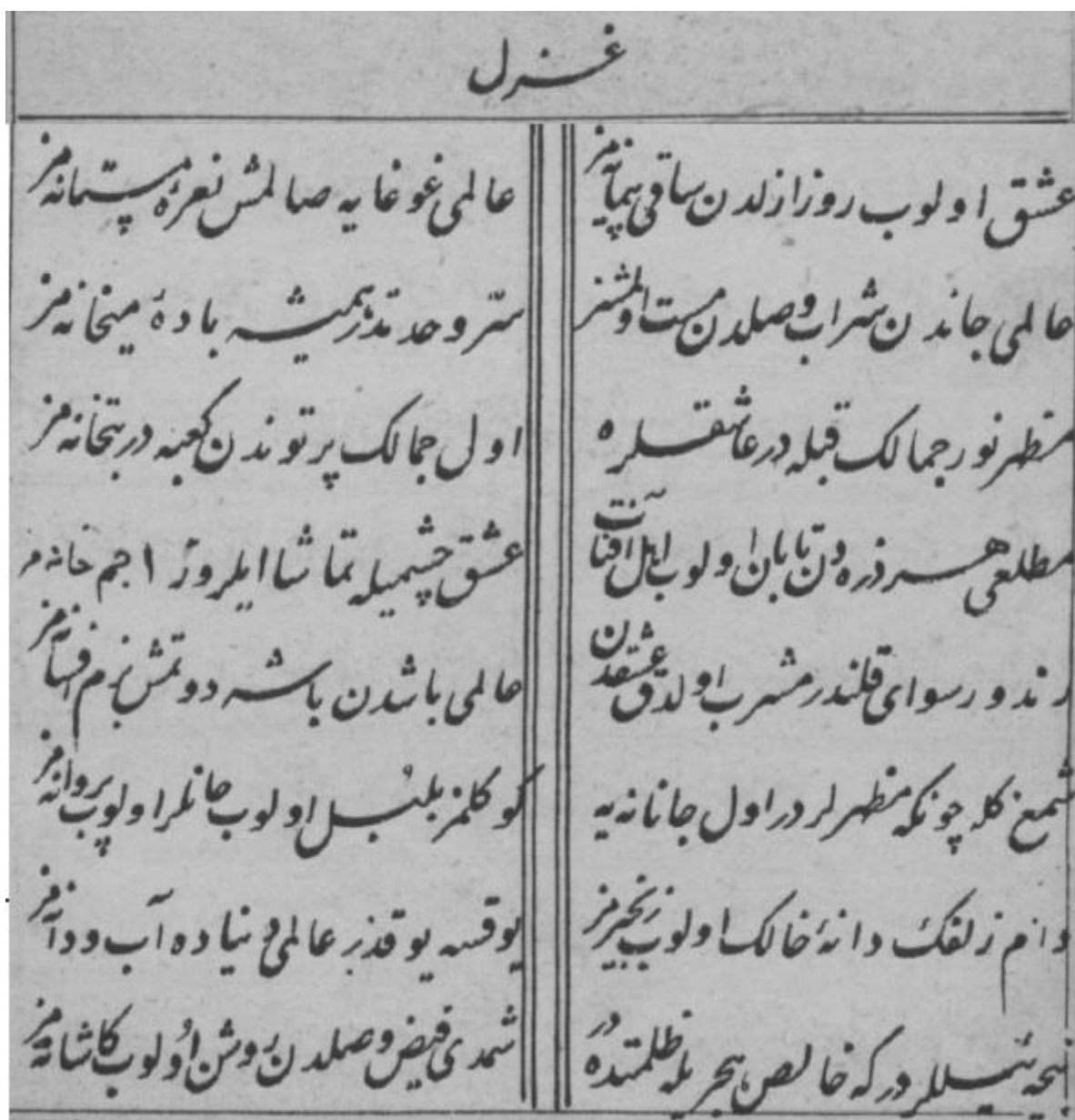
Resim 7: Divan, 46

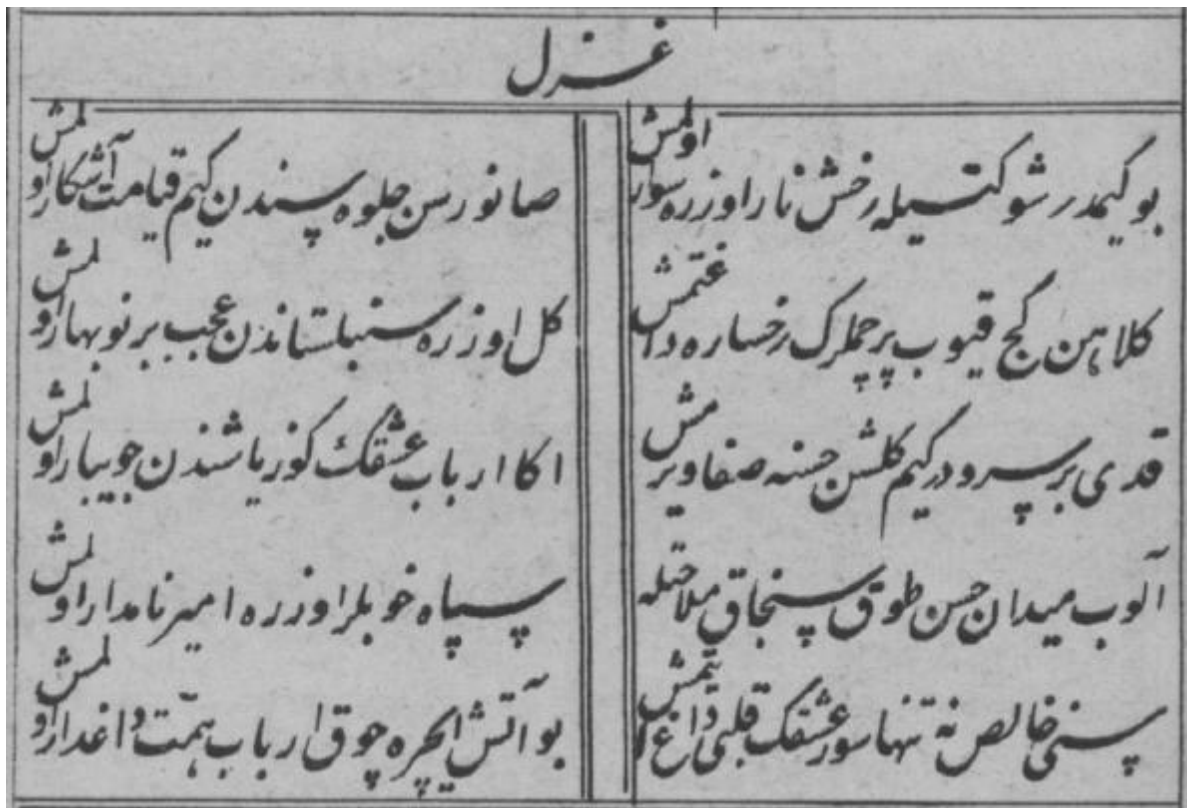
Dîvân'da bulunan Türkçe Muhammes Ve Gazeller:

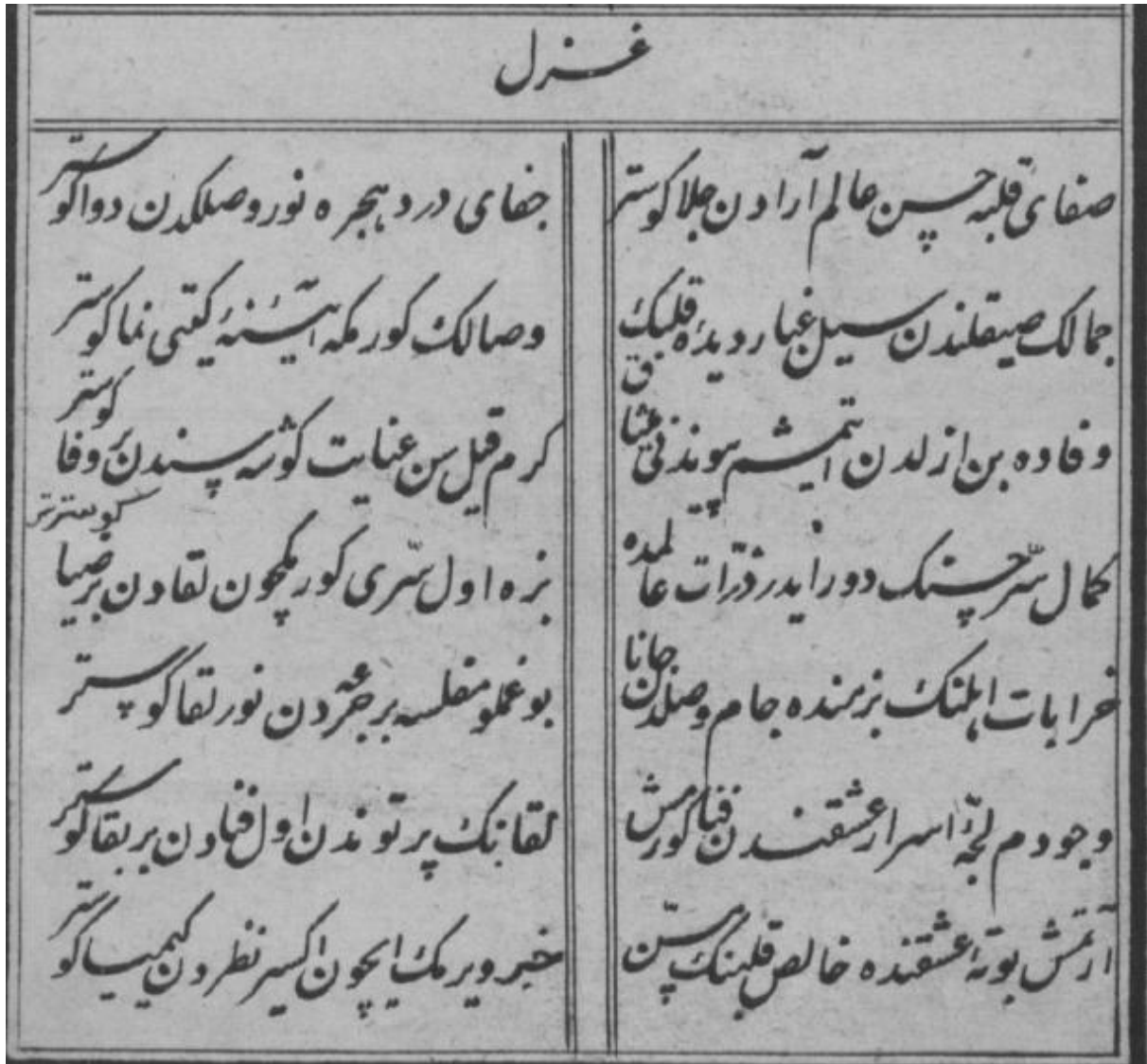
Resim 8: Divan, 57

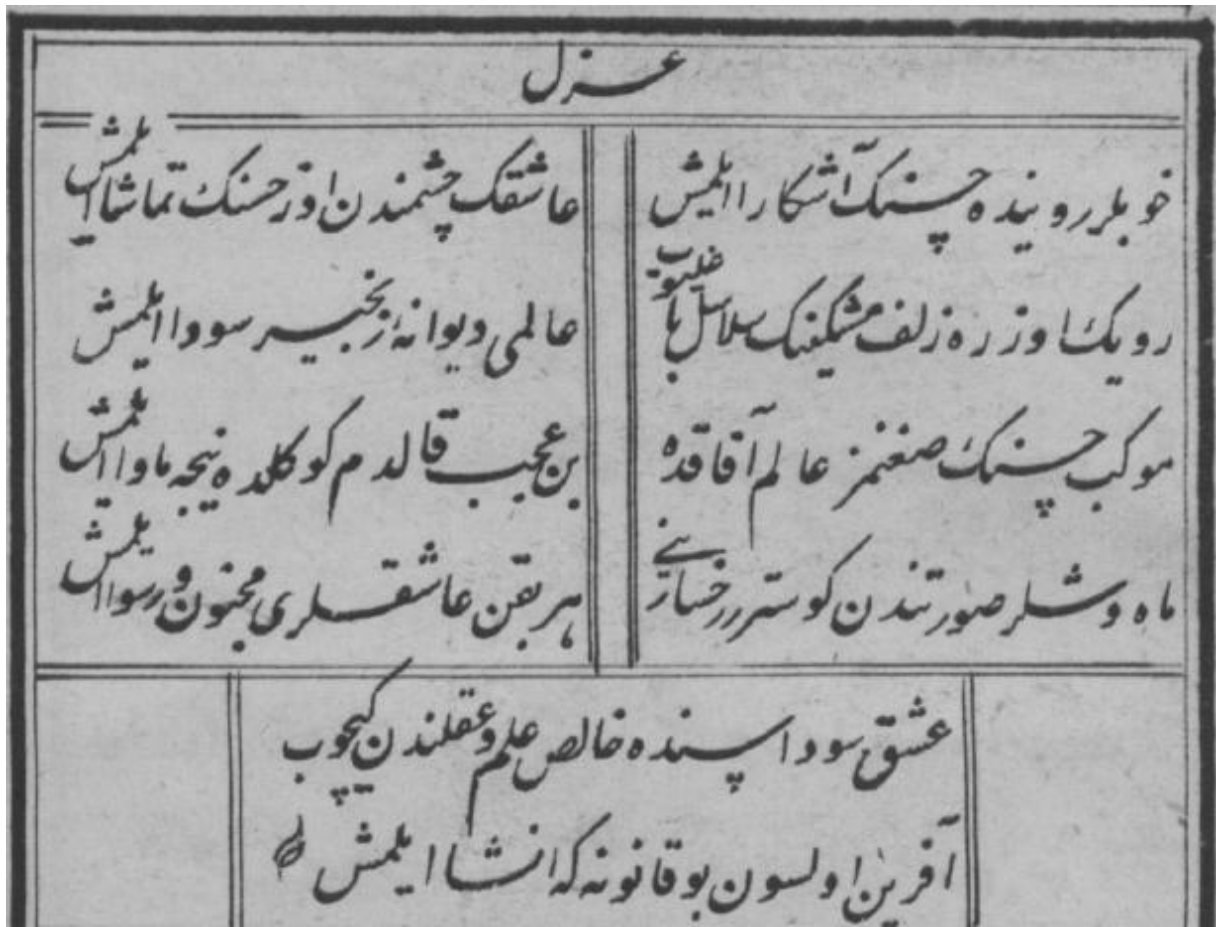

Resim 13: Divan, 61

عندل	
شاه اقلیم ولایت در کر وه قادرے	راه عشقده ذوالکرامت در کر وه قادرے
جمله ارباب طریقت بیل شوریده در	انگزه باغ لطف قدر کر وه قادرے
دامنک و دمش بولار سلطان عبد القادرے	منظر لطف ہدایت در کر وه قادرے
غوث محی الدین احیاء ایلش دین نے	رونق دین پالت در کر وه قادرے
گنت کتراقا پوسنی من عرف منقح الہ	فتح ایدین شاه ولایت در کر وه قادرے
داخل اول وار اول کر وہیے تامل خالصا	
صاحب امن و امانت در کر وه قادرے	

Bir *Ruh-i lebsemenîn*in aşkından, yeniden *şeydâ* oldum. Bir *fitne-i işveger*, bir *nâzik sîmîn beden*.

Bir nevcivân cādû ki, bir *servkad*, bir *keklik yürüyüşlü*, bir *arbede* arayan *âfet*, âlemin gönlünü harâp eden.

Cenk arayan sıkı bir savaşçı, *tenkkubâi dilkeş*, saçını ortadan ayırmış bir *dilber*, başında *külâhını* yıkmış.

Göz *âhû* bakışlı, *kalem dudaklı*, *güzel çeneli*, *altın kemerli Husrev*, bir *bir fitneger*, *pür fiten*.

Büt ki akıl götürür, bir *sîmberî*, bir *şehrâşûb*, bir *behr-i nakd-i dil ü cân*, bir *cest rû*, bir *râhzen*.

Bir nâzenin pâdişah, *parlak gümüş yanaklı*, *kâkülü naz ile yüzüne dökmüş*, bir *ruhkamerî*, *kû zekanî*.

O'na, *Ey cihânın cânı*, *dudağının pahası nedir?* dedim. Dedi ki: *Cân vermekten başka pahası yoktur*.

Ey Bâri Hüdâ! O'nun *mihri*, *Süleymân'ın mührü* olsun. O'na, şeytânî âfetlerden muhafaza *mührünü* vur.

Ey Hâlis! Böyle bir *şâhid-i zîbânın* vaslı, böyle bir aşka sâhip benim gibi kimseye lâyük olmadı.

(el-Kerkûkî, 1284: 53)

GAZEL

Ey bu *beldenin ceylânı*! Ey bu *livânın âhûsu*! Gözlerinizin hicrinden, kalbim *püryân* oldu.
Ey âşıkları, *hevâ* ile, cehlen ayıplayan! Eğer *hevâyı* bilseydin, kendini ona atardın.
Ey *visâli* ile *ihsânda* bulunan! *İhsân* eyle! Aşkın şiddetli ateşinden cismim eridi.
Âşıklar için *cây-ı tâat* olarak, geceleyin *nâle* ve seherde *âh u nevâ* kâfidir.
Câh u istiğnâ-yı cânân için korku ne ola! O'nun *kûyine* yüz *bînevâ* düşse bile!
Ey *Halis*! Senin gönlün, aşk derdinden, *tabîbler* indinde nasıl *devâ* kabul eder!

(el-Kerkûkî, 1284: 56)

Rubâî

Ey her tefikaya teveccüh eden
Gönül gözün her şeye yöneliyor
Gönlünü tefrikadan beri kıl
Yek bir dildâr ara ki yek bir dile sahip olasın.

(el-Kerkûkî, 1284: 56)

Hâlis'in Kelâmından Muhammes

Acabâ dehre salan şûr-i kıyâmet bu mudur
Âleme şûle viren ârız u kâmet bu mudur
Mest idüp câzib-i erbâb-ı kerâmet bu mudur
Acabâ gönümü sayd eyleyen âfet bu mudur
Beni mecrûh u perîşân iden âfet bu mudur

Perde-i rûyin açup cilve virür âşıkına
Gizli söyleşmek ile sırr diyor âşıkına
İtürüp gamze-i şehlâsı urur âşıkına
Gülüp aldatmağile gör ne kılur âşıkına
Âh Hallâk-ı ezel virdiği âdet bu mudur.

(Acabâ dünyâyı tutan kıyâmet gürültüsü bu mudur
Âlemi aydınlatan yüz ve boy bu mudur
Kerâmet sâhiplerini mest ederek cezbeden bu mudur
Acabâ gönümü avlayan güzel bu mudur
Beni yaralı ve perîşân eden güzel bu mudur

Cemâlinin perdesini açıp âşıkına cilve verir
Gizli söyleşmekle âşığına sırr verir
Edâlı bakışı, âşığını mahvederek vurur
Gülüp aldatmakla bak âşığına neler yapar
Ah! Ezelî Yaratıcı'nın verdiği âdet bu mudur.)

(el-Kerkûkî, 1284: 57)

Gazel

Nigârâ! Mülk-i cismim kenz-i aşkınçün harâb ettim
Anı cânım yerine kalbde nâib-i menâb ettim

Derûn-i sînemi pâk eyledim ağıâr nakşından
Gönül kâşânesin aşk-ı râhınçün müstetâb ettim

Beyâbân-ı talebde pertev-i hüsnün şuâ'ından
Tenim baştanbaşa cevâle-i mevc-i serâb ettim

Şarâb-ı nâbe ger meyl eylesem mâzûr tut zâhid
Ki ben meyhanede pîr-i mugâna intisâb ettim

Cihânın gülşenine gelmemiş hüsnün gibi bir gül
Anınçün âlem içre aşk-ı hüsnün intihâb ettim

Hubâb-ı sakf-ı gerdüne ulaşa himmetim nola
Ki ömrüm sarf-ı râh-ı bir şeh-i âlicenâp ettim

Medâris içre *Hâlis* görmedim ben aşk sevdâsın
Anınçün ilmimi meyhânede rehn-i şarâb ettim.

(el-Kerkûkî, 1284: 57,58)

Ey Sevgili! Beden ülkemi aşkının hazinesi için harâb ettim
Onu, kalbimde canımın yerine koydum
Derûnumu, senden gayrısının nakışlarından temizledim
Gönlümü aşkının gamı için hoş eyledim
Talep çölünde, hüsnünün parlaklığının şu'âsından
Vücudumu baştanbaşa hareketli serap dalgası yaptım
Ey Zâhid! Allahu Teâlâ'nın feyzine meyledersem beni mâzur gör
Ki ben dergâhta bir kâmil mürşide intisâb ettim
Cihânın gül bahçesine, senin hüsnün gibi bir gül gelmemiş
Onun için bu âlemde güzelliğinin aşkını seçtim
Himmetim, feleklerin çatısındaki damlalara kadar ulaşa ne çıkar
Ki ömrümü katı yüce bir Pâdişah'ın yolunda sarf ettim
Ey *Hâlis*! Medreseler içinde aşk arzusunu görmedim
Onun için ilmimi, dergâhta Allah Teâlâ'nın feyzine karşılık rehin bıraktım.

Gazel

Aşk olup rûz-i ezelden sâkî-i peymânemiz
Âlemi kavgâya salmış na'ra-i mestânemiz

Âlem-i candan şarâb-ı vasıdan mest olmuşuz
Sırr-ı vahdettir hemîşe bâde-i meyhânemiz

Mazhar-ı nûr-i cemâlin kıbledir âşıklara
Ol cemâlin pertevinden ka'bedir büthânemiz

Matla'-ı her zerreden tâbân olup ol âfitâb
Aşk çeşmiyle temâşâ eyleriz cânânemiz

Rind ü rüsvâ-yı kalender meşreb olduk aşktan
Âlemi baştanbaşa tutmuş bizim efsânemiz

Şem u gül çünkü mazharlardır ol cânâneye
Gönlümüz bülbül olup canlar olup pervânemiz

Dâm-ı zülfün dane-i hâlin olup zincîrimiz
Yoksa yoktur 'âlem-i dünyâda âb ü dânemiz

Nice yıllardır ki *Hâlis* hicr ile zulmettedir
Şimdi feyz-i vasıdan rûşen olup kâşânemiz. (el-Kerkûkî, 1284: 58)

Ezel gününden beri gönül kadehimizi dolduran aşktır
Mest oluşumuzun haykırışı âlemi kavgaya tutuşturmuştur
Gönül âleminde Hakk'a vuslat şarabından mest olmuşuz
Dergâhımızın feyzi, her zaman vahdet sırrıdır
Cemâlinin nûrunun zuhur ettiği yer âşıkların kıblesidir
O cemâlin ışığından kalbimiz, Ka'be olmuştur.
O güneş her zerreden doğup parlamıştır
Biz, o padişahın evi olan gönlümüzü aşk gözü ile seyrederiz
Aşk yüzünden rind ve kalender meşrep olduk
Bizim akıl almaz hikâyemiz, âlemi baştanbaşa tutmuştur
Şem' ve gül, o güzel'in zuhur ettiği yerlerdir
Bizim gönlümüz bülbüldür, canlar da pervânemizdir
Zülfün tuzağı ve benlerinin dâneleri, zincîrimiz olmuştur
Bunlardan başka, yeryüzünde rızığımız yoktur
Nice yıllardır ki *Hâlis*, ayrılık ve zulmet içindedir
Şimdi gönül sarayımız Hakk'a vuslat feyzinden parlamıştır.

RUBAİ

Ya Rab! Senin Hazretinden başkasına bir yol yoktur.
Senin Dergahından başka sığınılacak dergah yoktur.
Her ne kadar benim günahım Kafdağı kadar olsa da,
Senin rahmetin ve ihsanının önünde saman çöpü kadar yoktur.
(el-Kerkûkî, 1284: 57)

Gazel

Bu kimdir şevketiyle rahş-ı nâz üzre süvâr olmuş
Sanırsın cilvesinden kim kıyâmet âşikâr olmuş

Külâhın kiç koyup perçemlerin ruhsâra dağıtmış
Gül üzre sümbülüstandan acep bir nevbâhâr olmuş

Kaddi bir servdir kim gülşen-i hüsne safâ virmiş
Ana erbâb-ı aşkın gözyaşından cüybâr olmuş

Alup meydân-ı hüsnü tavk-ı sancâk-ı melâhatle
Sipâh-i hûblar üzre emîr-i namdâr olmuş

Seni *Hâlis* ne tenhâ sûz-i aşkın kalb-i dâğ itmiş
Bu âteş içre çok erbâb-ı himmet dâğdâr olmuş. (el-Kerkûkî, 1284: 60)

Bu kimdir, heybetiyle gösterişli bir naz atı üzerine binmiş
Cilvesinden sanırsın ki kıyâmet âşikâr olmuş
Külâhını eğri koyup perçemlerini yanağına dağıtmış
Gül üzerindeki sümbül bahçesinde hayret verici bir ilkbahar olmuş
Boyu bir servdir ki güzelliğin gül bahçesine safâ vermiş
Aşk ehlinin ona olan gözyaşından ırmak oluşmuş
Güzel yüzlülüğün sancağının kudreti ile hüsn meydanına çıkıp,
Güzel askerler gibi namlı bir kumandan olmuş
Ey *Hâlis*! Aşkın ateşi sadece seni kederlendirmemiş
Bu ateş içinde çok himmet ehli eleme boğulmuş.

Gazel

Safâ-yı kalbe hüsn-i ‘âlem ârâdan cilâ göster
Cefâ-yı derd-i hicre nûr-ı vaslından devâ göster

Cemâlin saykalinden sil ğubâr-ı dîde-i kalbin
Visâlin görmeye âyine-i gîtî nümâ göster

Vefâdâ ben ezelden itmişim peyvendini mîsâk
Kerem kıl sen inâyet kûşesinden bir vefâ göster

Kemâl-i sırr-ı hüsnün devr ider zerrât-ı âlemde
Bize ol sırrı görmekçün likâdan bir ziyâ göster

Harâbât ehlinin bezminde câm-ı vasıldan cânâ
Bu gamlı müflise bir cür’adan nûr-ı likâ göster

Vücûdum lücce-i esrâr-ı aşkından fenâ görmüş
Likânın pertevinden ol fenâdan bir bekâ göster

Arıtmış bûte-i aşkında *Hâlis*, kalbinin mîsin
Haber vermek için iksîr-i nazardan kimyâ göster.

(el-Kerkûkî, 1284: 60)

Gazel

Nigârâ! Mülk-i cismim kenz-i aşkınçün harâb ettim
Anı cânım yerine kalbde nâib-i menâb ettim

Derûn-i sînemi pâk eyledim ağyâr nakşından
Gönül kâşânesin aşk-ı râhınçün müstetâb ettim

Beyâbân-ı talebde pertev-i hüsnün şua’ından
Tenim baştanbaşa cevval-e-i mevc-i serâb ettim

Şarâb-ı nâbe ger meyl eylesem mâzûr tut zâhid
Ki ben meyhanede pîr-i mugâna intisâb ettim

Cihânın gülşenine gelmemiş hüsnün gibi bir gül
Anınçün âlem içre aşk-ı hüsnün intihâb ettim

Hubâb-ı sakf-ı gerdûne ulaşırsa himmetim nola
Ki ömrüm sarf-ı râh-ı bir şeh-i âlicenâp ettim

Medâris içre *Hâlis* görmedim ben aşk sevdâsın
Anınçün ilmimi meyhânede rehn-i şarâb ettim.

(el-Kerkûkî, 1284: 57,58)

Kalb safasına, âlemi süsleyen güzelliğinden cilâ göster
Ayrılık derdinin cefasına, kavuşma nûrundan devâ göster
Kalb gözünün tozunu, cemâlinin cilâ vericisinden sil
Vuslatını görmeye, cihânı gösteren bir ayna yap
Vefâ konusunda, ben ezelden yemîn akdi yapmışım
Sen de inâyet köşesinden kerem kıl bir vefâ göster
Güzelliğinin olgun sırrı, âlemin zerrelerinde dolaşır
O sırrı görmek için bize vuslatından bir ziyâ göster
Ey Sevgili! Harâbat ehlinin meclisinde vuslat kadehinden
Bu gamlı müflise aşk şarabının bir damlasından vuslat nûrunu göster
Varlığım aşkının sırlarının çokluğundan fena buldu
Sana vuslatın parlaklığı ile o fenâdan bir bekâ göster
Hâlis, aşkının potasında kalbinin madenini arıtmış
Haber vermek için, onu arıtan nazardan bir ilim ver.

Gazel

Hûblar rûyinde hüsnün âşikâr eylemiş
Âşıkın çeşminden öz hüsnün temâşâ eylemiş

Rûyin üzre zülf-i meşkînin selâsil bağlayıp
Âlemi divâne-i zincîr-i sevdâ eylemiş

Mevkîb-ı hüsnün sığınmaz âlem-i âfâkta
Ben acep kaldım gönülde nîce me'vâ eylemiş

Mâh-veşler sûretinden gösterir ruhsârını
Her bakan 'âşıkları mecnûnu u rüsvâ eylemiş

Aşk sevdâsında *Hâlis* ilm ü aklından geçip
Âferîn olsun bu kânûna ki inşâ eylemiş. (el-Kerkûkî, 1284: 61)

Hüsnünü, güzellerin yüzünde âşikâr eylemiş
Âşıkın gözünden kendi öz hüsnünü seyretmiş
Yanağının üzerinde misk kokulu zülfünü zincir yapıp
Âlemi sevdâ zincirinin divânesi eylemiş
Güzelliğinin kâfilesi ufuklara sığmaz
Ben hayrette kaldım gönülde nasıl yurt edinmiş
Cemâlini ay yüzlülerin sûretinden gösterir
Her bakan âşıkları mecnûn ve rüsvâ eylemiş
Aşk hevesinde *Hâlis* ilim ve aklından geçip
Bu kâideye aferin olsun ki inşâ eylemiş.

Gazel

Şâh-ı iklîm-i velâyettir gürûh-ı Kâdirî
Râh-ı aşkta, zü'l-kerâmettir gürûh-ı Kâdirî

Cümle erbâb-ı tarîkat bülbül-i şûrîdedir
Anlara bâğ-ı letâfettir gürûh-ı Kâdirî

Dâmenin tutmuş bular Sultân Abdülkâdir'in
Mazhar-ı lutf u hidâyettir gürûh-ı Kâdirî

Gavs-ı Muhyiddîn ihyâ eylemiş dîn-i Nebîyi
Revnâk-ı dîn-i risâlettir gürûh-ı Kâdirî

Küntü kenzen kapısını men aref miftâh ile
Feth iden şâh-ı velâyettir gürûh-ı Kâdirî

Dâhil ol var ol gürûha bî-teemmül *Hâlisâ*
Sâhib-i emn ü emânettir gürûh-ı Kâdirî. (el-Kerkûkî, 1284: 64)

(Kâdirî topluluğu, velayet ülkesinin şahıdır
Kâdirî topluluğu, aşk yolunda keramet sahibidir
Cümle tarikat ehli, hâli perişan bülbüllerdir
Kâdirî topluluğu, onlar için hoş bir bağıdır
Bunlar, Sultan Abdülkadir'in eteğini tutmuşlar
Kâdirî topluluğu, hidayet lutfuna erişmişlerdir
Gavs Muhyiddin, Nebi'nin (s.a.v.) dînini ihyâ eylemiş
Kâdirî topluluğu, risâlet dîninin parıltısıdır
'Küntü kenzen' kapısını, 'Men aref' anahtarı ile
Açan, velâyetin şahıdır, Kâdirî topluluğu
Ey Hâlis! Hiç düşünmeden o topluluğa var dâhil ol
Kâdirî topluluğu, emîndir ve emânete sahiptir).

Muhammes

Âteş-i aşkın fûrûzân olsa âşık nâr olur
Hüsnünü âyine-i dilde gören hûşyâr olur
Her zaman gördükçe âşık gözlerin humâr olur
“Hüsnün oldukça füzûn, aşk ehli artık zâr olur
Hüsn ne miktar olursa aşk ol mikdâr olur”

Cilve-i hüsnün gören âşık der u dîvârdan
Kâbe vü puthaneyi fark eylemez etvârdan
Zâhidâ men eyleme şeydâları dîdârdan
“Cennet için men’ eden âşıkları didârdan
Bilmemiş kim cenneti âşıkların dîdâr olur”

Bilmemiş vâiz ne mazhârdır olur aşk ehlinin
Yoksa her lahzâ salardı ehl-i aşka mislinin
Düşmese sevdâya bilmez kadr-i zevk-i vaslının
“Zâhid-i bî-hod ne bilsin zevkini aşk ehlinin
Bir aceb meydîr mahabbet kim içen hûşyâr olur”

Aşk ilminden olur esrârdan âşık fehîm
Ateş-i aşk içre toprak olmasa olmaz selîm
Eyleme âşıkların derdine dermân Ey Kerîm
“Aşk derdinden olur âşık mizâc-ı müstakîm
Âşkın derdine dermân etseler bîmâr olur”

Âşık-ı rûsvâ çeker sevdâ-yı aşkın cevri
Lezzet-i dîdârı bilmez çekmeyenler hicrini
Lüce-i aşkında *Hâlis* zâyî’ etti ilmîni
“Aşk sevdâsına sarf eyler *Fuzûlî* ömrünü
Bilmezem bu hâb ı gafletden kaçan bîdâr olur.” (el-Kerkûkî, 1284: 59,60)

Aşkın ateşi parlarsa âşık ateş olur yanar
Güzelliğini gönül aynasında görenin aklı başına gelir
Âşık, her ne zaman güzelliğini görse gözleri mest olup kendinden geçer
Senin güzelliğin arttıkça âşıkların ağlayıp inlemeleri daha çok artar
Güzellik ne kadar olursa aşk da o kadar olur
Güzelliğinin tecellisini kapıdan ve duvardan görenler
Tavır ve hallerinden Ka’be ile büthaneyi fark edemez
Ey Zâhid! Çılgın âşıkları sevgilinin cemâlinden men etme
Cennet için âşıkları sevgilinin cemâlinden men eden
Bilmemiş ki âşıkların cenneti bizzat sevgilinin cemâlidir
Vaaz eden kişi aşk ehlinin neye mazhar olduğunu bilmemiş
Eğer bilseydi her an kendini bütünüyle aşk ehline salardı
Sevdâya düşmeyen vuslat zevkinin değerini bilmez
Benlik sâhibi zâhid, aşk ehlinin zevkini ne bilsin
Muhabbet öyle acâib bir şaraptır ki onu içenin aklı başına gelir
Âşık, aşk ilmi sayesinde surlara karşı ziyade anlayışlı olur
Toprak, aşk ateşi içinde olmasa ayıp ve kusurlardan beri olamaz
Ey hekim! Âşıkların derdine derman eyleme
Âşığın mizacı, aşk derdi ile sağlıklı bir yapıya kavuşur, Âşığın derdine derman etseler âşık hasta olur
Aşk arzusunun cefasını, halkın diline düşmüş âşık çeker, Ayrılığını çekmeyenler sevgilinin cemalinin lezzetini
bilemez, *Hâlis*, aşkın uçsuz bucaksız denizinde ilmîni kaybetti, *Fuzûlî* ömrünü aşk arzusu için sarf etti, Bu gaflet
uykusundan ne zaman uyanır bilmem.

Muhammes

Öyle mahmûrum ki bilmem bâde-i hamrâ nedir
Cân nedir kendim neyim ibdâ-yı mâ inşâ nedir
Tâ ki medhûş olmuşam ben bilmezem uhrâ nedir
“Öyle sermestem ki idrâk etmezem dünyâ nedir
Ben kimim sâkî olan kimdir mey-i sahbâ nedir”

Mürğ-1 ruha zülf-i leylâdan yine dâm isterim
Çeşm-i mestinden safâ-yı kalb için câm isterim
Bilmezem ben kâmımı ger tab'ımı râm isterim
“Gerçi canândan dil-i şeydâ için kâm isterim
Sorsa canân bilmezem kâm-ı dil-i şeydâ nedir”

Aşktan müstazhar eyler âşıkâ fikr-i visâl
Fark kılmaz sadmet ü izz ü cemâl ile celâl
Âşık-ı şeydâya yeğdir lezzeti hicr ü visâl
“Vasldan çün âşıkı müstağnî eyler bir hayâl
Âşıkâ ma'sûktan herdem bu istiğnâ nedir”

Vahdet içre kesret ü varlık gören ârif değil
Lezzet-i cânân için tâat kılan ârif değil
İlm-i hikmetle riyazâtlı olan ârif değil
“Hikmet-i dünya vü mâ fihâ bilen ârif değil
Ârif oldur bilmeye dünyâ vü mâ fihâ nedir”

Hâlisâ sît ü figânın doldurupdür âlemi
Nâle-i dilsûz-i zârın titretüpdür âlemi
Âteş-i âhın serâser yandırüpdür âlemi
“Âh u efgânın *Fuzûli* incudüpdür âlemi
Ger belâ-yı aşkta hoşnûd isen kavgâ nedir” (el-Kerkûkî, 1284: 61, 62)

Öyle kendimden geçmişim ki, ilahî feyz nedir bilmem
Can nedir, kendim neyim, ibda ma inşa' nedir bilmem
Öyle şaşırılmışım ki, uhrâ nedir bilmem
Öyle mest olmuşum ki, dünyâ nedir idrak edemem
Ben kimim, aşk şarâbını bana sunan kimdir, aşk şarâbı nedir bilmem
Can kuşuna, sevgilinin zülfünden yine tuzak isterim
Kalb safası için, mahmûr gözlerinden muhabbet kadehi isterim
Her ne kadar nefsimi ona râm etmek istiyorsam da gönlümün arzusu nedir bilmiyorum
Sevgiliden çılgın gönlümün arzusunu yerine getirmesini istiyorum,
Ancak sevgili, çılgın gönlün arzusu nedir diye soracak olsa bilemem
Kavuşma fikri, âşığa aşkından dolayı gelir
Âşık için, zillet ve izzet, cemâl ve celâl arasında fark yoktur
Çılgın âşık, vuslat ayrılığının lezzetini tercih eder
Sevgilinin hayali, âşığı sevgiliye kavuşmaktan müstağnî kılar
Her zaman âşığa, sevgiliden bu istiğna nedir
Vahdet âleminde çokluk ve varlığı gören ârif değildir
Cennet nimetleri için ibâdet yapan ârif değildir
Hikmet ilmi ile meşgul olan ârif değildir
Dünya ve içindekilerin hikmetini bilen de ârif değildir Ârif odur ki, dünya ve içindekiler nedir bilmeye, Ey *Hâlis!* Âh u feryâd edişin âlemi doldurur, Ağlayan yanık gönlünün inleyişi âlemi titretir, Âhının ateşi baştanbaşa âlemi yandırır, Ey *Fuzûli!* Ah edişin ve inleyişin âlemi mest etmektedir
Aşkın kerbelâsında bulunmaktan hoşnud isen bu kavga nedir.

MUHAMMES

Hayli müddettir gam-ı âh-ı nedâmet bekleriz
Hânedân-ı aşkta künc-i selâmet bekleriz
Şâm-ı firkatte düşüp subh-i kıyâmet bekleriz
Nice yıllardır ser-i kûy-i melâmet bekleriz
Leşker-i sultân-ı irfânız velâyet bekleriz

Bahr-ı aşkında gönül emvâceden itme hazer
'Âşkta her kimse baştan geçmese bulmaz zafer
Bağlarınız meyhânedeyse sevâ-yı hüsnünde kemer
Sâkin-i hâk-i der-i meyhâneyiz şâm u seher
İrtifa'-ı kadr için bâb-ı sa'âdet bekleriz

Râhat olmaz gîceler gamdan dili-i meklûbumuz
Kan döküp sahrâ-yı gamda dîde-i meskûbumuz
Zevk-i 'aşk-ı yârdan gayrı değil mahbûbumuz
Cîfe-i dünyâ değil kerkes gibi matlûbumuz
Bir bölük ankâlarınız kâf-ı kanâ'at bekleriz

Şükrullâh mahrem olduk mahzen-i esrârdan
Rûşen oldu dide-i giryânımız didârdan
Uyku görmez çeşmimiz sevâ-yı 'aşk-ı yârdan
Hâb görmez çeşmimiz endîşe-i ağıyârdan
Pâsbânız, genc-i esrâr-ı muhabbet bekleriz

Kays idüp sahrâya saldı gayret-i 'aşkın bizi
Mest-i şeydâ eylemiştir şiddet-i şevkin bizi
Dûr idüp zevk-i cihandan lezzet-i zevkin bizi
Sûret-i dîvar ediptir hayret-i 'aşkın bizi
Gayr-i seyr-i bâğ ider biz künc-i mihnet bekleriz

'Âşıkız envâr-ı hüsnün mazhar-ı dilde görüp
Mesken-i me'lûfumuzdan hüsnünü seyre gelüp
Tâlibân-ı genc-i 'aşkız cevher-i cândan geçüp
Kârvân-ı râh-ı tecridiz hatar havfin çeküp
Gâhi mecnûn gâhi biz devr ile nevbet bekleriz

Sanma zâhid bî-eserdir dîde-i giryânımız
'Âşkta hâli değildir sîne-i büryânımız
Âteş-i 'aşk ile yanmış hâtır-ı nâlânımız
Sanmanız kim gîceler bî-hûdedir efgânımız
Mülk-i 'aşk içre hisâr-ı istikâmet bekleriz

Berk-ı hüsnünden nigârâ şu'le dünyâyı tutup
Şöhret-i âvâz-ı 'aşkın kûh u sahrâyı tutup
Hâlis-i şeydâ tarîk-ı 'aşkta kanlar içüp
Yattılar Ferhâd ü Mecnûn mest-i cam-ı aşk olup
Ey Fuzûlî biz olar yattıkça nevbet bekleriz.

Hayli müddettir pişmanlık âhının gamını bekleriz
Aşk hânedanında selâmet köşesini bekleriz
Ayrılık gecesine düşüp kıyâmet sabahını bekleriz
Nice yıllardır ayıplanma yerinin başında bekleriz
İrfan padişâhının askeriyiz vilayeti bekleriz

Ey gönül! Aşk denizinde dalgalardan sakınma
Aşkta, başından geçmeyen hiç kimse zafer bulmaz
Dergâhta, güzelliğinin sevdası için kemer bağlarız
Gece gündüz, dergâhın kapısının toprağında otururuz
Değerimizin artması için padişah sarayının kapısında bekleriz

Acı çeken gönlümüz, geceleri gam yüzünden rahat bulmaz
Yaş akıtan gözlerimiz, gam sahrasında kan döker
Mahbûbumuz, sevgilinin aşkının zevkinden başka bir şey değildir
Akbaba gibi, dünya leşini istemeyiz
Bir bölük anka kuşuyuz, kanaat kâfını bekleriz

Allah'a (c.c.) şükürler olsun, sırlar hazinesine mahrem olduk
Ağlayan gözlerimiz, dost yüzünü görmekten dolayı aydınlandı
Sevgilinin aşkının arzusundan gözümüz fani olan hiçbir şeyi görmez
Düşmanlarımızı düşünmekten gözümüze uyku girmez
Aşk sırlarının gizlendiği hazinenin bekçisiyiz, hazineyi bekleriz

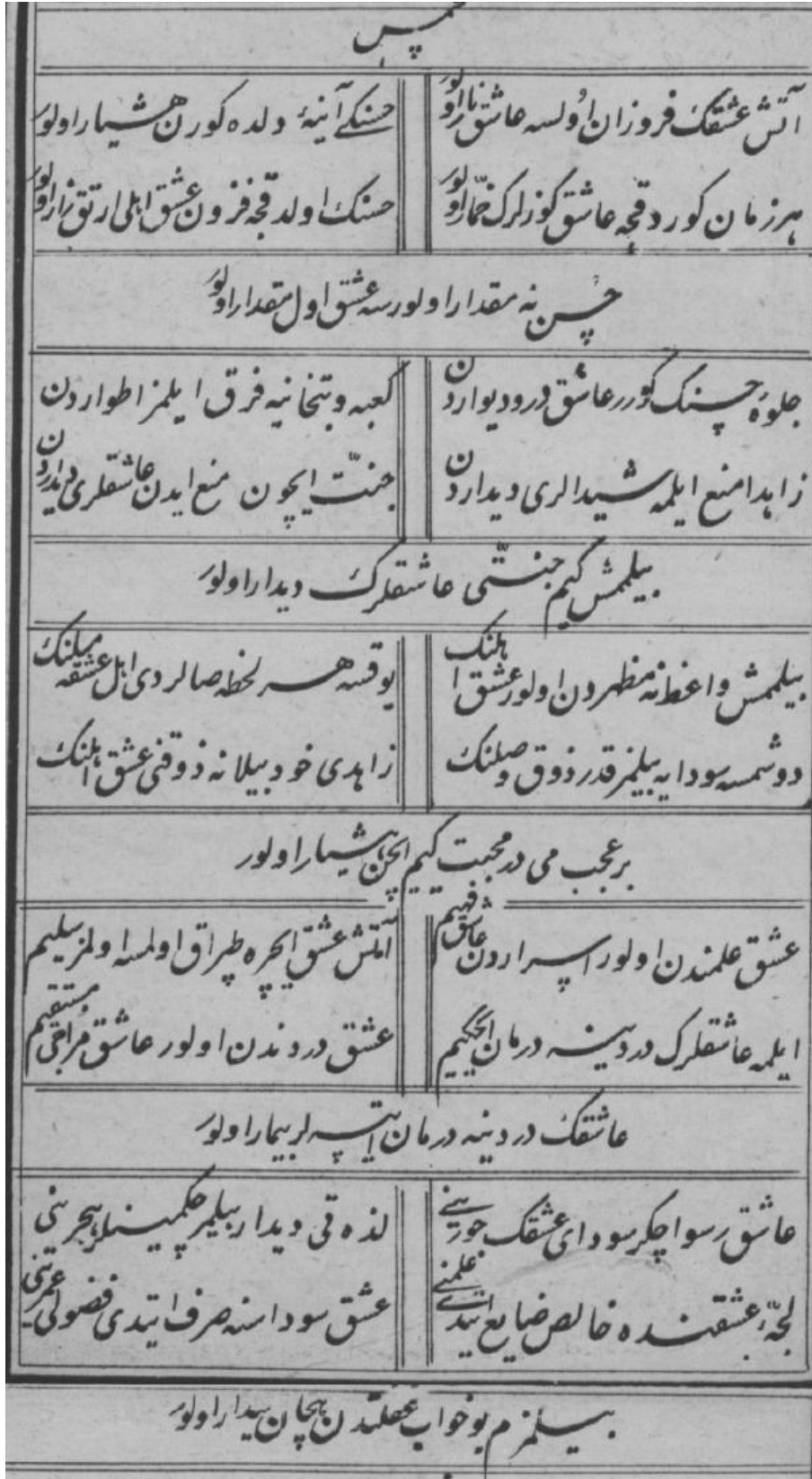
Senin aşkının gayreti, bizi 'Kays' gibi âşık edip sahrâya saldı
Senin şevkinin şiddeti, bizi kendimizden geçirip çılgın bir âşık yaptı
Senin zevkinin lezzeti, bizi dünyanın lezzetinden uzaklaştırdı
Senin aşkının hayreti ile donakalıp duvardaki resimlere döndük
Başkaları, bağ içinde gezip dolaşır biz sıkıntı köşesinde bekleriz

Güzelliğinin nûrlarını kalbimizdeki tecelligâhında görüp âşık olduk
Ünsiyet evimiz olan gönlümüzde güzelliğini seyredip âşık olduk
Cân cevherinden geçerek aşk hazinesinin talep edicileri olduk
Dünya alâkalarından soyunma yolunun kervânıyız
Yol tehlikesi korkusundan bazen Mecnûn bazan ben, nöbetleşerek kervânı bekleriz

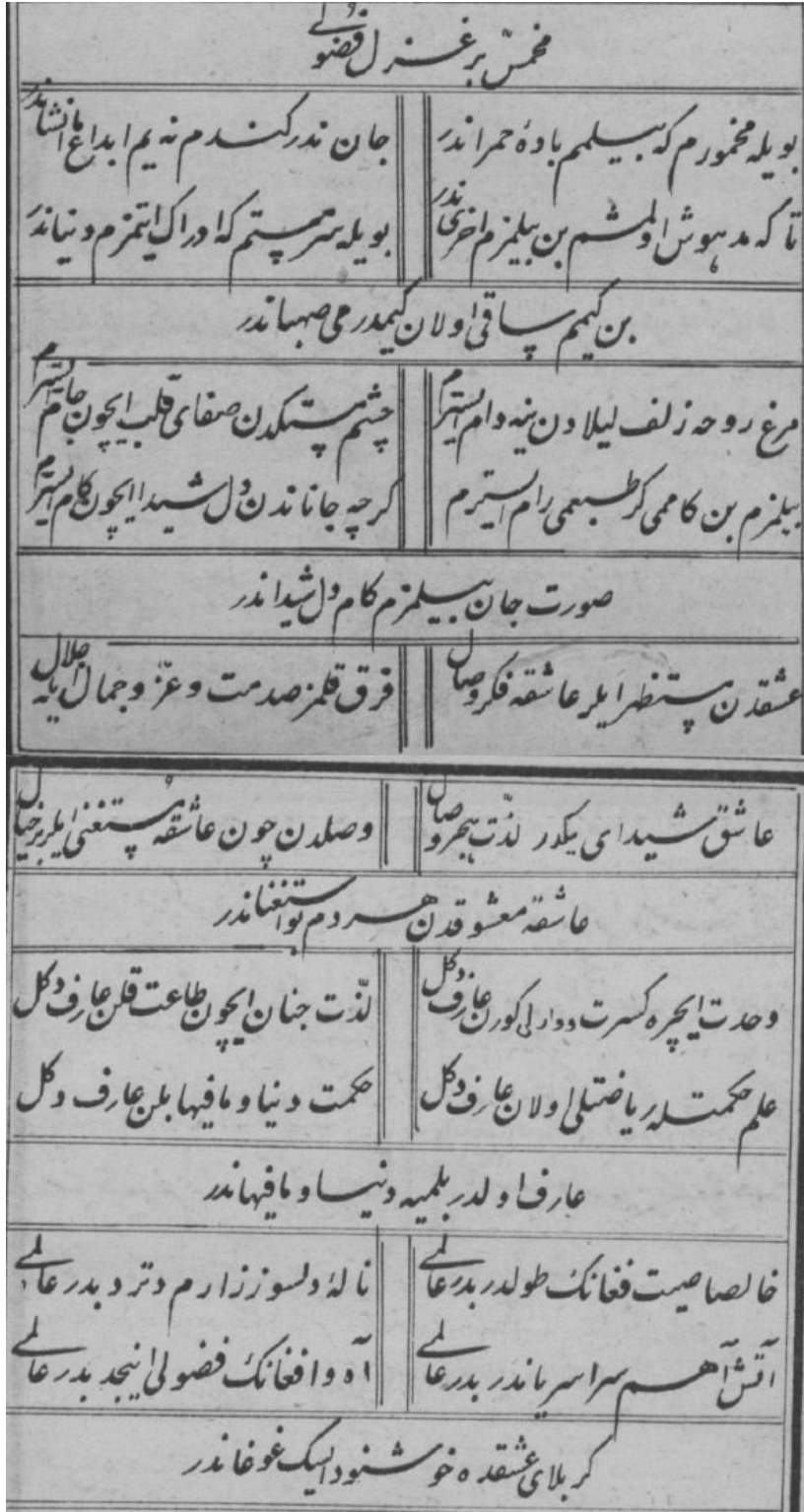
Ey Zâhid! Sanma ki, ağlayan gözlerimiz, bir şeye delâlet etmez
Yanan sînemiz, aşktan boş değildir
İnleyen gönlümüz, aşk ateşi ile yanmıştır
Sanmayın ki geceler boyunca olan haykırışımız boşunadır
Biz aşk ülkesindeki doğruluk kalesini bekleriz, çıkardığımız ses bu yüzdendir.

Ey Sevgili! Güzelliğinin şimşeğinin aydınlığı dünyayı tuttu
Aşkının sadasının ünü, yerleri gökleri tuttu
Tutkun âşık Hâlis, aşk yolunda kanlar içiyor
Ferhad ile Mecnûn, aşk kadehinden sarhoş olup yattılar
Ey Fuzûli! Onlar yattıkça, aşk sohbetinin toplantısını biz bekleriz.

Resim 15. Fuzûlinin Gazeline Üzerine Muhammes-1
(Âteş-i Aşkın Fûrûzân Olsa Âşık Nâr Olur)

Resim 16. Fuzûlinin Gazeline Üzerine Muhammes-2
(Böyle Mahmûrum Ki Bilmem Bâde-yi HamRâ Nedir)

(Dîvân, 61-62).

Resim 17. Fuzûlinin Gazeline Üzerine Muhammes-3
(Hayli Müddettir Gam-ı Âh-ı Nedâmet Bekleriz)

قیس آیدوب صحرایه صالک غیر عشق کس	مست شیدا ایلمشدر شدت شوکت کس
دور آیدوب ذوق جهان لذت کس	صورت دیوار آید بدر حیرت شک کس
غیر سیر باغ آید بر کنج محنت بکل روز	
عاشق انوار جنک منظر دلد کور کس	مسکن مالوف مزدن چنکه سیر کلوب
طالبان کنج عشق جوهر جان کس	کاروان آه تخرید ز خطر خوف کس
گاه مجنون گاه بز دور یله نوبت بکل روز	
صانمه زاهد بی اثر در دیده کریانم	عشق دن خالی دکدر سپننه بریانم
اتش عشق ایله نیش خاطر نالانم	صانیکر کیم کیم بر بیوده در افغانم
ملک عشق یخره حصار استقامت بکل روز	
برق حسکن نغار اشعه دنیا به دو نوبت	شهرت آواز عشق کوه صحرا ای دو نوبت
خالص شیدا طریق عشقه قائل کوب	یاندیلر فر نادو مجنون مست جام عشق کوب
ای فضولی بز اولار یاندی قه نوبت بکل روز	

مخمس بر غنر افضولی	
خیلی مدت در غم آه ندامت بکل روز	خاندا ن عشقه کنج سلامت بکل روز
شام فر قنده دو شوب صبح قیامت بکل روز	نیچه یلدر در سپر کوی طامت بکل روز
شکر سلطان عرفانکز ولایت بکل روز	
عشق شده کول مو اجدن ایچدر	عشقه هیر کیمپ باشدن کیمچه بو کیمز
یا فلز میخانه ده سودا حی پسند کمر	ناسا کن خاک در میخانه کز شام و صحر
ار تفاع قدر ایچون باب سعادت بکل روز	
راحت اولمز کیم لر غمدن دل مکلوبن	قان دکلوب صحرا ای غم دیده بکل روز
ذوق عشق یارون غیر می کل مجبوبن	جیفه دنیا دکل کر کس کبی مطلوبن
بر سوک عتقا روز قاف قاعت بکل روز	
شکر نه محرم اولدق مخزن اسرار	روشن اولدی دیده کریانم دیدار
یوق کور مز چشمز سودا ای عشق یار	خواب کور مز چشمز اندیشه اغیار
پاسبان کنج اسرار ز ولایت بکل روز	

(Dîvân, 62-63-64).

Mağribî'nin Gazeli Üzerine Muhammes:

Senin aşkının *bâdesinin şûrundan*, öyle *sermest* ve *hayrânım* ki, şuûrum yok. *Cem* makamında mıyım yoksa *fark* makamında mıyım bilmiyorum. Fakat, ey *cânâ!* Senin *hüsnünün cilvesinden* şu kadar biliyorum ki, kâh senin *rûyin* sebebi ile, *cem* makamında bulunuyorum. Kâh senin *zülfün* sebebiyle, perîşan oluyorum. Bundan, *tefrîka makâmının* zulmetinde, ondan, *îmân nûrları* içinde, kalıyorum.

Meygedede divâne ve *rind* isem, o'nun aşkındandır. *Ka'be'*de tavâf ile mesrûr oluyorsam, onun muhabbetindedir. O'nun *mûyini* ve *rûyini* cân u gönülden öyle arzuluyorum ki! Eğer *zunnâr* bağlıyorsam, o'nun *mûyinin* şevkindendir. Eğer kibleye yöneliyorsam, o'nun *rûyini* yâd etmek sebebiyledir.

Her nereye baksam, gerçek maksadım senin *rûyindir*. Yaşla dolu iki gözüme, *hayâlinden* başkası gelmez. İster *Mescîd-i Aksâ'*da isterse *deyr-i ruhbânda* olayım, hangi toprağa ibâdet kasdı ile alnımı koysam, ma'bûdum ve maksûdum sen, varlığım ve secde ettiğim sensin.

Senin aşkının *bâdesinin* heyecânından, demâdem coşkunkluk ve harâret içindeyim. O coşkunkluk sebebiyle, köpük gibi, cünbüşteyim ve onun için *rûpûş* gibiyim. Sanki, düşmemesi için, başını ve omuzunu başkalarının tuttuğu *mest* gibiyim. Benim *medhûş* olduğumu bildiğin halde, bende ne diye edeb arıyorsun? *Hâyran* olduğumu bildiğin halde, benden ne diye yol soruyorsun?

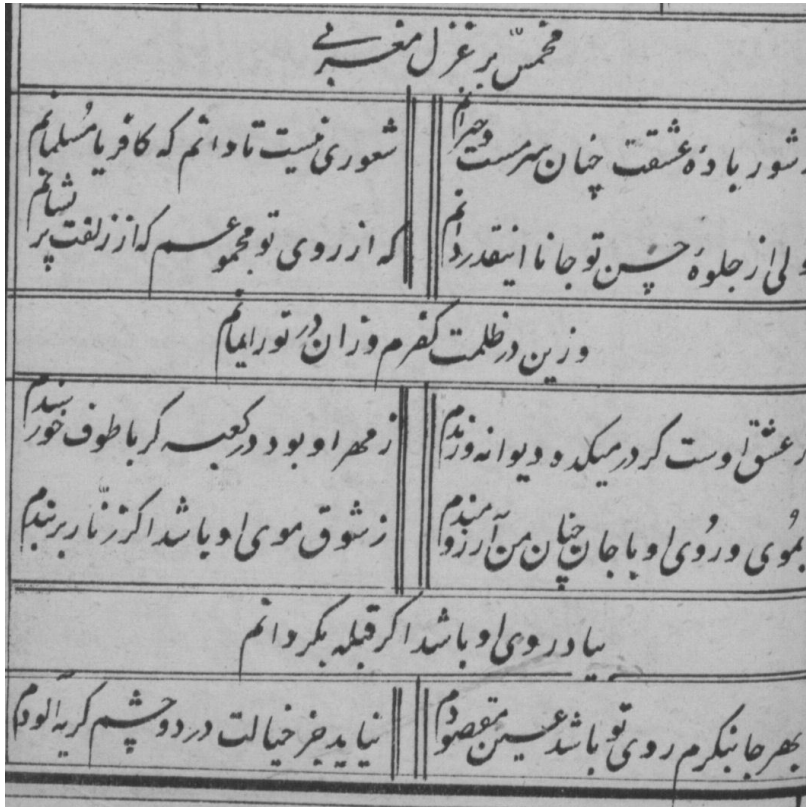
Ben ezelden beri, ilâhî aşktan *sermest* ve *serşârım*. *Hiredmendler* ve ahdine gevşek olanlarla işim olmaz. Ben ki *rüsvâ-yı bâzârım*. Bende *resm* arama! Ona nasıl güç getireyim, çünkü yeminimi korumaktayım? Gel ey *sâkî*, bir kadehle yeminimi kır!

Hüsn-i yâr, *icmâlde* ve *tafsilde* tecellî etti. O'nun *hüsnünden*, gönülde nice *iclâlî* nûrlar buldum. Şimdi, *mülk-i dilde*, *cânânın* yâdından başka, *vâlî* olan yoktur. Bir yarım lahza bile, o'nun *zülfünün* ve *beninin* sevdâsından *hâlî* değildir. Kâh bunun *sekeştesi*, kâh da onun *âşuftesiyim*.

Zâhid, sen kendi işine git! Bana artık telkin verme! Ki, ben aşk yolundayım, O'nun *cemâlinden* başka *dîn* ve onun *cemâlinden* perdelenmekten başka *küfr* bilmiyorum. *Zülf ü ruh-i cânândan* başka, onu bunu bana nasihat etme! *Küfr* ve *dîn* sözlerini benim yanımda söyleme, zîrâ bu miskîn olan ben, o'nun *rûyinden* başkasını görmem, o'nun *zülfünden* başkasını bilmem!

Vucûd-ı sâye-i mâhveş, güneşsiz olmaya nasıl lââyık olabilir? İkincisinin ışığının zuhûru, birincisinin ışığı olmadan görünmez. Fenâ-yı sâye-i Hâlis için, güneşin doğması gerekir. Sen güneşsin, Mağribî ise gölgedir. Öyle ki, o gölge, senden zuhûr etmiştir. Sende fenâ buluncaya kadar, ışık saçan ayım, parlâsın!

(el-Kerkûkî, 1284: 37)

Gazel

Şâh-1 iklîm-i velâyettir gürûh-1 Kâdirî
Râh-1 aşkta, zü'l-kerâmettir gürûh-1 Kâdirî

Cümle erbâb-1 tarîkat bülbül-i şûrîdedir
Anlara bâğ-1 letâfettir gürûh-1 Kâdirî

Dâmenin tutmuş bular Sultân Abdülkâdir'in
Mazhar-1 lutf u hidâyettir gürûh-1 Kâdirî

Gavs-1 Muhyiddîn ihyâ eylemiş dîn-i Nebîyi
Revnâk-1 dîn-i risâlettir gürûh-1 Kâdirî

Küntü kenzen kapısını men aref miftâh ile
Feth iden şâh-1 velâyettir gürûh-1 Kâdirî

Dâhil ol var ol gürûha bî-teemmül *Hâlisâ*
Sâhib-i emn ü emânettir gürûh-1 Kâdirî. (el-Kerkûkî, 1284: 64)

Hâfız'ın Gazeli Üzerine Muhammes

Aşk, beni ayrılık ateşinde kavurdu. Kavuşma günü ne zaman bilmiyorum. *İştîyâk* yaşı, gözden aktı. *Selmâcık* Irak'a yerleşeli, onun aşkı için karşılaşmadığım çile kalmadı.

Ey dostun *merhalinin rehneverdi!* Dostun *bîdilinin* tarafına nazar et! Geride kalanlar için dost menziline *nişân* et. Ey dostun *mahmilini* taşıyan *sârbân*, yolcunuza *iştîyâk*ı arttı!

Dost kokusunun yolunda, canım gitti. Gönlüm, dosta ulaşma gayretinden *şeydâ* oldu. Dostu aramaktan, kendimden geçtim. Dostu görememekten içim kan doldu, dilerim ayrılık günleri mahvolsun!

Senin aşkın sebebiyle *nâm u nişânım* kalmadı. Senin *sevdândan cânım* dudağa geldi. Güçsüz hâlime merhamet eyle! Gel ey *sâki*, yarım batmanlık *kadehimi* ver! Allah, seni, *billur kadehten* sulasın!

Aşkın zevkinden, akli elden çıkardım. Tabîatımda, *aşk şarâbının* sarhoşluğundan başka bir şey kalmadı. Hoş lehçeli *mutribin* sesi ile mutluyum. *Cenk* sesi ve *sâkînin* ellerini çırparak usûl tutuşu, yine bana gençliğimi hatırlatıyor.

Gümüş küpeli güzelin sesinden *vecde* gel! *Zevk ve şevk* ile coşuver! *Aşk şarâbının* zevkinden ya raks et ya da coş! Irak gençlerinin nağmeleriyle, akli, hayat veren nehre at, *aşk şarabı* iç!

Ey *gül dudaklı, ay yüzlü sâki!* Ayrılık çekmeye artık tahammül kalmadı. *Câm-ı teselsül*den mahrûm etme! Şu kalan *şarâbı* ver de, *mest u hûşdîl* olup, geri kalan ömrümü dostlara fedâ edeyim!

Hâlis'in aşktaki nasîbi, *zecerdir*. Bütün *cevru'z-Zecrde* ona *ecir* vardır. *Zecru'l-Hicr* hastalığının *devâsı* sabırdır. *Yevmü'l-Visâl* geçti, *hicr* geldi. *Hâfız*, artık *firâk* gazelleri söyle!

(el-Kerkûkî, 1284: 39-40)

مخمس بر غنزل حافظ	
شوانی الحبت فی نار الفراقی	وما ادری متی یوم التلاقی
جرى فی العین دم الاشیاقی	سیلها منذ حلت باعراقی
الاقی فی هوا ما الاقی	
الا ای حسنور و مر حل دوست	نکاهی کن بسوی بیدل دوست
نشان کن ماند کار انزل دست	الا ای پاریبان محل دوست
الی رکیبانکم طال اشتیاقی	
شد جانم زره بویدن دوست	دم شیدا شد از کوشیدن دوست
برفتم از خود از جویدن دوست	دروغم خون شد از نادیدن دوست
الاتعی لایام الفراقی	
کم از عشق تو شد نام و نشانم	بلب آمد ز سودای تو جانم
رحم کن بجال نا تو انم	بیا ساقی بده رطل کرانم
سقاک آمد من کاس پس دانا	

Nûr Alî'nin Gazeli Üzerine Muhammes:

Cilve-i dildârın aşkından serhûş olarak mest gibi bâzârda dolaşıyorken, hâne-i hummâr'ın dâmından, o bût-i ayyârın, beline zülfden zünnâr bağlamış olduğu halde, başını çıkardığını gördüm.

Şâh-ı aşk, imkân âleminde, alemi dikti, sûret-i insânla hüveydâ oldu. Vahdet-i o, ezelde olduğu gibi şimdi de, bâm-ı cihanda, dembedem, el-Vâhidu'l-Kahhâr olan Allah'ın kösünü vurmaktadır.

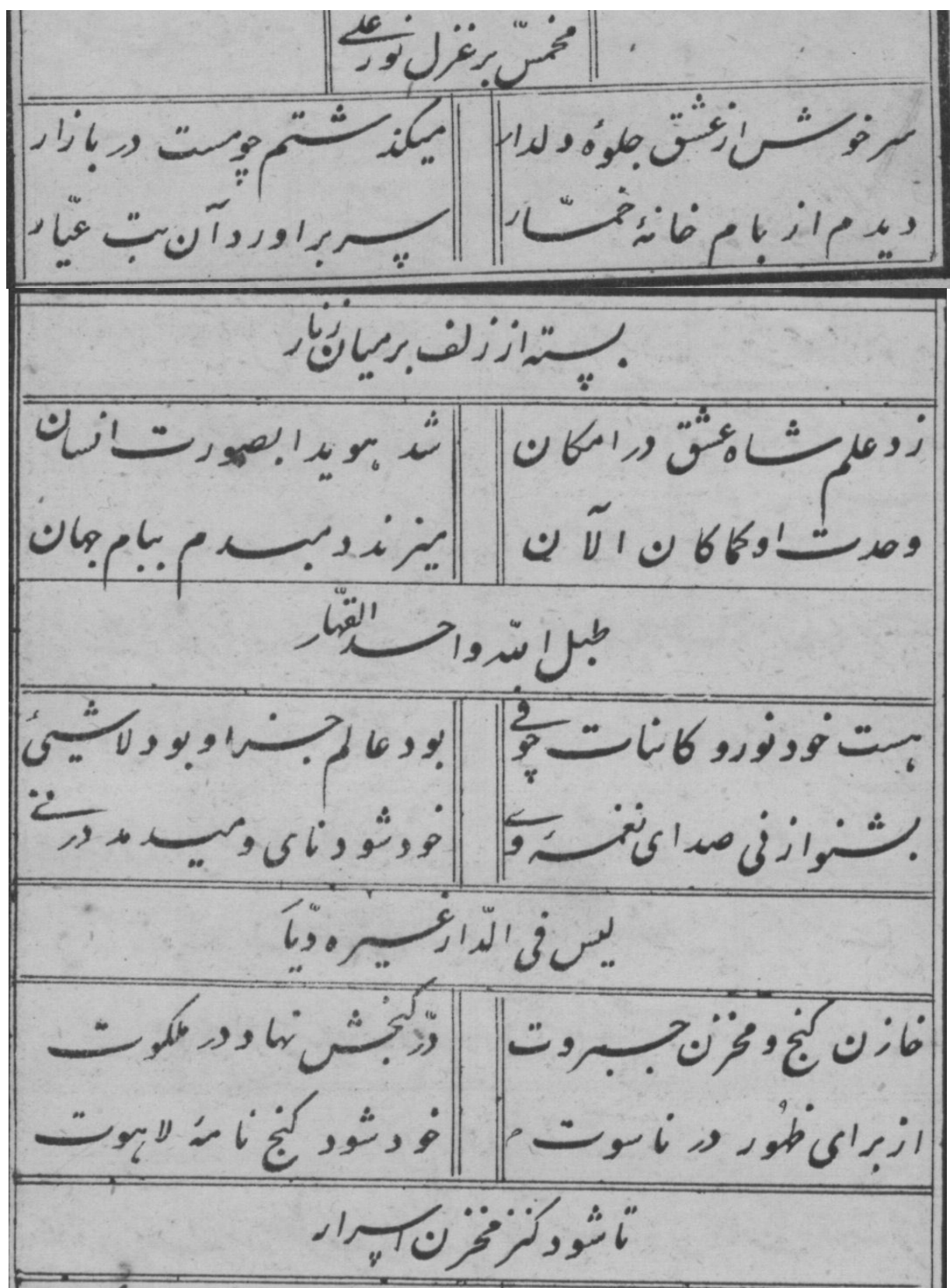
O'nun varlığı, nûrdur, kâinat ise gölge gibidir. O'ndan başka, âlemin varlığı, hiçbir şeydir. Onun, nâmesinin sadâsını neyden dinle! Neye üfleyen odur. Evde ev sâhibinden başka kimse yoktur.

Ceberût mahzeninin hazînesinin hazînedârı, hazînesinin incisini melekûta koydu, nâsût âleminde zuhûr etmek için. Kendisi, künçnâme-i lâhût olur, sırlar mahzeninin kenzi olmak için.

Tayfûrî libâs içinde gizlenip, leyse fî sözünü söyledi. Bilinirliğin kemâlinden gizlenip, Mansûrun perdeleri altında, Enel Hak diye, dârda seslendi.

Ruh-i bütânda âyân olan odur. Manzar-ı çeşm-i âşıkân odur. Hâlis'in, varlığını kendisinde fânî kıldığı odur. Dîdâr, herkese nümâyân olsun diye, kendisini Nûr Ali'de âyân eden o'dur.

(el-Kerkûkî, 1284: 40-41)

Mağribî'nin Gazeline Üzerine Muhammes

Dilberâ! Her yerde, her bakışta seni görüyorum. Kâh cihânın dışında kâh içinde görüyorum. Gerçi sen, *bîrenksin* amma, sûretlerde görüyorum. *Sanemâ!* Her bir nefes, senin *güzerinde* görüyorum. *Dil ve dîde-i cânda*, senin *cilvegerliğini* görüyorum.

Bu sonsuzluk yolunda, herkes ile giden ve gelen, beraber olan sensin. Lâkin, *bîgânenin* gözünde, *âyân* olmuyorsun. Şu çok acâyip şeydir ki, senin bir mekânın yok ama sen her mekânı ilminle kuşatmışsın. Gerçi kendi *menzîlinden* hiç dışarı çıkmazsın, fakat senin *ay* gibi, aralıksız *seferini* görüyorum.

Her nereye baksam, *senin cemâline* tutsak olurum. Her nereye yüz çevirsem, *senin kokunun* yoluna giderim. Bazen *senin kokunla hoşyâr* ve bazen *mest* olurum. Bazen sabah rüzgârından *senin güzel kokunu* alırım, bazen *nesîm-i seherini*, *hemrâh* görürüm.

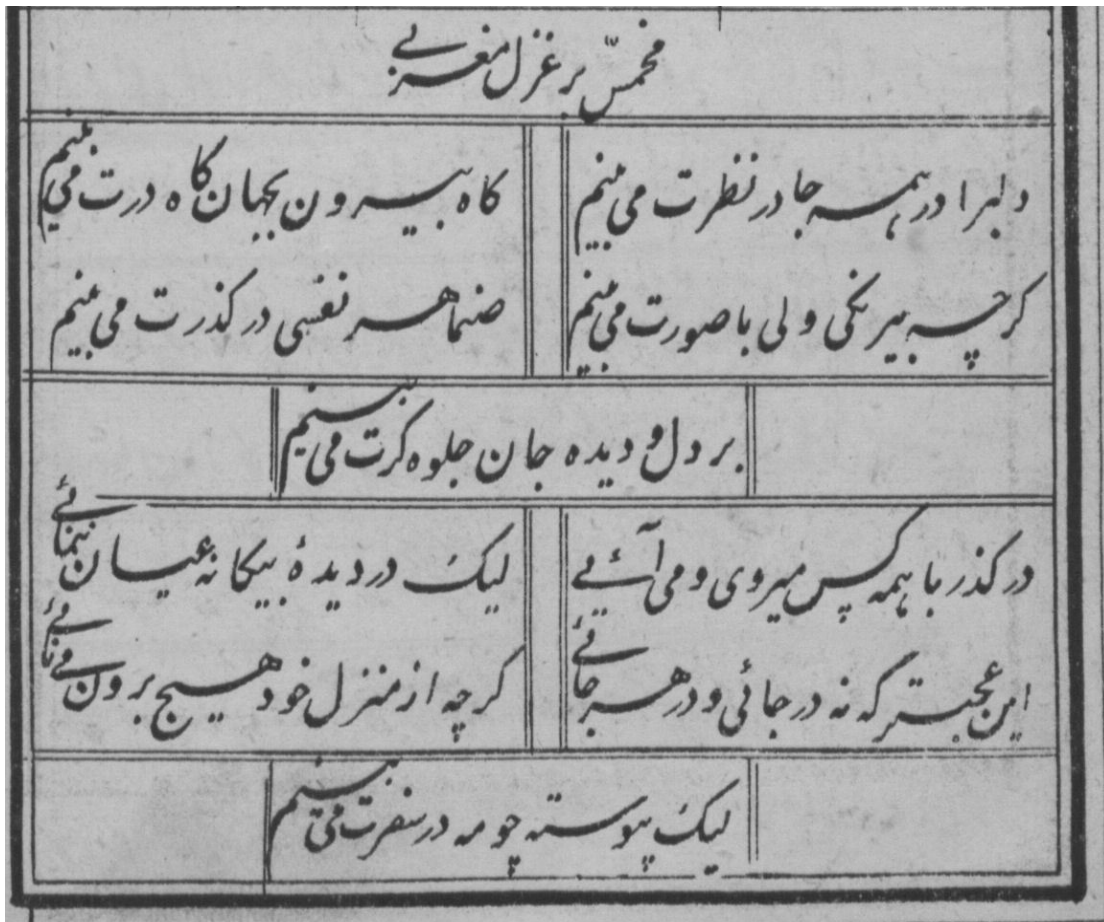
Aşktan, âleme çok nazar ediyorum. *Sen*'in varlığından başkası, ona görünüp imdat etmiyor. Ey, *sen*'den gayrısı, açık ve gizli olmayan. Gerçi her nefeste bana yüz defa *cilve* edersin. Lâkin her lahza başka bir *hüsnünü* görürüm.

Her dem, *matla-ı zerrât-ı cihândan tâbân* olursun. *Peydâ vü hüveydâ* olan her ne varsa, gerçekte senin *tecellîndir*. Çünkü, her anda ve her yerde *rahşân ü âyânsın*. Gerçi, dâima görünürlüğün son derecesinde gizlisin amma, ben seni *güneş* ve *aydan* daha parlak görürüm.

Ey *cânların cânı!* Sen cihânın şekillerinde *cilvegersin*. Birinde yüz gösterirsin, diğerinden bakarsın. Nazar edenlerle nazar edilen arasında başka bir şey olmaz. Sen *basiretimin nûrusun*, gerçi nazardan gizlisin. Bazen güneş gibi bazen ay gibi seni görürüm.

Ey *Hâlis!* Görünüşte, her ne kadar cihanda *kemter* olsan da, senin mânan bütün âlemden *ahsen* oldu. Tâ ki başına *hilâfet* tacını koydular. Ey *Mağribî!* Felek ve melekten daha yücesin amma ben senin beşer elbiseni görürüm.

(el-Kerkûkî, 1284: 42-43)

Kassâb'ın Gazeli Üzerine Muhammes

Ey *kevn ü mekânda yâdından* başkası *efsâne* olan zat! *Nûr-i ruhundan*, *meygede* aydınlanmış *kâşâne*, bütün âlem senden *mest* ve senden *ferzânedir*. Ey, *nazarı* ile bakışı, hem *mey* hem *meyhâne* olan! Gözünü çevirmen, hem *sâgâr* ve hem de *peymânedir*.

Ey ki düşmana da dosta da nimeti açık olan! Hem kirlî hem de temiz olanlar, senin kereminden *behrecûdur*! Kimdir o ki, senin cömertliğinin onun üzerinde *deverân* etmedi? Hem Müslüman senden hâcetini talep eder, hem de kâfir. Senin *ebrûnun kavsi*, hem *kâbe* hem *bûthânedir*.

Ey *bîrenk*! Âlem senden *pür renk* oldu. Senin *pertev-i rûyin*, *kevn ü mekânda âhenk* üzeredir. *Çeşm-i bîmârın* hem *fitne* hem de *mekr* doludur. Senin *nergîsin* bütünüyle hem *sulh* hem de *cenk* üzerinedir. *Nazarın*, herkese hem *mahrem* ve hem *bîgânedir*.

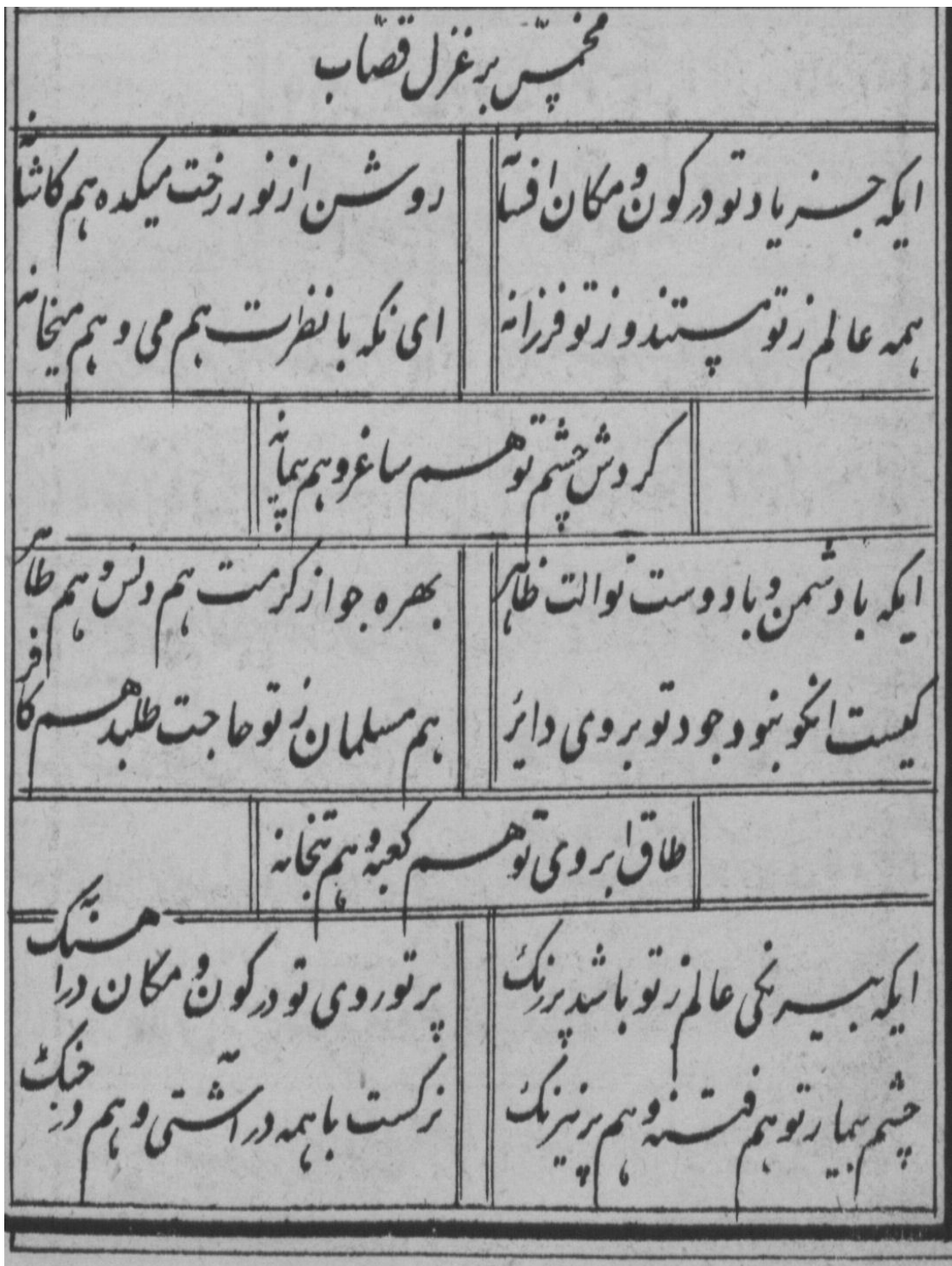
Senin *cilve-i rûyinin mazharı hûblardır*. Gönlü yanmış âşık, o *rûya nazar* eder. Sen bütün cihân güzellerinin güzelliğinin kaynağısın. Sen ki hem *şem'* ve hem *gülsün*, ne acep ola ki, sana hem *bûlbûl* hem de *pervâne* gönül versin.

Hüsnünün âşığı, hem *hâl* oldum hem *der-asl*. Hem sana *vuslata*, hem de senden ayrılığa *rızâ* gösterdim. Ey ki senin *müjgânın* âşığın *sînesine*, *ok* vurur. Ben senin *faslına* da, *vaslına* da boyun eğiyorum, baş kesiyorum. Senden, gönül hem *âbâd* oldu hem de *vîrâne*.

Ey sen ki, *âlem-i hüsn-i nâsut*, senin ruhunun *tecellîsindendir*. *Sen'in zülfün*, kâfire ve *rûyin* ise mü'mine *cilvegerdir*. *Sırr-ı îmân*, ruhundan ve *küfr*, *zülfündendir*. Senin *lâl-i cânbahşın*, hem *kût* oldu hem *yakût*! Senin *benin* ve *zülfün*, hem tuzak oldu hem dane.

Ben hemân senin *aşkının meyinden* tatar tatmaz, *Vâmık* gibi *mest ü şeydâ vü serâsîme* oldum. Senin aşkının yolunda, hem *Hâlisim* hem *sâdık*! *Kassab* dedi: *Sen dîvâne mi oldun yoksa âşık mı*! Ey, sana yakın olanın hem *âşık* ve hem *dîvâne* olduğu zât!

(el-Kerkûkî, 1284: 46-47)

Nûr Alî'nin Gazeli Üzerine Muhammes

Ey göz! *Pertev-i envâr-ı ruh-i yâre* bak! Onun *cilvesi*, her *kûce vü bâzârda âyân* olmuştur. Bu *perde-i pendârı* nazarının önünden kaldır. Ey *dil!* Gözünü aç ve *dildârın cilvesini* gör! Bütün her yerde ve *der u divârda*, o *cilve tecellî* etmiştir.

Ey aşk yolunun *mestân* olan gönüllerinin sırrına tâlib olan! Aşksız, aşk yolunda gidenlerin sırrını arama! *Rindân-ı reh-i aşkın* yanında, o bir gizli sırdır. *Merdân-ı reh-i aşkın dilinde nihân* olan bir sırdır. *Dâra* çekilmedikçe, o sırrı beyâna güç yoktur.

Esrâr bâdesi, ne ve nasıldan *müberrâ* olduğu için, *muhabbet erbâbının* meşrebinde gizli kalmıştır. Tâ, sır, perde arkasından dışarıya çıkmaya görsün, *hulk-i harîfandan* nice kan dökerler. Tâ ki kimsenin dudağı, *esrâr badesi* ile yaş olmasın.

Refikân, *zevk-i mey-i aşkı* tadınca, her *kûce vü derde*, *vâleh u hayrân* oldular. Onların dudaklarından, her yerde sırlar *âyân* oldu. O gizli sırları, *def u ney* ile *ser-i bâzârda âyân* ettiler.

Ey hakikat sırlarından şüphe içinde olan kişi! *Benlik atını*, *fenâ* yolunda ne koşturuyorsun? Ey *zâhid*, sen git! Sen muhabbetin ağırlığına güç getiremezsin. Ey şeyh! Sen hakikatin sırlarından ne bilirsin ki? Bütün ömrün, *cübbe vü destârın* peşinde geçti.

Hâlis, ne zaman ki *mihr-i ruh-i yâr*, *dıraşân* olur, *zulmetgede-i küfr*, *matla-ı îmân* olur. *Fi'l-Hâl*, doğu ve batı *yeksân* olur. Eğer *Nûr-i Ali*, *meşrık-ı envârdan* doğarsa, billâhi ki *zulmet-i imkândan*, eser kalmaz.

(el-Kerkûkî, 1284: 47,48,49)

Safvet'in, Nigârâ Gazeline Tahmîsi:

Muhabbet âleminde kendi kendimden hicab ettim
Açıldım, cism ü can ü kalbime bir bir itab ettim
Tarik-i aşkta bünyad-ı hestiyi türab ettim
Nigârâ mülk-i cismim kenz-i 'aşkınçün harâb ettim
Anı cânım yerine kalbde nâib-i menâb ettim

Açıldı perde-i zulmet, nigarın tab-ı rahşından
Gönül kandı, tecella-yı cemal-i feyz-i bahşından
Tecerrüd eyledim yekser cihanın arş ü ferşinden
Derûn-i sînemi pâk eyledim ağyâr nakşından
Gönül kâşânesin 'aşk-ı ruhınçün müstetâb ettim

Fena-yı aşka irdim cezbe-i valsın simaından
Serapa ğark-ı nur oldum hicabın irtifaından
Tutuştum serteser, berk-i cemalin iltimaından
Beyâbân-ı talebde pertev-i hüsnün şuâ'ından
Tenim baştanbaşa cevval-e-i mevc-i serâb ettim

Şuun-i hilkatı sertabeser makdur tut zahid
Bu âlemde harabat ehlini mağfur tut zahid
Beni ol zümre-i mestanede mecbur tut zahid
Şarâb-ı nâbe ger meyl eylesem ma'zûr tut zâhid
Ki ben meyhanede pîr-i mugâna intisâb ettim

Baharistan-ı dehri kapladı avaze-i ğulğul
Ki yoktur ravza-i imkânda zülfün gibi sünbül
Gülistan üzre aksin gördü şeyda oldu hep bülbül
Cihânın gülşenine gelmemiş hüsnün gibi bir gül
Anınçün 'âlem içre 'aşk-ı hüsnün intihâb ettim

Tutarsa âlem-i imkânı sıyt u şöhretim nola
Tasarrufta teali itse feyz ü kuvvetim nola
Rumuz-ı arş ü ferşe vakıf olsa fikretim nola
Hubâb-ı sakfî gerdûne ulaşırsa himmetim nola
Ki 'ömrüm sarf-ı râh-ı bir şeh-i 'âli cenâp ettim

Hakikatten, cenab-ı pirim sundukta sahbâsın
Bitirdi suhfe-i hatırda kıyl ü kal gavgasın
Gözetme onda Safvet zevk-i ruhani temaşasın
Medâris içre Hâlis görmedim ben 'aşk sevdâsın
Anınçün 'ilmimi meyhânede rehn-i şarâb ettim

Kâsım'ın Gazeli Üzerine Muhammes

Ey *cân*! Cemâlinle, *dil u cân*, *âşıku rüsvâdır*. *Şevk-i lebinle*, iki cihanda, *vâleh u şeydâdır*. Senin aşkından, *cânım* her dem, *tâlib-i sahbâdır*. Ey dost gönlümün *hevesi*, *bâde-i hamrâdır*. O *bâde-i hamrâ* ki onda *tecellî nûru* vardır.

Sen'in sevdândan, *rüsvâ-yı cihân* olan biziz. *Aşk meygedesinde*, *cân* ile *bâde* çekenleriz. Senin *vuslatının mestiyiz* ve *kalender* sıfatlıyız. Baştan ayağa bir şeyimiz yok, *hayrân u harâbız*. Bu *Hayret ü dehşet*, bütün, senin *şûriş-i sahbândandır*.

Aştır ki, ondan âlem ve âdem peydâ oldu. *Aştır* ki, gönlü ölü olanları diriltir. Her yerde *hüveydâ* olan, bu aşk *cilvesidir*. Sen ona ister *Mesih* de, ister *Hızır*, her hâlükârda ölüleri diriltir.

Daha ne zamana kadar, *kesret-i tefrik* ve *gâfil* olman sebebiyle, *perde-i pindâr* arkasında kalacaksın? Billâhi, benliğinden geçersen, uzakta kalmazsın. Daha ne zamana kadar, ırmak kenârında *hayretzede* olarak kalacaksın, ırmaktan karşıya geçki, *temâşâ* edeceklerin karşı taraftadır.

Âlem ve *âdem*, senin *mestliğinde mest* oldu. *Mestân*, senin *yâdınla ârdan* geçtiler. *Âşıklar*, senin *sevdândan zünnâr* bağladılar. Ve senin *aşk-ı cihângîrinden*, bütün *cânlar* mest oldular. *Aşk-ı selâmından* talep etmek, *mâye-i sevdâdır*.

Ey, *hüsnü*, *Kâbe* ve *bûtgedede mestûr* olan! *Rindân-ı harâbât*, sen'in aşkından bütünüyle *mahmûrdurlar*. *Hâlis*, *sen'in* aşkının lezzetini yüz *hûriye* vermez. *Kâsım* senin *kûyinden* hiçbir zaman uzak olmaz. Çünkü, *nûr-i ruhun* her yerde *zâhir u peydâdır*.

(el-Kerkûkî, 1284: 49, 50)

Gayb ilimlerinin gizli mânaları, izzet perdesi ile örtülü bulunduğuna binâen, tasavvuf yolunda gidenlerin kudsî sırlarını akıllara telkin edebilmek ve yaklaştırabilmek için, sûfiyye hazerâtı, hislerle anlaşılabilen şeylere delâlet eden ve bilinen lafızlar ile gizli mânalar arasında tenâsübe riâyetle husûsi işaretleri tedvîn eylemişlerdir. Aşağıdaki kavramlar, Şemsüddîn-i Tebrîzî, Mahmûd Şebüsterî, Hâfız Şîrazî gibi eâzım-ı sûfiyyenin kudsî eserlerindeki aslî maksadın anlaşılmasına hizmet etmesi cihetinden, sûfiyye kitaplarından iktibâs edilmiştir.

Bâzu: Sâlikin ilahî cezbelere kuvvet bulması

Bülbül: Âşık

But: Seyr ü sülûkun müntehâsı olan yüce matlûb, yüce maksad

Cevgân: Kaza ve kader

Çeşm: Murâkabât-ı İlâhiyye nazar

Dest: Vahdâniyetin âsârından tecellî eden tasarrufât-ı ulviye

Destâr: Âsâr-ı sun'-ı ilahîye

Deyr: Halveti talep etmek

Ebrû: Makam-ı kurb ile tâlibin maksadı

Gamze: İstiğnâ, serzeniş

Gül: Şâhed-ı hakîki

Gülistân: Müşâhede mahalli

Harâbât: Tevhîd-i mahz, beşerî özelliklerden kurtuluş.

Kalem: Kaza ve kaderin cereyân ahkâmı

Kûy: Teslim ve inkıyâd

Meyhâne: Dergâh, aşkın pazarı, aşkın pazarında aşkı best ve neşr eylemek

Müjgân: Vârid-i kahr

Nefs: Ehl-i îmânın sebep-i câvidanisi olan rûh-i kudsiyan

Pîr-i Mugan: Mürşîd-i kâmil

Reftâr: Rıf'at ve ulvî mertebeler

Ruh: Tecellî-i Cemâl-i İlâhî

Sireşk: Âsar-ı hüzn

Şarap: Aşk ve muhabbet

Zühd: Mâsivâyâ muhabbeti terk etmek

Zülf: Tecellî-i Celâl-i İlâhî

Zünnâr: Hizmeti akd ü iltizâm etmek (Cerîde-i Tasavvuf, 31, 4-6).

Kemâl'in Gazeli Üzerine Muhammes

Ey rûyi ile, ay gibi, *rûşen-i âfâk* olan! *Kible-i âlem* ve *pâdişâh-ı uşşâk* olan! Sen ki vasf edilemezsin, güzellikte zirvesin. Eğer, yıllarca *sıfât-ı müştâkı* yazsam, şevkten, *yüz senelik hikâye bâkî* kalır.

Ey gönül *yârin cefâ vü sitemine* sabr et! Onun *tîr-i müjesine* hedef olmaktan dolayı şükret! Onun *ebrûsundan* endişe etme, gel *nâzır* ol! Onun *ebrûsu* gözden gâibdir, ey gönül! Sen *hâzır* ol! Bu defa *şîşeni* kırıp parçalamadı, çünkü *sâkiden* uzaktı.

Ey *çemiş* bir bakışıyla âlemin gönlünü hoplatan! Safları yaran *gamzen*, çok *cânların* safını yardı. *Okun*, âşıkların yolundan başkasını vurmaz. Senin *gamzen*, elinden *okunu* hiç düşürmez. Tâ ki o *zahmınla* âşıkların yolunu kesmedesin.

Ne güzel o dem ki, *aşk bâdesini* içenler hep berâber oturdular. *Sâkî*, *bâde-i bâkî* ile kapıdan içeri, onların ortalarına girdi. *Bâkî*, *bâde-i bâkîyi*, *mestândan* bana verdi. Ne güzel o meclis ki, *meclisiyândan* boşaldı, *sâkî* kaldı ve *meyden* de biraz kaldı.

Ey *hûr* huylu *pâdişâh*! *Sen*'in *hüsnünün* *âşığının* gözünde, her iki cihan sadece bir kerpiçtir. Sensiz *cennet*, bütün âteş olur, *Kâbe* de tapınak olur. Eğer *sen*'in *dû çemişin* ile *sen*'siz olarak cennete girersem, *ğılmâna* meyl etmem ve *sâkiye* nazâr etmem.

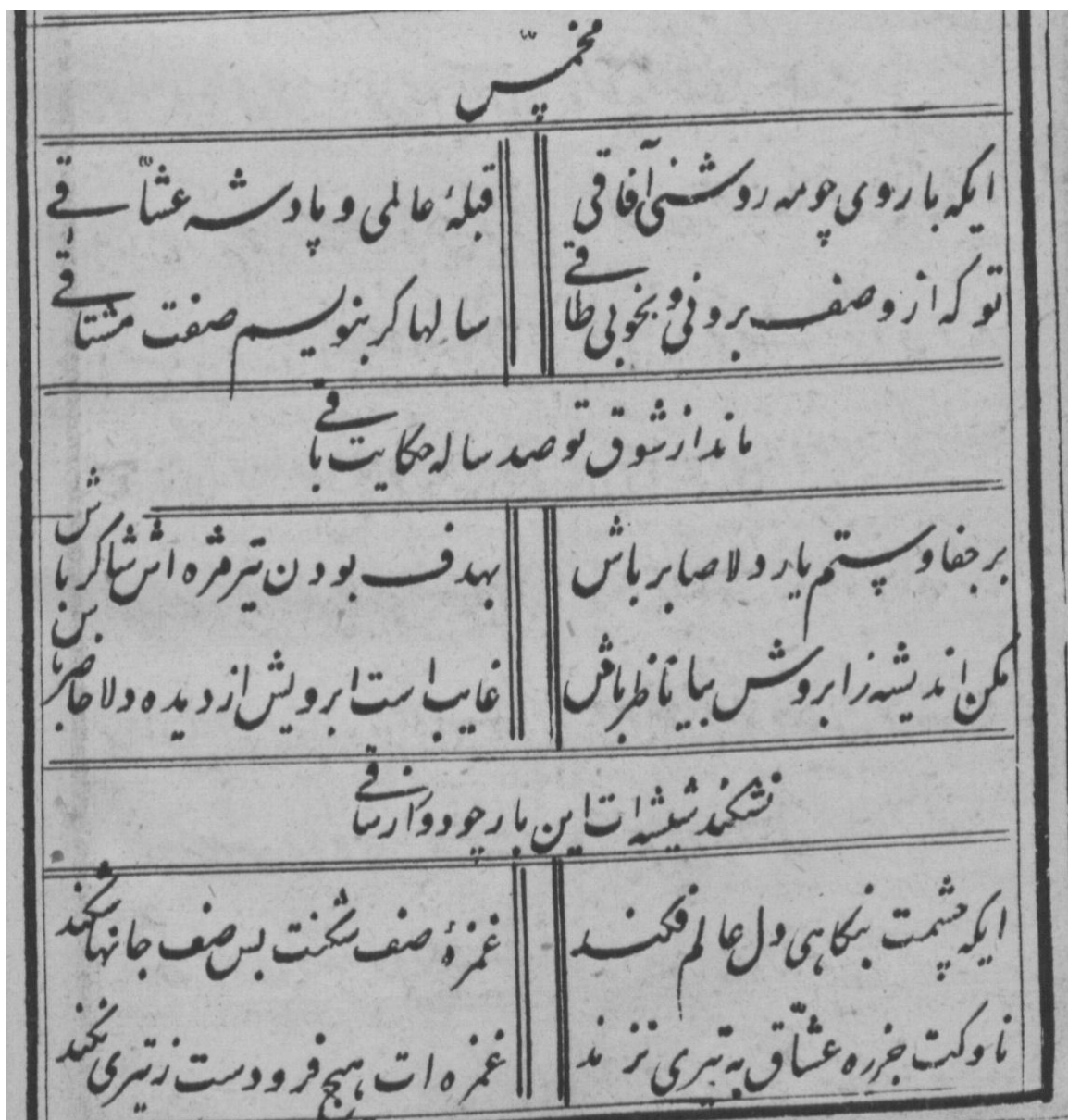
Senin *zahm-ı müjenden* yaralanıp da o yaradan *sâlim* olan, kimdir? *Fitne-i çemişinden*, *meftûn* olmayan kimdir? O noktayı, o *kenc ü mihn* üzerine *vad*' etmek nedir, bilirmisin? Senin *kûşe-i ebrûndaki* benek, *mekrden* boş değildir. *Kûşenişin* olan, *mekr* ve *fitne*den boş olmaz.

Ey *hüsn ü cemâlî*, cihân güzellerinden çok yüce olan! *Nakş-ı hattın*, *hat* olarak kalmadı. Senin *benegin* de *benek* olarak kalmadı. *Hâlis*, *aşk* sebebi ile, o *benekten* başkasını hayâl etmedi. *Dîvân-ı kemâlde* olan, bütün *nakş*, *hat* ve *benektir*. Kâğıtların üzerindeki yazı değil, *aşktır*.

(el-Kerkûkî, 1284: 50-51)

ساقی بادیه باقی زور آید به میان
ای خوش آن مجلس غالی شده از مجلسیان
مانده از می قدری باقی باقی باقی ساقی
ماتق حسن قوی پادشاه سر سرشت
ماصل برود جهان نیست پیچشم ش یک نشست
بنی تو بخت همه آتش بود و کسب کنشت
به دو چشم تو اگر بنی تو بر ند م به برشت
نکلمم میل به عثمان و نفر بر ساقی
کیست ز غم حواصت خود به آن سالم زیست
وضع آن نطقه بر آن کج و کج و دانی بیست
کیست از گفتند چشمت نشود منتوان کیست
خال بر گوشت از روی تو بنی مری نیست
بود گوشت نشین بنی میل و زراق
ای ز خوبان جهان بر تری از حسن و جمال
خاص از عشق ند ارد به جز آن خال خیال
نقش خطت نه به خط ماند و خاست نه به خال
همه نقش و خط و خال است به دیوان کمال
لیس الارقم العشق علی الاوراقی

مخمس بر غزل کمال
ای که باروی چه دروشی آفاق
تو که از وصف بروئی و به خوبی خالق
قبله عالمی پادشاه عشاقی
سال با گر بنو نیم صفت مشتاقی
مانده از شوق دو صد ساله حکایت باقی
بر جناح آسمان بار و الا صابر باش
کن اندیشه ز ابرویش بیاناظر باش
به پد ف بودن تیر مزه اش شاکر باش
نایب است ابرویش از دید دو لامانه باش
نقشند شیط است این بار چه دور از ساقی
ای که چشمت به کلای دل مالم کفند
ناوکت جزره عشاق به تیری نزد
عز و صفت شکفت بس صف جان با شکند
عز و است تیج فرود است ز تیری کلند
تابه آن زخم تو در زدن عشاقی
ای خوش آن دم که نشینند به هم باده کشتان
باقی بادیه باقی دیدم از مستان

Hazret-i Mevlânâ Hâlid'in (Kuddise Sırrahu) Gazeli Üzerine Muhammes

Senin *şem'-i tal'atınla*, gönül hânemi *münevver* kıldım. Gönül *pervânem* için, *dergeh-i îş u ferhı* açtım. Senin *ğavvâs-ı hayâlin* ile gönül *incimi* buldum. Senin *mîmâr-ı gamınla*, *vîrânemi* yeniden inşâ ettim. Senin anmakla, sonunda, *bûthânemi Ka'be* yaptım.

Şûr-i aşk-ı şûrengiz sebebi ile *vâleh u hayrân* oldum. *Serâser* her iki âlemi, *reh-i cânâna* koydum. *Meyhâne-i mestânın* kapısında, *hâk ü hûn* ile çırpındım. Eğer, ben, *nâre-yi mestânemi*, benimle *celîs* olan ve benimle *ünsiyet* edenlerin kulağına erişirsem, onlar, *rindân* halkasına dâhil olurlar.

Ey *tunnâz!* *Bülbül* gibi, *gül-i rûyine*, çok ağlamaktan, *gönül kanı* gözden *revân* oldu ve *âvâzdan*, *üftâde* olduk. *Pervâne* misâli, *pervâsızca*, *aşkınla demsâz* oldum. *Şem-i rûyin* etrafında *pervâz* eylemekten, o kadar çok *bitâb* düştüm ki! *Kurbânın* olayım! Sen, *cân pervânemi* ne güzel yaktın.

Âlem u âdem arasında, kimse benim gibi *şeydâ* olmadı. *Sen'in* *aşkından* meydana gelen *divânelik* sebebiyle, her dem ağlıyor ve inliyorum. *Mecnûndan* gelen *rüsvâlık*, hallerim üzerine *tuğra* vurdu. *Sen'in* *aşkından* bütün âlemde, öyle *bednâm* oldum ki, kendi kulağımla, her tarafta *efsânelerimi* dinledim.

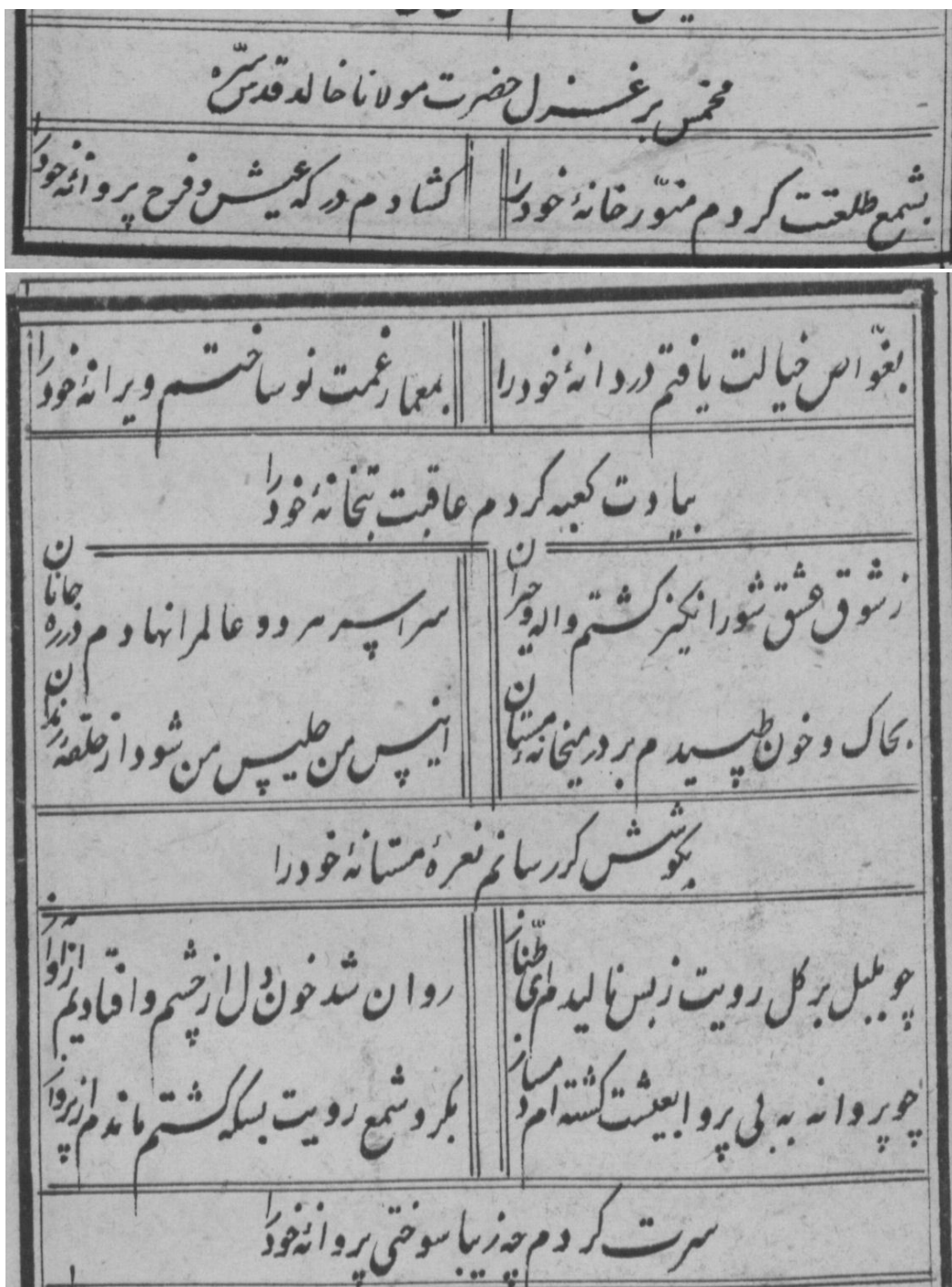
Fakr u fenâ yoluna, varlık ve mağrûrluk sığmaz. *Uzlet* erbâbına, halktan gizlenmek hoş gelir. *Meşhûr* olmaya meyletmek, *meveddet* ufuklarında şirktir. Muhabbet ikliminde, *ma'mûr* olmak, *harâb* olmakla olur. Benim *cân* evimin temeli, gözyaşı seli ile kazanmış olması gerektir.

Nîmete hamd edenin *hamdi*, bütünüyle *Vâhid'den sârîdir*. *Vâcib-i Vâcid* olmaksızın, bir mümkünin, mümkün olması lâyük olmaz. Senin varlığın ne ki, ey *Hâlis!* *O'nun in'âmına* hamdedici olacaksın. Ey *Hâlid!* Bütün bu çâresizlikle birlikte baştan ayağa *nîmet* içindeyim. Bilmiyorum, gerektiği gibi nasıl şükredeceğim. (el-Kerkûkî, 1284: 51, 52, 53)

مختص بر غزل خالد

به رویی ز مجنون بر شده طغرای اوالم
ز عشقت هر دم از دیوانگی می گریم و نام
ز سودایت چنان بد نام گشتم در همه عالم
به گوش خود شمارم هر طرف افسانه خود را
نگنجد در ره فتر و فتنای من و مغروری
در آفاق مودت شرک باشد میل مشهوری
بر از باب عزلت خوش بود از خلق مستوری
در اقلیم محبت از خرابی باست معوری
به سیل اشک باید کند اساس خانه خود را
چه حمد حامد نعمت همه ساریست از اوامد
وجودت بیست خالص تا بر این امش شوی مادم
نشاید ممکنی گمان شود بی واجب واجد
سرایا نعمتم یا این همه در ماندگی خالد
نمی دانم چه سان آرم به جانکده خانه خود را

به شمع طلعتت کردم منوره خانه خود را
به خواص خیالست یا فخرم در دانه خود را
گشادم در که پیش و فرح پروانه خود را
به معمار غمت نوسانم ویرانه خود را
به یادت کعبه کردم باقیبت بخانه خود را
ز ثوق عشق شورا کنیز گشتم واله و حیران
به خاک و خون طیبیدم بر در میخانه مستان
سراسره رود عالم را نهادم در ره جانان
اینس من بلیس من شود از حلقه نندان
به گوشه شش گرسانم نعره مستانه خود را
چه بلبل بر گل رویت ز بس نالیدم ای طنناز
چه پروانه بی بی پر و پا به عیشت گشته ام دمساز
روان شد خون دل از خشم و افتادیم از آواز
به کرد شمع رویت بس که کش تم مانندم از پرواز
سرت کردم چه زیبا سوختی پروانه خود را
نشد کس بچو من شید ایمان عالم و آدم

Nûr Alî'nin Gazeli Üzerine Muhammes

Ey *Mutrip!* *Cenk u zîl* ile güzel oku! O güzelin *yâdı* ile *câna* zevk ver! *Cenk u mey* onun aşkına delildirler. Ey *sâkî!* O *selsebil* gibi *bâde* hani, nerede? Tâ ki mest olayım, *cânımı*, *sebîl* edeyim!

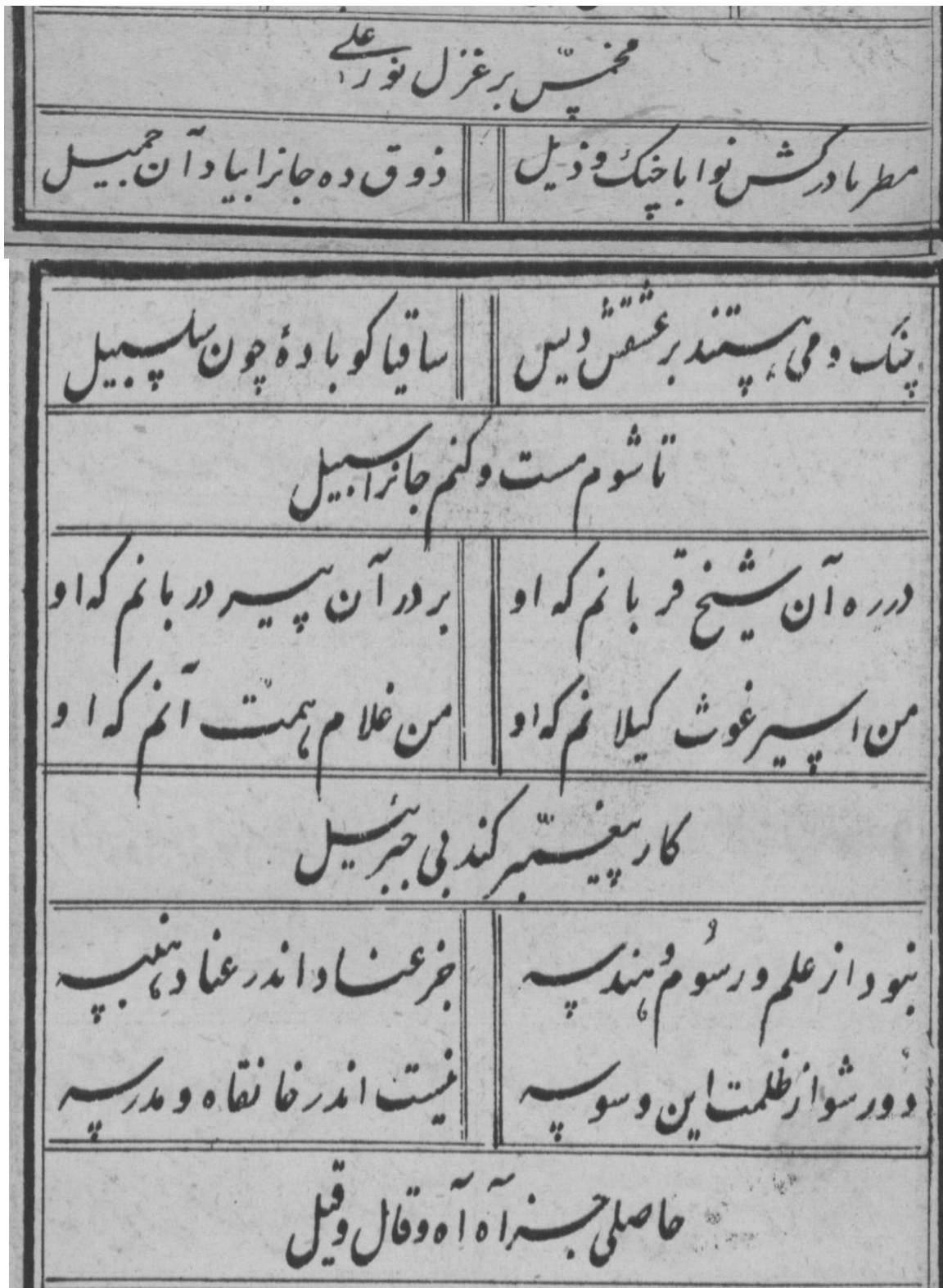
O Şeyh'in yolunda kurbânım, o *Pîr*'in kapısının kapıcısıyım, *Gavs-ı Geylânî*'nin *esîriyim* ve ben onun *himmetinin ğulâmıyım*ki o, *Cebrâil*'siz, *peygamber* işi yapar.

İlm u rusûm u hendeseden, inad içinde inad ve övgüden başka bir şey olmadı. Bu vesvese karanlığından uzak dur! *Medrese* ve *hânikâh* içinde *âh âh* ve *kîl u kâlden* başka bir şey hâsıl olmaz.

Ey *zâhid!* İyiliğine ne kadar *mağrûrsun!* Gönlünden kibir pasını süpürmüyorsun. Günâhlar deryâsına ğark olmuşsun! *Firavunluk davulunu* ne çalıyorsun! *Bank-i rahîlden* gâfilsin gâfil!

Sırr-ı velî cilveger olmayınca, gönül o'nun *nûru* ile *müncelî* olmaz. Ey *Hâlis*, *cânânı celî* olarak nasıl görebilirsin, *Ali*'nin *nûru*, senin gönlünde parlamadıkça! O güzelin *cemâlini*, nasıl *âyân* göreceksin!

(el-Kerkûkî, 1284: 53, 54)

Hâfız'ın Gazeli Üzerine Muhammes

Dilâ! Bahâr geldi, kışın yorganı dürüldü. *Cemâl-i lâle*, *çiğ damlasından pürhûbî* oldu. Bunlar hep ayağı uğurlu *bahârın* ve *pîr-i muğanın* şevkindendir. *Bûlbûl* ve *kumru* sesiyle *mey* içmezsen, seni nasıl tedâvi edebilirim ki? En son ilâç, ateştir!

Cihân-ı pîr ki onun *hüsnu*, *dilberlere* benzer. Hiç kimse, onun tılsımından kurtulmaya güç getiremez. Her kim ki, onun cömertlik eteğine tutulursa yorgun düşer. Zamâne hiç bir şey bahşetmemiştir ki sonradan onu almasın. Süflî yaratılışa sâhip olan aşağılık kişide, mürüvvet arama, onun vereceği şey de hiç bir şey değildir.

Zamân-ı fitne, ömür ağacının kökünü kesince, küçük ve gereksiz şeylere tamâ etme ki, bu zorluk ve sıkıntının kaynağıdır. Sonu hüsrân olan hazîneye servetini koyma! *Mutrib* ve *sâkinin* sözüne ve *defle neyin fetvâsına* göre, mîras yiyicilere *hazînedarlık* etmek küfürdür!

Esîri olduğum aşk kanunundaki *fetvâya* göre, *cîfe-i dünyâya* meyletmek, küfür nişânıdır. Ki *kâtibân-ı kader* ile *rakamzenân-ı kaderin* yazdığına göre, *cennetü'l-Me'vânın eyvânına*, *kim dünyâ işvesine aldanırsa vâv haline vâv* diye yazılmıştır.

Cömert kimdir? *Kerîmdir*, kerem göster *Hâfız!* Ki cömertlikten daha güzel huy yoktur. *Hâlis*, *Hüdâ* için cömert olur, *Hüdâ Hâfız!* Cimri olan kişi, *Hüdâ'nın* kokusunu bile duymaz. *Hâfız* sen gel, *piyâleyi* al, *kerem yoluna* koyul! Ben, buna kefilim!

(el-Kerkûkî, 1284: 54, 55)

به شرع عشق که از وی گرفته ام فتوا
که کاتبان قدر بارقم زمان قضا
نشان کفر بود میل جیفه دنیا
نوشته اند بر ایوان جنت المآدای
که هر که عشوه دنیا خریه دای به وی
تخی بیست کریم است کرم نام حافظ
تخی خود به خدا خالص خدا حافظ
که نیست شیوه ای نیکوتر از سخا حافظ
بخیل بوی خدا نشنود بیام حافظ
پیاله گیر و کرم ورز و الضمان علی

مخمس بر غزل حافظ
دلا بهار رسید و بساط دی شد طی
ز عشق پیر معان و بهار فرخ پنی
جمال لاله ز ثاله شد از فرخ پر خوبی
به صوت بلبل و قمری اگر نوشی می
دواء کی کسنت آخر الدواء الکی
جهان پیر که حسنش به دلبران ماند
هر آن که دامن بودش گرفت در ماند
کسی ز بند فریش رهایی نتواند
زمانه نچنج بخشد که باز نتواند
مبوز سله مر قوت که شیشه لا شینی
زمان فتنه چو در قلع رشیه عمر است
منه ذنیره ز نجش که حاصلش عمر است
طمع مدار به برش که منقش عمر است
خرانه داری میراث خوار گان کفر است
به قول مطرب و ساقی به فتوی دفونی

Resim 28

Kitabın Basım Târihi ve O'nun Vasfedilmesi Hakkında Der ki:

Kıt'a

Ali'nin Babası olan *Müceddid Abdurrahmân Hâlis* ki, dünyâda ondan sonra onun gibi âlim ve âmil Şeyh gelmez. Güzel yüzlülerin zülüfleri gibi dağılmış olan dîvânının şiirleri perîşan idiler ve insanlar onlardan feyz alamıyorlardı. Gönül sâhiplerinin nüzheti için, Fazîletli Ruşdü Bey, o güzel şiirler mecmûasından birini elde etti ve onu tab' ettirdi. Tab' târihi için bu mücevher mısrayı söyledim:

Mürşîd-i Kâmil Hâlis'in Dîvânı ne güzel tab' edildi.

چه زیبا طبع شد دیوان خالص مرشد کامل

چ 3

ز 7

ذ 10

ط 2

ث 2

ش 300

ی 10

ن 50

ح 600

ث 300

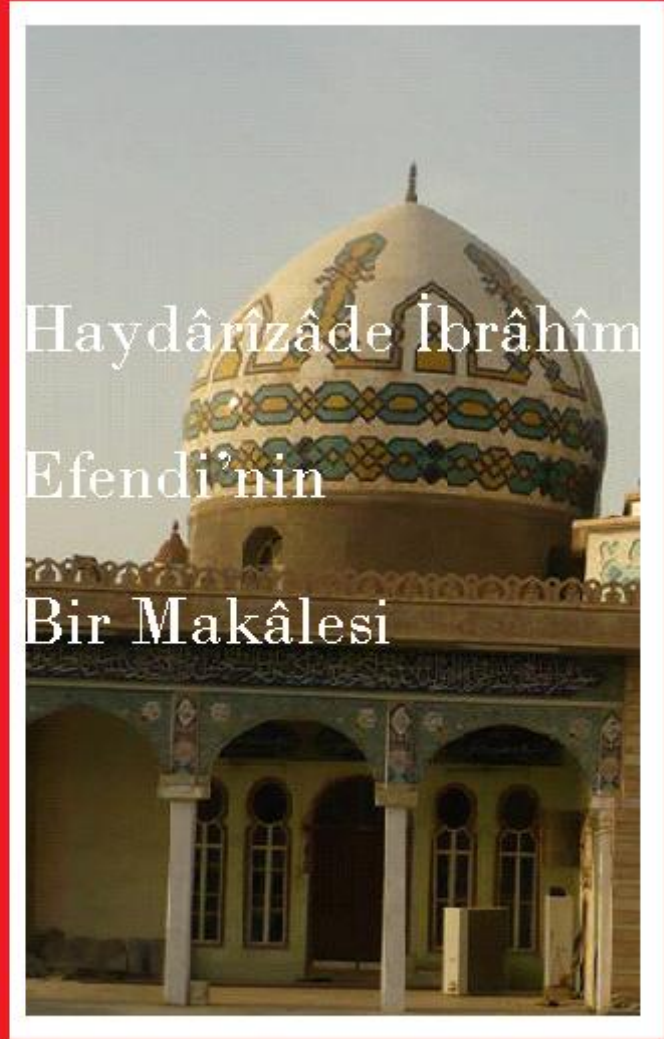
Tab' Târihi 1284

Eski Bağdat Vâlisi Merhûm ve Mağfürunleh Devletlü Reşîd Paşa Hazretlerinin mahdûmu, Ruşdi Bey mârifetiyle, Rızâ Efendi basımhânesinde tab' olunmuştur. Yâ Rabbi! Kitabı yazanı, kitabı tab' ettireni ve kitabın hattatını mübârek kıl! Muhammed Aleyhisselâm ve o'nun âli hakkı için!

Onu, Horasanlı Hacı Molla Sâdık'ın oğlu Muhammed Ali, 1284 yılının Zilhiccetü'l-Haram ayında tahrîr etti.

Kaynaklar

- Âbidin Paşa. (1305). *Tercüme ve Şerh-i Mesnevî-i Şerîf*, Derseâdet: Mahmud Bey Matbâası. *Cerîde-i Tasavvuf*, Matbâa-yı Ebi'z-Ziyâ, İstanbul 1329.
- Edirnevî, H. (1868). *Behcetü'l-Esrâr Tercümesi*, Abdülkerîm Efendi Matbâası, İstanbul.
- Geylanî, A. (1988). *el-Fethu'r-Rabbânî ve'l-Feyzu'r-Rahmânî*. Dâru'l-Me'ârif, Cîze Mısır.
- Haydârîzâde, İ. (1911). *Terâcîm-i Ahvâl-i Sûfiyye. Tasavvuf Cerîdesi*, (13 Rebiulevvel 1329/14 Mart 1911), 4: 4-5; Haydârîzâde İbrâhîm Efendi'nin Bir Makâlesi. *Cerîde-i Tasavvuf* 4: 4-5. Hazırlayan, Ömer Necâtî. Ankara: 1985.
- el-Kâdirî, İ. *El-Füyûzâtü'r-Rabbâniyye fî Evrâdi'l- Kâdiriyye*. Şirketü Mektebeti ve Matbaati Mustafa el-Bâbî el-Halebî ve Evlâdihî bi-Mısır: ts.
- el-Kerkûkî, A. (1302). *Behcetü'l-Esrâr Tercümesi*, Mahmud Bey Matbaası, İstanbul.
- el-Kerkûkî, A. (1284). *Kitabu'l-Meârif fî Şerh-i Mesnevî-i Şerîf-Dîvân*. İstanbul: Rıza Efendi Basımhânesi.
- Ruhâvî Y.Nâbî. (1392), *Dîvân-ı Nâbî*, Şeyh Yahyâ Efendi Matbâası, İstanbul.
- Sarı Abdullah. (1287-1288). *Mesnevî-i Şerîf Şerhi (Cevâhir-i bevâhir-i Mesnevî li-Sarı Abdullah Efendi*, Matbaa-i Âmire, İstanbul.
- et-Tâdifî, M. (2007) *Kalâidü'l-Cevâhir*, Daru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrût.
- Vassaf, Hüseyin. *Sefîne-i Evliyâ-i Ebrâr Şerh-i Esmâr-ı Esrâr: Silsile-i Tarîkât-ı Âliyye-i Kâdiriyye: Süleymâniye Kütüphanesi*. Yazma Bağışlar 2305-2309. İstanbul, ts.
- Vicdânî, S. (1338-1340). *Turûk-ı Tomâr-ı Âliyyeden Silsilenâme-i Kâdiriyye*, Matbaa-i Âmire, İstanbul.

Haydârizâde İbrâhîm
Efendi'nin
Bir Makâlesi

halisiyye.com

**Haydârîzâde İbrâhîm
Efendi'nin
Bir Makâlesi**

Haydarizâde İbrâhîm Efendi, Şeyh Saffet'in çıkarttığı Tasavvuf Cerîde-i Usbûiyyesi'nde Dede Osman Avnî Rûhâvî'nin mürşidi Abdurrahmân Hâlis el-Kerkûki'nin biyografisini yazmıştır. Bu biyografi, makâlenin yayım tarihinden sonra, Hâlisiyye kolu ve Abdurrahmân Halis Kerkûkî konusunda yapılan bütün çalışmalar için temel bir kaynak olarak kullanılmıştır.

“Şeyh Ahmed Tâlibânî”nin oğlu olan Abdurrahmân Hâlis Hazretleri, 1212 târihinde, Kerkûk Kasabası'nda, madde âleminin şerefini artırmış, 63 yıl yaşadıktan sonra değerli bir misâfiri olarak bulunduğu şu geçici dünyâyâ, 1275 târihinde vedâ ederek, yüce cennetlere giriş kapısı olarak kabul ettikleri, hakikat feyizlerinin yeri olan dergâhında toprağa verilmiştir. Bu tasavvuf yolu silsilesinin kurucusu, Abdurrahmân Hâlis Hazretleri'nin şerefli cedleri, Tâlibânî Şeyh Mahmûd Hazretleri'dir ki, yaşadığı asrın kutuplarından olan Hintli Şeyh Ahmed'den feyz almış tasavvuf yolunun tanınmış büyüklerindedir. Adı geçen aile, aslen Zengine aşîretinin reislerinden buldukları halde Kerkûk'e bağlı Tâlibân köyünde oturmuş olduklarından dolayı Tâlibânî şöhretiyle tanınmışlardır. Şeyh Abdurrahmân Hazretleri, nûru bütün âleme yayılan, Hazret-i Muhammed'e (s.a.v.) ait özelliklerden tam anlamıyla pay sâhibi olan kâmil ve âriflerden olması sebebiyle, sûfîlerin yüksek ve derin düşüncelerine daldıkları zaman, gayretinin büyüklüğü ve mânevî halleri o kadar yücelirdi ki, lâhut âlemine ait hakikatleri anlatan lisanları,

Ben öyle bir kuşum ki benim ötüşüm, her akşam ve seher vakti arşın dâmından gelir

diyerek, âriflere yakışan bir övünme ile şakır, bir olgunluk derecesine ve bir yüce makama yükselirdi. Dostları ile bir mecliste sohbet esnâsında dahî, o kadar hoşgörülü, tatlı dilli, düzgün ve açık lisanlı olur, fikir ve vicdân hürriyetine o kadar sâhip bulunurdu ki,

Ey Urfi! İyi ve kötü insanlarla öyle yaşa ki öldükten sonra, Müslüman seni zemzemle yıkasın, hintli yaksın

ahlâk kuralını benimsediği her hâl ve davranışından anlaşılırdı. Her sabah ve akşam, hakikat yolunun dergâhının sofrasında, ihsânlardan kısmetini alan birkaç yüz fakîrin arasında, Müslümân olmayan milletlerden dahî, bir çok ihtiyaç sâhibi bulunurdu. Hattâ bir gün o fakîrlerin arasında bulunan bir Mecûsi gezginin, kendisine ait dînî töreni, dergâhın içinde yerine getirdiği, şeyhin bazı bağlıları tarafından görülerek, hakkında, dergâhtan kovma ve azarlama gibi bir işe girişilmişse de,

Şeyh Abdurrahmân Hazretleri buna engel olmuştur.

İfâdelerimiz çeşitli, senin hüsnün ise tektir. Hepsi, bu cemale işâret ediyor

Hele soyluluk ve el açıklığında,

Nazar sahiplerinin yanında, Süleymân'ın mülkü hiçtir, belki Süleymân, mülkten âzâde olan kişidir

sözlerine tam uygun olup, onun yanında dünya ile ilgili mal ve süslerin zerre kadar üstünlüğü ve değeri yoktu. Çok kereler, iyilik ve bağış eteğini arayıp bulma ümîdi ile, yüksek huzurlarına yüz süren ihtiyaç sahiplerine verecek para bulunmadığı zamanlar, dünyaya ilgisine sebep olarak gördüğü elbiseden bile vazgeçerek bağış buyurlardı. Bulunduğu, Hakk'ı bilme yolunun süslenme sebebi ve belki de tamamlayıcısı olan şiir sanatında dahî, son

derece güçlü idi. Şiirlerinin toplandığı, *Hâlis Divânı* adlı kitabın okunup incelenmesinden de anlaşılacağı gibi, şiir sanatında en çok, *Mevlânâ Celâluddîn-i Rûmî*, *Nur Ali* ve *Mağribî* gibi tasavvuf ehli şairlerin en büyüklerinin tuttukları yola bağlı kalmayı daha çok tercih etmiş olduklarından dolayı, inciler saçan şiirleri baştan başa hakîkatin manevî hazzı ile doludur. Bereket ve mutluluk sebebi olsun diye o nefis şiirlerinden birkaç mısra aşağıda verilmiştir:

Her nereye baksam, gerçek maksadım senin yüzündür, fakat gözyaşı ile dolu iki gözümde senin hâyâlından başka bir şey bulamam. Hangi toprağa ibâdet maksâdıyla alnımı koysam, taptığım ve maksâdım sen, varlığım ve secde ettiğim sensin, ister Mescîd-i Aksa'da, isterse, deyr-i ruhbanda olayım.

Geçenlerde, Bağdat'taki tekkesinde dünyadan göçen ve Osmanlıca'da *Nefî*, Farsça'da *Firdevsî* ve *Kâânî* gibi usta şâirlerin şiir sanatındaki güç ve kuvvetlerini, eserlerinde hakkı ile göstermeyi başarmış olan meşhûr şâir *Şeyh Rızâ Efendi*, *Abdurrahmân Hâlis Hazretleri*'nin şerefli oğullarındandır. *Hazret-i Pîr*'in güzel söz söyleme sanatı, rahmetli *Şeyh Rızâ Efendi*'ye geçtiği gibi, fazîlet ve irşâd makamı da, hâlâ hayatta olan ve soyu temiz çocuklarının yaşça ve fazîletçe büyüğü ve en olgunu olan *Şeyh Ali Efendi Hazretleri*'ne nasîp olmuştur. Allahu Teala, onun uzun ömrü ile Müslümânları faydalandırsın. *Muhakkak bu yavru da o aslandandır.* Şiir söyleyişindeki âşıklara ait incelik ve hoşgörülü güzelliği ile edebiyatçıları gerçekten kendisine âşik etmiş olan ikinci oğlu rahmetli *Şeyh Abdulkâdir Efendi*, *Hazret-i Pîr*'in dünyâ işlerine karşı hoşgörüsünün biricik temsilcisidir dense yeri vardır. Kısaca sözü, insanlık kitâbının hangi bir sayfasına getirirsek, *Şeyh Abdurrahmân Hazretleri*'nin sıfatlanmış oldukları ahlâkla ilgili fazîletlerini, hakkı ile açıklayabilmek imkânsız olması nedeniyle, kendilerinin hakikat âleminin ne kadar büyük bir kâmil eri olduğunu anlayabilmek için, zamanın âlimlerinin en ileride bulunanlarından ve edebiyatçıların en büyüklerinden bulunan *Berzençli Kâdi Hüseyin*'in, *Abdurrahmân Hâlis Hazretleri* hakkında görüş ve duygularını açıklayıcı olmak üzere, *Kerkük*'ten *Süleymâniye*'ye yazıp düşüncelerini güzel ve noksansız bir şekilde dile getirdiği mektûbunun aşağıdaki paragrafını kendime delîl olarak alıyorum:

Gördüğümüzü Gördük! Tekkenin baş köşesinde bir pîr oturuyordu. Dervişlik makâmında sanki bir emîr idi. Cemâlınden bir ışık saçılmış, yanındakiler o nûrla aydınlanmışlardı. O, baştan ayağa, Zühre yıldızı gibi nûrdur, sanki bütün sürûrun özü odur. Derdi olan, eğer yüzünü görse, can ü gönülden sevince gark olur. Ay elinde bir kâse, onun dergâhında, onun dervişleri gibi ışığını ondan alıyor. Bu gün dost düşmân nezdinde ortaya çıktı ki, Tâlibân'ın şehhidir o.

Kaynakça

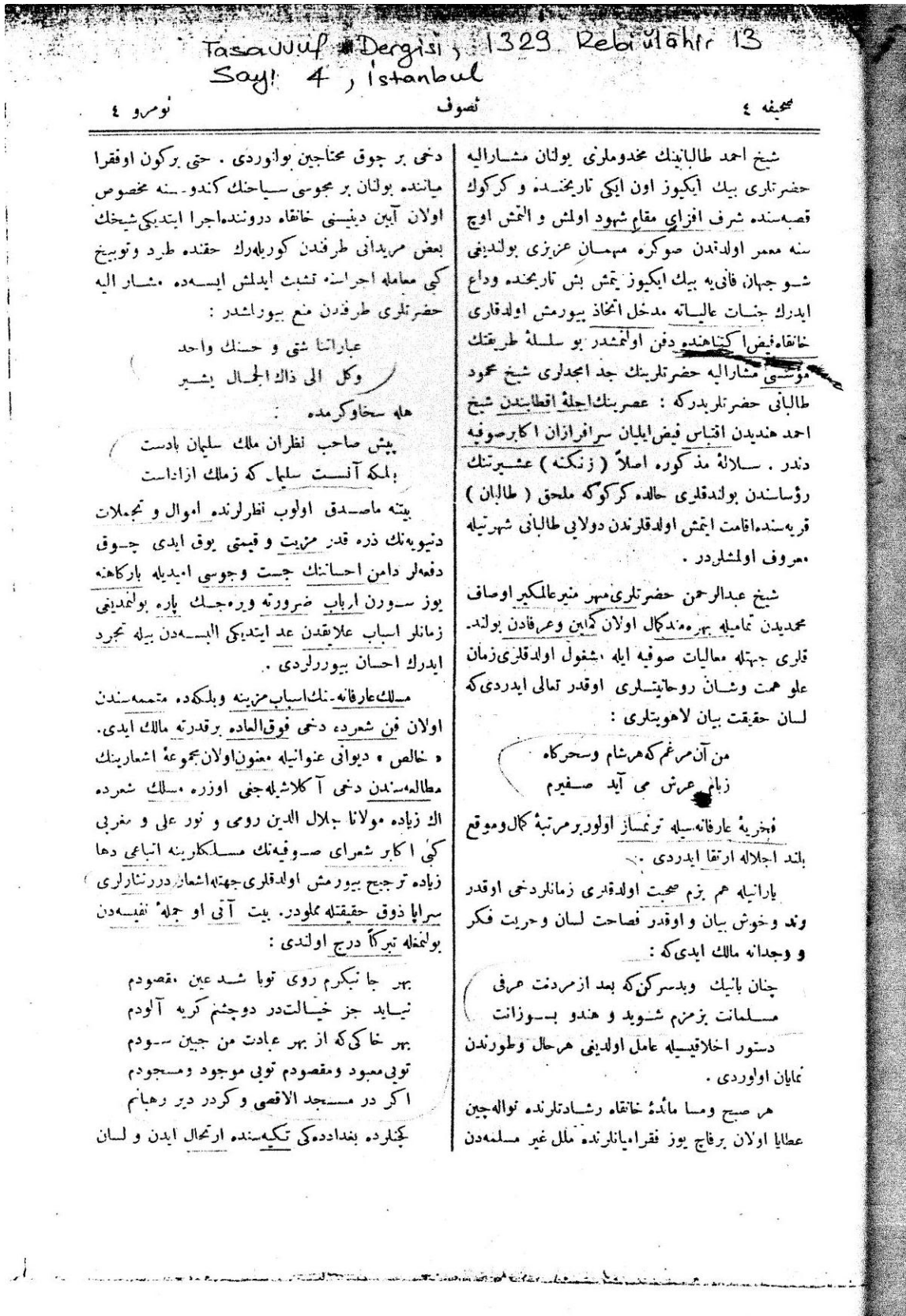
Haydârîzâde İbrâhîm, (1329). *Terâcim-i Ahvâl-i Sûfiyye*, Tasavvuf Cerîdesi, Sayı 4, Sayfa 4-5, Rebiyyülahir, İstanbul.

Kerkûkî, A. H. (1284). *Kitabu'l-Meârif fî Şerh-i Mesnevî-i Şerîf*, İstanbul: Rızâ Efendi Basımhânesi.

Salâhî, M. (1313). *Kamûs-i Osmânî*, İstanbul: Mahmudbey Matb.

Sâmî, Ş. (1318). *Kamûs-i Türkî*, İstanbul: Dersaadet.

1. Makâlenin Orijinal Metni

مه کاسه بکت زهند وانش
 در بوزه گند در آستانش
 امر و زبه پیش دشمن ردوست
 پیداست که شیخ طالبان اوست

حیدری زاده

ابراهیم

عزیزانیده نفی و فارسیده فردوس وفا آتی کبی اساتذہ
 شہرائک اقتدار شاعرانہ لری آثار منظومہ سندی بحق
 نحلی ابتدرمکہ موفق اولان شاعر مشہور شیخ رضا
 اقدی مشار الیہ حضرت تلمیذک محادیم کرامتنددر . پیر
 مشار الیک میراث بلاغتی مرحوم شیخ رضا اقدی بہ
 انتقال ایتدیکی کبی مقام ارشاد و فضیلتی ده الیوم برحیات
 و انحال بحیثیتک ده سنا و فضلآ اکبر و ارشدی بولان
 شیخ علی اقدی حضرت تلمیذہ نصیب اولمشدر . متع الله
 المسلمین بطول حیاتہ .

ان هذا الشبل من ذاك الابد

شیوہ نظمدہ کی رقت عاشقانہ و بلاغت زندانہ سیلہ
 مہتبین ادبی جدآ کندوسہ مفتون ایتمش اولان ایکنجی
 محدومی مرحوم شیخ عبدالقادر اقدی مشار الیہ
 حضرت تلمیذک مسلک قلندرانہ لریبک پکانہ وارثی عد
 ایدلسہ سزادر .

والحاصل سوزی کتاب انسانیٹک ہانکی برحیفہنہ
 انتقال ابتدرسہ کہ شیخ عبدالرحمن حضرت تلمیذک متصف
 اولدقاری فضائل اخلاقیہ لریبک بحق شرح و تفصیلی
 نا قابل امکان اولدینی جہتلہ کندیلری علم حقیقتک
 تقدر بیولک بر مرد کاملی اولدیتی آکلایہ بیلک ایچون
 وقتک اعظم علما و اکابر ادبائسدن بولان قاضی حسین
 برزنجیک مشارالیہ حضرت لری حقندہ کی مشہوداتی مین
 اولقی اوزرہ کر کو کدن سلہانیہ بہ یازمش اولدینی مکتوب
 بلاغت اسلوبک آتیدہ کی فقرہ سیلہ استشہاد ایلرم :

دیدیم . چه دیدیم ؟

بشکت بہ صدرتکد پیری
 بر معسد فتو چون ابری
 او ووحہ از جمال شعری
 رخصان شدہ از برای جمعی
 سرتا قدمس چوزمہ نوراست
 گوئی ہمہ مانہ سیر وراثت
 ماتم زده کرہ رخصت بنیقد
 برجان و دلش فرح نشیند

"Şeyh Ahmet Tâlibânî'nin mahdumları bulunan mişarunileyh hazretleri, 1212 tarihinde, ve Kerkük Kasabasında şeref efzâ-yı makâm-ı şühûd olmuş, ve altmış üç sene muammer olduktan sonra mihmân-ı azîzi bulunduğu şu cihân-ı fâniye binikiyüz yetmişbeş tarihinde vedâ' ederek, cennât-ı âliyyâta medhâl ittihâz buyurmuş oldukları hanikâh-ı feyz-i iktinâhinde defn olunmuştur.

Bu silsile-i tarîkatın müessisi mişarunileyh nazretlerinin cedd-i emcedleri Şeyh Mahmut Tâlibânî hazretleridir ki 1212 asrının ecille-i aktâbından Şeyh Ahmet Hindî'den iktibâs-ı feyz eyleyen serefrezân-ı ekâbir-i sûfiyyedendir. Sülâle-i mezkûre aslen Zengine aşiretinin rüesâsından buldukları halde Kerkük'te mülhak Tâlibân karyesinde ikâmet etmiş olduklarından dolayı Tâlibânî şöhreti ile ma'ruf olmuştur.

Şeyh Abdurrahmân Hazretleri mihr-i münir-i âlemgîr, evsâf-ı Muhammediden tamamıyla behremenkemâl olan kümmeliyn ü urefâdan buldukları cihetle meâliyât-ı sûfiyye ile meşgûl oldukları zaman uluvv-i himmet ve şân-ı rûhaniyyetleri o kadar teâli iderdi ki lisân-ı hakikatbeyân-ı lâhûtîleri

من آن سرغم که مرشام و سحر کامه
ز بام عرش می آید صفریم

fahriyye-i arifânesiyle terennümsaz olur, bir mertebe-i kemâl ve mevki-i bülendi iclâle irtikâ ederdi.

Yârânî ile hembezm-i sohbet oldukları zamanlarda dahî o kadar rind ü hoşbeyâne ve okadar fesâhatlisân ve hürriyyet-i fikr ü vicdâne malik idi ki:

چنان باتیک و بدسرکن که بعد از مردمت عرفی
مسلمات بزمزم شوید و هندو بسوزانت

düstûr-ı ahlâkisi ile âmil olduğu her hâl ve tavrından nümâyân olurdu. Her subh ü mes'a, mâide-i hânîkâh-ı reşâdetlerinde nevâleçîn-i atâyâ olan birkaçyüz fukarâ meyânlarında, milel-i gayrı müslimden dahî birçok mühtacîn bulunurdu. Hattâ bir gün o fukarâ meyânında bulunan bir mecûsî seyyâhının kendisine mahsus olan âyin-i dînisini hânîkâh derûnunda icrâ ettiği şeyhin ba'zı müridânı tarafından görülerek hakkında tard ü tevbih gibi muâmele icrâsına teşebbüs edilmiş ise de mişarunileyh hazretleri tarafından men' buyurulmuştur.

عبارتاشتی و حسنک واحد
وکل الی ذالک الجمال بشیر

Hele sehâ vü keremde :

بیش صاحب نظران مالک سلیمان بادست
بلکه آنست سلما که زملک ازاداست

beytine mâsadek olup nazarların da emvâl ü tecemmülât-ı dünyeviyyenin zerre kadar meziyyet ve kıymeti yok idi. yok def'alar dâmen-i ihsânının cüst ü cûsi ümîdiyle bârikâhına yüz süren erbâb-ı zarûrete virecek pare bulunmadığı zamanlar esbâb-ı alâyıktan add ettiği elbiseden bile tecerrüd iderek ihsân buyururlardı.

Meslek-i ârifânesinin esbâb-ı müzeyyene ve belkide mütemmimesinden olan fenn-i şi'rde dahi fevkal'âde bir kudrete mâlik idi. "Mâlis Dîvânı" ünvanı ile ma'nun olan mecmûa-i eş'ârının mütâle'asından dahî anlaşılacağı üzere meslek-i şi'rde en ziyade Mevlâna Celaleddin-i Rûmî, ve Nûr Alî ve Mağribi gibi ekâbir-i şu'arâ-yı sûfiyyenin mesleklerine ittibâ'ı daha ziyâde tercih buyurmuş oldukları cihetle, eş'âr-ı dürernesarları serâpâ zevk-ı hakikatle memlûdun. Beyt -i ati, o cümle-i nefiseden bulunmakla teberrükten derc olundu.

بهر جا بیکرم روی تو باشد عین مقصودم
نیاید جز خیالت در دو چشم کربه آلودم
بهر خاک که از بهر عبادت من جین - بودم
تویی معبود و مقصودم تویی موجود و مسجودم
اگر در مسجد الاقصی و کرد در دیر رهانم

Geçenlerde Bağdat'taki tekkesinde irtihâl eden ve lisân-ı Osmani'de Nef'î ve Fârisi'de Firdevsî ve Kaânî gibi esâtî ze-i şuarânın iktidâr-ı şâiranelerini âsar-ı manzûmesinde bihakkın tecellî ettirmeye muvaffak olan şâir-i meşhûr Şeyh Rızâ Efendi, müşarunileyh hazretlerinin mehâdim-i kirâmındandır. Pîr-i müşarunileyh'n miras-ı belâgati merhûm Şeyh Rızâ Efendi'ye

intikâl ettiği gibi, makâm-ı irşâd ve fazîleti de elyevm berhayat ve encâl-i necîbesinin de sinnen ve fadlen ekber u erşedi bulunan şeyh Ali Efendi Hazretlerine nasîb olmuştur. Allah müslümanları onun uzun ömrü ile faydalandırsın.

ان هذا الشبل من ذاك الأسد

şive -i nazmındaki rikkat-ı âşıkâne ve belâgat-ı rindânesiyle müntesibiyn-i edebi cidden kendisine meftûn etmiş olan ikinci mahdûmu Merhûm Şeyh Abdülkâdir Efendi, mişarunileyh hazretlerinin meslek-i kalenderânelerinin yegâne varisi add edilse sezâdır.

Velhasıl sözü, kitâb-ı insaniyyetin hangibir sahîfesine intikâl ettirirsek şeyh Abdurrahmân Hazretleri'nin muttasıf oldukları fezâil-i ahlâkiyyelerinin bihakkın şerh ü tafsili nakâbil-i imkân olduğu cihetle kendileri âlem-i hakîkatın ne kadar büyük bir merd-i kâmilî olduğunu anlayabilmek için, vaktin e'âzım-ı ulemâ ve ekâbir-i udebâsından bulunan Kadı Hüseyin Berzencî'nin mişarunileyh hazretleri hakkındaki meşhûdatını mübeyyin olmak üzere, Kerkük'ten Süleymâniye'yeyazmış olduğu mektûb-ı belâgat uslûbun âtîdeki fıkrası ile istîshâd eylerim.

دیدیم . چه دیدیم ؟

بنیست به صدرتکبه بیری
برمسند فقر چون امیری
افروخته از جمال شعی
رخشان شده از برای جمعی
سرتاقدمش چوزهره نوراست
کویی همه مایه سروراست
ماتم زده کر رخسار بنیید
برجان ودانش فرح نشیند
مه کاسه بکف زهند وانش
دربوزه کنند در آستانش
امروزه پیش دشمن ودوست
بیداست کدشیخ طالبان اوست

" Haydarizade
Ibrahim

İÇİNDEKİLER

Giriş	1
Mesnevî-i Şerîf'in İlk 18 Beytinin Şerhi, Dibâce	2-3
Mesnevî-i Şerîf'in İlk 18 Beytinin Şerhi, Mukaddime	4-5
Mesnevî-i Şerîf'in İlk 18 Beytinin Şerhi	5-11
Dîvândaki Manzûmelerde Genel Tasavvufî Fikirler	12-15
<i>Resim 1 Dîvân, 26</i>	16
<i>Resim 1 Dîvân, 27</i>	17
<i>Yâ Rabbî! Her Zerrede Senin Cemâlinin Nûru Parıldıyor Gazeli</i> <i>Bizim Vîrânemizi Temâşâya Gelirsen Gazeli</i>	18
<i>Ey Kardeş! Sen Bir An Benlik Gözünü, Kibir perdesinden Pâk Eyle Gazeli</i> <i>Yâ Rabbi! Can Kuşu Ayrılık Bendinde, Hasta ve Elemlidir Gazeli</i>	19
<i>Yâ Rabbi! Ne Vakit Necef Sahrâsına Yönelsem Gazeli</i>	20
<i>Hak ki O'nun Sıfatlarının Nûru Âlemde Tecellî Eder Gazeli</i>	21
<i>Ey Sevgili! Senin Aşkının Gamından Gazeli</i>	22
<i>Resim 3 Dîvân, 28</i>	23
<i>Resim 4 Dîvân, 28</i>	24
<i>Resim 5 Dîvân, 29</i>	25
<i>Bizim Sevgilimiz Nazardan Gizli Değildir Gazeli</i>	26
<i>Müslümanlar Bu Ne Haldir? Gazeli</i>	27
<i>Ey Dîdârı Arzulayan Bülbül Gazeli</i>	28
<i>Ey her Zerrenin İç âleminde Zuhûr Eden Nûr Gazeli</i>	29
<i>Gönülde makam Tutan Aşk Pâdişahından Başkası Değildir Gazeli</i>	30

<i>Burası, Evliyâ Burçlarının Ayı Olan Abdulkâdir Geylânî'nin Makamıdır Gazeli</i>	31
<i>Sâkinâme 1</i>	32
<i>Sâkinâme 2</i>	33
<i>Gökyüzündeki Güneşin Yüzüne Nûr Bahşeden Kimdir? Gazeli</i>	34
<i>Kalbim Aşkın Çokluğundan Kendinden Geçti Gazeli</i>	35
<i>Aşk, Yanan Gönlümde, Ben ve Bizliği Kaldırdı Gazeli</i>	36
<i>Ey, Hüsnünün şüyûunu Cefâ İçin Binâ Eden Gazeli</i>	37
<i>Ey Göz, Benlik Perdesini Yırt ve Bak Gazeli</i>	38
<i>Sevgilinin Tecellîsi Âşıkların Gözüne Saklı Değildir Gazeli</i>	39
<i>Cânânım, Nikâbını Düşürmemiş Olduğu Halde Zâviyesinden Dışarı Çıktı Gazeli</i>	40
<i>Biz Sultânın Mahremiyiz, Hey Hey Kaya Kalk, Kalk! Gazeli</i>	41
<i>Hakikat Gözüne, Hak'tan Gayrısı Serâp Gibi Görünür Gazeli</i>	42
<i>Gönlüm, Vefâsız O Şûh İçin Elimden Çıktı Gazeli</i>	43
<i>Cihânın Cânı, Nişandan O Kadar Çok Münezzeh ki Gazeli</i>	44
<i>Yâ Rab! Senin Hazretinden Başkasına Bir yol Yoktur Rubâîsi</i> <i>Ey Pâdişâh, Ey Münezzeh, Ey Settâr Rubâîsi</i> <i>Eyvâh! Aziz Ömrün Elliden Geçti Rubâîsi</i> <i>Eğer Bir Gönül Sâhibi İsen Gönül Kâbesini Tavâf Eyle Rubâîsi</i>	45
Resim 8: Acebâ Dehre Salan Şûr-i Kıyâmet Bumudur Gazelinin Osmanlıca Metni	46
Resim 9: Nigârâ Mülk-i Cismim Kenz-i Aşkınçün Harâb ettim Gazelinin Osmanlıca Metni	47
Resim 10: Aşk Olup Rûz-i Ezelden Sâki-i Peymânemiz Gazelinin Osmanlıca Metni	48
Resim 11: Bu Kimdir, Şevketiyle Rahş-i Nâz Üzre Süvâr Olmuş Gazelinin Osmanlıca Metni	49
Resim 12: Safâ-yı Kalbe Hüsn-i Âlemâradan Cilâ Göster Gazelinin Osmanlıca Metni	50

Resim 13: Hûblar Rûyinde Hüsnün Âşikâr Eylemiş Gazelinin Osmanlıca Metni	51
Resim 14: Şah-ı İklîm-i Velâyettir Gürûh-i Kâdirî Gazelinin Osmanlıca Metni	52
<i>Yâsemîn Dudaklının Yüzününun Aşkından Yeniden Şeydâ Oldum Gazeli</i>	53
<i>Ey Bu Beldenin Ceylânı Gazeli</i>	54
<i>Ey Her Tefrîkaya Teveccüh Eden Rubâisi</i>	55
<i>Acebâ Dehre Salan Şûr-i Kıyâmet Bumudur Gazeli</i>	56
<i>Nigârâ Mülk-i Cismim Kenz-i Aşkınçün Harâb ettim Gazeli</i>	57
<i>Aşk Olup Rûz-i Ezelden Sâki-i Peymânemiz Gazeli</i>	58
<i>Bu Kimdir, Şevketiyle Rahş-i Nâz Üzre Süvâr Olmuş Gazeli</i>	59
<i>Safâ-yı Kalbe Hüsn-i Âlemâradan Cilâ Göster Gazeli</i>	60
<i>Hûblar Rûyinde Hüsnün Âşikâr Eylemiş Gazeli</i>	61
<i>Şâh-ı İklîm-i Velâyettir Gürûh-i Kâdirî Gazeli</i>	62
<i>Âteş-i Aşkın Firûzân Olsa Âşık Nâr Olur Muhammesi</i>	63
<i>Böyle Mahmûrum Ki Bilmem Bâde-yi Hamrâ Nedir Muhammesi</i>	64
<i>Hayli Müddettir Gâm-ı Âh-ı Nedâmet Bekleriz Muhammesi</i>	65-66
Resim 15: Âteş-i Aşkın Firûzân Olsa Âşık Nâr Olur Muhammesinin Osmanlıca Metni	67
Resim 16: Böyle Mahmûrum Ki Bilmem Bâde-yi Hamrâ Nedir Muhammesinin Osmanlıca Metni	68
Resim 17: Hayli Müddettir Gâm-ı Âh-ı Nedâmet Bekleriz Muhammesinin Osmanlıca Metni	69
<i>Mağribî'nin Gazeline Muhammes_1</i>	70-71
Resim 18: Divan, 37	72
<i>Hâfız'ın Gazeline Muhammes</i>	73
Resim 19: Divan, 39	74
<i>Nûr Ali'nin Gazeline Muhammes_1</i>	75

Resim 20: Divan, 40-41	76
<i>Mağribî'nin Gazeline Muhammes 2</i>	77
Resim 21: Divan, 42	78
<i>Kassâbın Gazeline Muhammes</i>	79
Resim 22: Divan, 46	80
<i>Nûr Ali'nin Gazeline Muhammes 2</i>	81
Safvet'in, Nigârâ Mülk-i Cismim Kenz-i Aşkınçün Harâb ettim Gazeline Tahmîsi	82
<i>Kâsım'ın Gazeline Muhammes</i>	83
Tasavvufî Terimlerin İzâhı	84
<i>Kemâl'in Gazeline Muhammes</i>	85
Resim 24: Divan, 50	86
<i>Hâlid'in Gazeline Muhammes</i>	87
Resim 25: Divan, 51,52	88
<i>Nûr Ali'nin Gazeline Muhammes 3</i>	89
Resim 27: Divan, 53, 54	90
<i>Hâfız'ın Gazeline Muhammes</i>	91
Kitabın Baskısına Dâir Notlar	92
Kaynaklar	93
Ek_ Haydârizâde İbrâhîm Efendinin Bir Makalesi	

halisiyye.com